

Cal precisar també, que els conceptes escola única-unificada sortien a la llum en moments de tensió, conseqüència dels decrets u ordres promulgats que pretenien col.lapsar la influència de l'església, a nivell sobretot institucional. Es necessària aquesta puntualització pel fet d'introduir-se continuament elements confussionaris que de forma intencionada deformaren la polèmica, ajustant-la als interessos mantenidors del control de l'aparell escolar per part de l'església.

La reconversió definitiva de l'aparell escolar no es produirà fins a l'any 1936, sota un context de canvi revolucionari i impulsat en el cas català per l'actuació del Consell de l'Escola Nova Unificada.

I en recollir també la Constitució en el mateix article 48:

"...l'ensenyament serà laic, ferà del treball l'eix de la seva activitat metodològica i s'inspirarà en ideals de solidaritat humana",

es definia l'ideal d'orientar el sistema escolar sota els principis pedagògics de "l'escola nova".

Els principis del moviment de "l'escola nova" es fonamentaven en tots els corrents innovadors que havien impulsat la pedagogia a través del temps. L'antecedent més clar de l'ideari que conformà l'escola nova contemporània es trobava en la reacció antiescolàstica i pro-humanista del Renaixement. Pensadors i filòsofs renovadors, com Rousseau, Pestalozzi, Froebel... inclogueren l'educació com a principal valor per a la formació d'individus lliures i solidaris.

L'altre component de l'educació, el polític, fou recollit a la segona meitat del segle XIX per totes les lleis que configuraven l'ensenyament als països liberals. I el contingut anticonvencional, pel que fa a la reacció davant la possibilitat anticonvencional emissor-receptor, es palpà a finals de segle en algunes escoles experimentals arreu d'Europa i Amèrica, éssent-ne els principals capdevaners, Kerschensteins i Dewey, respectivament.

Encetat ja el nostre segle, la difusió i consolidació de les noves idees es concretà tant en el camp de l'experimentació (escoles Montessori, Decroly) com en la institucionalització que reberen, en ésser inspiradores de part de les reformes escolars de països com Rússia, Alemanya, Itàlia...

Lorenzo Luzuriaga, un dels representants més destacats del moviment de "L'escola Nova" a Espanya, n'enumerà les idees essencials a partir de les quals podien articular-s'hi molts sistemes i mètodes pedagògics:

- activitat
- Vitalitat
- Llibertat
- Individualitat
- Col.lectivitat.

I apuntà també una possible definició:

"la educación nueva es la educación que aspira a formar la individualidad vital humana dentro de la colectividad, en un ambiente de libertad, por medio de la actividad" (6)

Els antecedents més clars de l'educació nova a Espanya cal cercar-los en la tasca desenvolupada per la "Institución Libre de Enseñanza" que postulava ja la coeducació, la neutralitat religiosa, el contacte amb la natura, el respecte a l'individualitat del nen, la relació amical alumne-mestre.

La fase experimentadora es desenvolupa`en paral·lel a la resta dels països europeus, dins un àmbit privat i minoritari, excepte en algunes zones de l'estat, on els municipis intentaren potenciar una nova escola sota la seva responsabilitat.

L'ideari del nou règim republicà enllaçava amb l'esperit renovador i el seu primer govern ja assumí la responsabilitat de realitzar una reforma escolar d'acord amb els principis de "l'escola nova". Però, la urgència per resoldre aspectes bàsics, com l'escolarització, i les batalles polítiques que es lliuraven per implantar principis bàsics, com el laïcisme, obligaren a preposar a un segon terme els aspectes més pròpiament pedagògics, éssent sobretot la iniciativa personal dels mestres, recolzats pels organismes oficials, la que aportà millores qualitatives a l'ensenyament del país.

II.2.- MARCEL·LÍ DOMINGO I L'IMPULS DEL PRIMER BIENNI.

Marcel·lí Domingo, mestre i periodista ocupava el Ministeri d'Instrucció Pública de la nova república, després d'una llarga trajectòria política, des de la seva militància per terres de l'Ebre, divulgant les idees del federalisme pimargallià, fins a l'activisme conspirador en els darrers anys de la Dictadura, que el convertí en un dels lligams bàsics entre les forces d'oposició de l'Estat espanyol i Catalunya.

Fundador del Partit Radical Socialista, participà en el pacte de Sant Sebastià i els conseqüents actes insurreccionals fins que fou anomenat ministre del govern provisional, càrrec que exercí des de l'abril fins al desembre del mateix any, en que ocupà la cartera d'Agricultura. El seu col·laborador més proper fou el socialista Rodolfo Llopis des de la Direcció General de Primer Ensenyament. La seva reaparició com a cap del Ministeri d'Instrucció Pública després del triomf del Front Popular el reconvertí en la figura més representativa de les innovacions escolars republicanes.

Marcel·lí Domingo arribà al Ministeri d'Instrucció Pública convençut que s'enfrontava a unade les obres més transcendents per a transformar el país. Sabia que els obstacles serien de tot tipus: econòmics polítics -per l'actitud vacil·lant de molts parlamentaris- i ideològics -per l'acció de l'església- ... Però calia obrir el camí per a una reforma educativa radical i oferir immediatament una línia d'actuació, coherent amb el presupòsit d'identificació entre obra educativa i obra política:

"Hem d'anar a preparar les noves generacions i la nova generació no sols és l'obra diària del deure que cada home sent dintre una democràcia, sinó la dignificació dintre d'ella de les democràcies espirituals, que han d'ésser la garantia d'un règim superior en la direcció de l'Estat. Aquesta obra ha d'ésser a base d'obrir Instituts, Escoles Professionals on no solament pugui acudir-hi el senyoret amb mitjans econòmics i sense intel·ligència, sinó també el proletariat de les ciutats i els homes del camp... Així es formarà aquesta aristocràcia espiritual, sense la qual les democràcies són infecundes..." (7).

L'activitat legislativa dels primers mesos de govern s'encaminà fonamentalment a aconseguir l'escolarització de la població i la formació d'un magisteri apte professionalment i fidel als principis constitucionals.

Per escolaritzar totalment la població mancaven 27.000 escoles i Marcel·lí Domingo feu aprovar un pla quinquenal amb el qual havia d'acabar-se el trist espectacle d'un país abandonat a la iniciativa privada i al paper subsidiari de l'Església. Aquesta fita significava reformar totalment la distribució pressupostària de l'Estat i així durant el primer any de la República el pressupost d'Instrucció Pública es va veure augmentat en 60 milions el primer, i en 40 el segon. L'esforç de l'Estat va ser realment important durant el primer any, aconseguint oferir 7.000 nous graus escolars. Aquest impuls inicial no va ser continuat d'igual manera els anys següents, sense que aquesta afirmació desmereixi aquesta ingent obra, ja que en 8 mesos s'havia fet molt més que en els anys de Dictadura.

De les declaracions immediates de Marcel·lí Domingo i dels balanços posteriors a la seva actuació, pot deduir-se'n un esboç de programa que incidia en unes millores de l'ensenyament primari, factibles un cop superats els greus dèficits d'escolarització. A la fixació del número de 30 nens per aula, devia afegir-s'hi un control per l'obligatorietat efectiva de l'assistència. L'interclassisme escolar present per la constitució implicava la manutenció, vestit, pagament de la residència als fills dels pares desvalguts econòmicament els quals tenien també dret a un subsidi que els alliberés de la necessitat del salari dels nens en edat escolar.

Les transformacions qualitatives van ser igualment meritòries. L'escola tendia a deixar de ser un magatzem d'infants on s'impartien ensenyances anacròniques, amb uns mètodes antipedagògics, per esdevenir la llar d'uns infants d'on sortissin preparats per a afrontar la realitat, amb dignitat i civisme.

Per al ressorgiment de l'escola i la seva extensió a altres iniciatives de tipus cultural era fonamental la col.laboració del magisteri. En primer lloc havia de rehabilitar-se aquesta professió, dignificant-la econòmicament i socialment. El gastat tòpic d'invocació a la vocació, que havia servit per mantenir els mestres en una situació d'angoixa, i una manca total de preparació, havia de substituir-se per unes compensacions materials justes, una preparació avançada i una consciència de participació a l'obra col·lectiva. Els mestres, en general, s'avingueren a la nova situació i donaren un important suport a la reforma educativa, però no sempre les promeses veieren la seva correspondència a la realitat.

La promulgació d'un nou pla d'estudis pel Magisteri conegut com a "Pla Professional" (Decret 29-9-31) indicava ja l'abast que podia tenir en les futures generacions de mestres, tant per les reformes estructurals en l'aspecte formatiu, com per la consideració professional dels docents.

L'institucionalista "Museo Pedagógico", que ja des de l'any de la seva fundació, 1882, s'havia manifestat com l'ànima de la renovació del magisteri i la pedagogia arreu de l'Estat, fou revitalitzat, encomanant-li tasques que reformaven la nova orientació "normalista". La seva biblioteca especialitzada i el seu material d'informació sobre els moviments pedagògics nacionals, i estrangers, actuaven com a canals de transmissió dels aires renovadors per tota la geografia del país.

El Museu organitzava també cursos permanents d'orientació metodològica per als mestres, préstec de diapositives, films i discs per a les escoles, oferia materials per a l'organització de cantines, colònies, viatges... I en l'aspecte material, les seves exposicions permanents de plànols, material i mobiliari escolar, donaven una sortida pràctica a la edificació escolar, sotmesa als sempre farregosos tràmits administratius.

L'obra de la culturalització del país ultrapassava els límits de l'escolarització de la població infantil. El degradant abandó a que les zones rurals havien estat sotmeses des de temps enllà era un fet que els hereus de l'institucionalisme no podien passar per alt. L'extensió cultural al camp, a través de les "Misiones Pedagógicas" (29-5-1931) pretenia superar els dèficits crònics d'enormes zones del país.

Estudiants, artistes i intel·lectuals es llençaren com portadors de la "bona nova" per terres de Castella, Astúries, Lleó i Galícia.

Aquest eufòric idealisme dels primers temps de la República possibilità, sens dubte, interessants experiències, però en la majoria dels casos evidencià que la realitat del camp espanyol exigia prèviament unes transformacions socials profundes i no el simple trasvàs de les engrunes culturals de les zones urbanes.

Fernando de los Ríos, successor en el ministeri de Marcel·lí Domingo, definí així les tasques de les "Misiones Pedagógicas":

"Conjuntamente hemos empezado a desarrollar una acción de tipo pedagógico social, que al levantar el nivel de la aldea y sensibilizarla facilita el sostenimiento del maestro en aquel tono de elevación espiritual que lo entregará al pueblo el órgano selectivo, y esta acción pedagógico social la constituye la Misión Pedagógica, la instalación de radio en las aldeas, la creación de bibliotecas circulantes en los pueblos y la obra artística complementaria: teatro y orfeón ambulantes.

En esas Misiones van coordinados elementos que forman parte de la enseñanza de la vida agronómica, de la medicina, del arte; jóvenes estudiantes de uno y otro sexo, que hacen sus aprendizajes y todo ello conjugado por una emoción civil, que tiene como orientación un ideal... normas de tolerancia y absoluto respeto en el orden religioso, exaltación de los valores éticos permanentes en la vida de la cultura, de la ciencia, en la pluralidad de sus dimensiones.

"Deja como recuerdo de su paso una biblioteca, un gramófono, con una colección de discos elegidos por algunos de los más célebres músicos españoles y a veces un aparato de cine. A ello se unió en breve una instalación de radio... Asimismo está terminándose el Museo ambulante... lo constituye una camioneta en la que van doce copias de doce cuadros selectos del Museo de Prado, algunos vaciados notables de escultura, dibujos, cerámica popular. Complementan la obra el orfeón y el teatro." (8)

Un altre dels problemes pendents era l'existència a l'Estat espanyol de diverses nacionalitats, que havien vist maltractats i infravalorats els seus drets. Marcel·lí Domingo, per la seva doble condició de mestre i tortosí, no podia ser estrany al problema a nivell escolar, i dictà immediatament després de la proclamació de la República el "Decret de la llengua" que havia d'acabar amb la situació d'oprobri per a les escoles de Catalunya.

Qualsevol projecte per aixecar el nivell cultural de la majoria de ciutadans devia relacionar-se amb l'estímul de la cultura superior, tant en l'aspecte institucional com en la formació de quadres tècnics que fessin possible una competència igualitària amb els països occidentals.

Les Biblioteques i arxius foren estimulats en la seva actuació: En 8 mesos la Biblioteca Nacional de Madrid va adquirir més volums que en 30 anys de Monarquia. Es crearen dos instituts d'Estudis Orientals i un Centre d'Estudis Hispanoamericans a Madrid. Un crèdit estatal potencià la Fundació Nacional per a les Investigacions Científiques... Es creà la Universitat Internacional de Santander... Es reorganitzaren els Museus i va crear-se la Junta Mercantil de Música.

El propi Azaña insistí sovint en l'indubtable lligam entre la cultura elemental i l'ensenyament superior:

"No consiste todo en Instrucción Pública en aumentar las escuelas y en atender la enseñanza elemental del ciudadano, deber inexcusable que la República cumple hasta donde sus recursos se lo consenten. Es preciso, además, atender a la enseñanza superior española y a las funciones de la cultura superior de España. Nuestra nación no sólo no tiene las escuelas primarias que necesita sino que tampoco tiene los cuadros de sabios, de investigadores, de inventores, de gentes que colaboren en la gran cultura de Europa, y por los cuales se marca el valor científico de un país... El blasón científico de España hay que cuidarlo con tanto esmero o más que cualquiera de sus blasones históricos o morales...

...Esto no significa establecer una disociación entre las dos funciones, las dos se conjugan, como que el extendimiento y la difusión de la cultura popular no es más que un modo de drenaje de las capacidades intelectuales del pueblo, que, bien organizadas, les va elevando y levantando hasta las capas culturales superiores, a las que puedan subir los humildes y no solamente los privilegiados".
(9)

Als vuit mesos de la seva actuació en proclamar-se el primer govern de la República, un cop aprovada la Constitució, Marcel·lí Domingo fou substituït pel socialista Fernando de los Ríos, que havia ocupat la cartera de Justícia en el Govern Provisional de la República. Des del mes de desembre del 1931 fins el juny de 1933 tingué a les seves mans tots els afers relacionats amb l'ensenyament. Si bé durant els

primers mesos ja havien quedat definides les pautes d'actuació del govern republicà, de los Ríos comptà amb un període de temps dilatat per a desenvolupar la seva tasca, si ho comparem amb la inestabilitat caracterísitica del Ministeri d'Instrucció Pública.

Es difícil trobar una resposta a l'esbrinar el perquè del canvi ministerial. No és rebutjable l'hipòtesi de que, si bé Domingo fou enormement popular i acceptat entre els ensenyants, a la vegada era menyspreat per certes capes intel·lectuals que veien en ell al simple mestre dedicat a fer política i sense la categoria prestigiosa que potser es devia demanar a un ministre sota el qual requèia la responsabilitat no sols de l'escola primària, sinó de les institucions representatives de l'alta cultura. En aquest sentit seria explicable el nomenament de Fernando de los Ríos, catedràtic de Dret Polític a les Universitats de Granada i Madrid, vinculat familiarment al fundador de la "Institución Libre de Enseñanza", i conegut internacionalment pel seus viatges en representació d'Espanya. Al 1919 ja havia assistit a la Conferència del Treball a Washington i a l'any següent viatjava a la Rússia Soviètica en representació del seu partit. D'aquest viatge, les experiències del qual foren recollides en la seva obra "Mi viaje a la Rusia soviética" (1921), en nasqué l-oposició del PSOE a ingressar a la Internacional Socialista.

La seva trajectòria posterior també es caracteritzà per les relaciones internacionals. En efecte, durant la Guerra Civil s'ocupa de les ambaixades de París i Washington.

També cal contemplar la hipòtesi d'una moderació formal en l'aplicació de la Constitució, tot recordant els agris debats en la discussió dels articles més conflictius, com el 26.

Durant el ministeri de Fernando de los Ríos, creat ja un clima social favorable a l'extensió i millora de l'ensenyament, calia posar ènfasi en l'estructuració educativa del país.

La confusió legislativa i la manca d'una nova llei d'Instrucció Pública que substituís a la caducada llei Moyano (1857) i que s'adaptés a la nova situació, es deixava sentir amb molta força i contribuïa poc a impulsar les transformacions. Luzuriaga fou l'encarregat de redactar l'avantprojecte de la llei de Bases per a la reforma de la 1^a i 2ª ensenyança, que havia de redactar el Consell d'Instrucció Pública, a fi de portar la seva discussió a les Corts (10).

L'eficàcia de les Bases és difícil de mesurar ja que no s'arribà a concretar-ne els Estatuts del 1er i el 2° ensenyament. L'esperit, però, que dominava en elles, es conjugava amb l'ideari republicà i serví per a la inspiració de molts decrets.

L'articulació de l'obra escolar necessitava la creació o adequació d'organismes que recollissin el nou esperit i superessin les concepcions burocràtiques i centralistes. El dinamisme escolar depengué del Consell de Primera i Segona Ensenyança.

A través d'ells s'intentà que l'escola no quedés reduïda a un clos per integrar-se a un procés de culturalització que anava des de la Universitat fins als actes culturals de caire popular. (2)

El decret aparegut el 2 de desembre de 1932 reformava la Inspecció de 1ª ensenyança i estava encaminat a aconseguir que aquesta perdés la seva funció burocràtica i policíaca per convertir-se en un canal de comunicació entre el Mestre i el Ministeri. Les visites formulà-

ries a les escoles deixaven de tenir sentit, l'Inspector esdevenia conseller i orientador, assajant-se també el confiar la direcció d'un grup d'escoles a un Inspector-Mestre. Però una de les crítiques que rebé el decret, a part de ser considerat excessivament tímid, fou el fet que poguessin ocupar aquest lloc llicenciats o mestres que no haguessin exercit mai com a tals.

La problemàtica que afectava l'ensenyament secundari fou abordada en aquesta etapa ministerial. Tradicionalment aquest cicle d'estudis havia estat únicament reservat a les classes benestants, ja que es vinculava a l'ensenyament superior. La continuïtat entre l'ensenyament primari i el secundari sols era possible en una perspectiva d'estudis universitaris.

L'esmentada llei de Bases pretenia articular i donar continuïtat al primer i segon ensenyament, però la feblesa econòmica i la dificultat de substitució dels ordes religiosos, gairebé monopolitzadors dels estudis mitjos, no feren possibles convis tant espectaculars com en l'ensenyament primari. La creació d'instituts fou important, però relativa respecte a l'objectiu d'enllaçar els estudis elementals i els secundaris. Els Instituts-Escoles, de caire experimental i per tant minoritari, no podien variar substancialment la possibilitat de l'accés de les classes populars a la cultura superior.

La normativa sobre construccions escolars que es legislà en aquest període tendí també a suprimir aquells aspectes burocràtics que frenaven la ràpida posada en funcionament dels edificis. La cooperació que s'intentà concretar entre els ajuntaments i el ministeri s'orientava a suplir amb l'acció estatal tot el que el municipi no eren capaçs d'oferir (Decret, 1-2-1933).

El 7 de juny de 1933 un decret de caràcter tècnic sobre construcció d'escoles pretenia integrar la concepció material de l'edifici amb les noves orientacions polítiques, recomenant la simplicitat i evitant tota instal·lació costosa i inútil, a fi de donar més amplitud a les assignacions pressupostàries.

El període de Marcel·lí Domingo i Fernando de los Ríos pot considerar-se una excepció en el sentit de l'actuació del Ministeri d'Instrucció Pública. Els 18 canvis ministerials duarant la República privaren de la necessària coherència de totes les iniciatives. En l'annex nº 6 es reflexa aquesta situació inestable, en repassar els titulars del Ministeri i dels principals càrregos al llarg de l'etapa republicana.

Cada nou ministre o director general iniciava les seves funcions amb grandiloqüents discursos on s'escampaven bons propòsits i fites importantíssimes. Independentment de la competència o incompetència d'aquestes persones, és obvi que una reforma escolar no podia dependre d'un sol individu.

L'ensenyament com altres aspectes del país, patí sempre dels règims transitoris i de les improvisacions. Totes les disposicions estaven mancades d'un indispensable esperit de cohesió i la desorientació arribà a uns extrems greus ja que es tendia a la resolució de les necessitats del moment, inspirant-se en la respectiva ideologia de les diverses etapes polítiques. El funcionament per decrets, ordres i circulars fou una constant fins el 1936 i privaren de realitzar una reorganització global de l'ensenyament d'acord amb les necessitats del moment.

Paraules semblants a les d'aquest text podem trobar-les en totes les revistes especialitzades, sigui quin sigui l'any de la seva publicació:

"... la llei d'Instrucció Pública en consonància amb els principis de la Constitució hauria de procurar donar efectivitat als drets dels infants, dels mestres i dels pobles, continguts en els principis autonòmics.

La llei que actualment regeix l'ensenyança, encara que gairebé d'una manera nominal, és la llei Moyano i data del 1857. En el nostre país, i d'una manera especial en el Ministeri d'Instrucció Pública, que tan poc dura la vigència de les disposicions, la llei Moyano ha batut el rècord. La substitució, ja sembla que és merescuda". (12)

Des del final del ministeri de Fernando de los Ríos fins a les acaballes de l'any 33, en que es produí la nova orientació dretana de la República, cal destacar la creació dels Consells Regionals de 1er i 2° ensenyament a Catalunya (25-9-33) que pretenien unificar el sistema educatiu al Principat, durant el ministeri del radical-socialista Domingo Barnés.

II.3.- REACCIÓ I CONTRAREACCIÓ: BIENNI NEGRE I FRONT POPULAR.

II.3.1.- EL BIENNI NEGRE.

El descontent i temor de les classes acomodades i els catòlics, el sentiment de frustració dels petits propietaris i comerciants, facilità el joc a les forces polítiques dretanes. El seu esforç propagandístic per aconseguir la unitat contrastava amb l'inútil divisió de les esquerres, les quals, a partir de les eleccions del novembre del 33, hagueren de cedir el lloc de primera força parlamentària a la Confederación Española de Derechas Autónomas.

Una vegada més "L'Espanya agrària" aconseguia fer-se amb el poder. La seva política s'encaminà a la rectificació de tota la legislació anterior i tot parlant del retorn a l'ordre, a partir del moviment insurreccional del mes d'octubre del 1934, la reacció s'abocà a arrebastar tot protagonisme a les classes populars.

Moltes de les reformes escomeses es van veure interrompudes: el pla de construccions escolars, provisió de places, desaparició de la Inspecció Central de 1ª Ensenyança, la implantació de la coeducació, substitució de les ordes religioses dedicades a l'ensenyament... A extrems com aquest, en el qual és tan patent la contradicció amb els anys anteriors, pogué arribar una política educativa que funcionava a partir de decrets que fàcilment podien ser substituïts per altres.

El fervor del magisteri oficial deixà pas a la inquietud, a la desconfiança. Si durant el primer bienni no es pogué veure l'epíleg a la llista de reclamacions, per no haver aconseguir ser equiparats als

altres funcionaris, pels encallaments administratius en els cursets de selecció, trasllat..., quan ja s'abandonà de manera deliberada el camí de redreçament, la situació arribà a ser angoixosa: L'Associació Nacional del Magisteri i més tard el Front Únic de Mestres (format l'any 1934 i que englobava diverses tendències polítiques) adreçaren nombroses cartes de protesta i visitaren els successius ministres de Instrucció Pública per aclarir la confusa legislació que els afectava.

Es va voler disoldre el cos d'Inspectors de 1ª Ensenyament i substituir el control pedagògic i administratiu per una inspecció de caràcter polític que investigués les activitats extraescolars del mestre. La Federació de Treballadors de l'Ensenyança denuncià reiteradament els expedients oberts contra els mestres per causes alienes al treball escolar i per satisfer venjances personals dels cacics.

La substitució del ministre que havia proposat aquestes mesures fou oportuna, però no es tancà el tris t capítol del control a que foren sotmesos els mestres. Semblants actituds, sectaristes i perilloses, posaven en un mal lloc a l'escola nacional i als mestres:

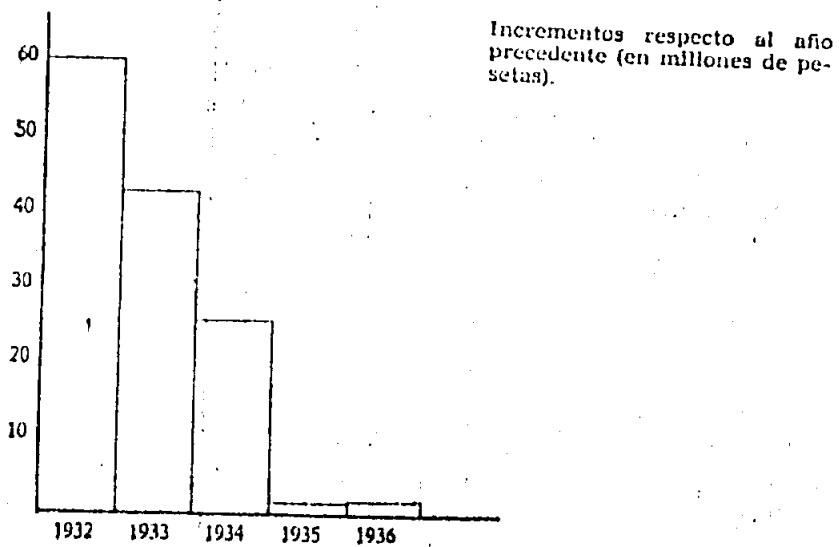
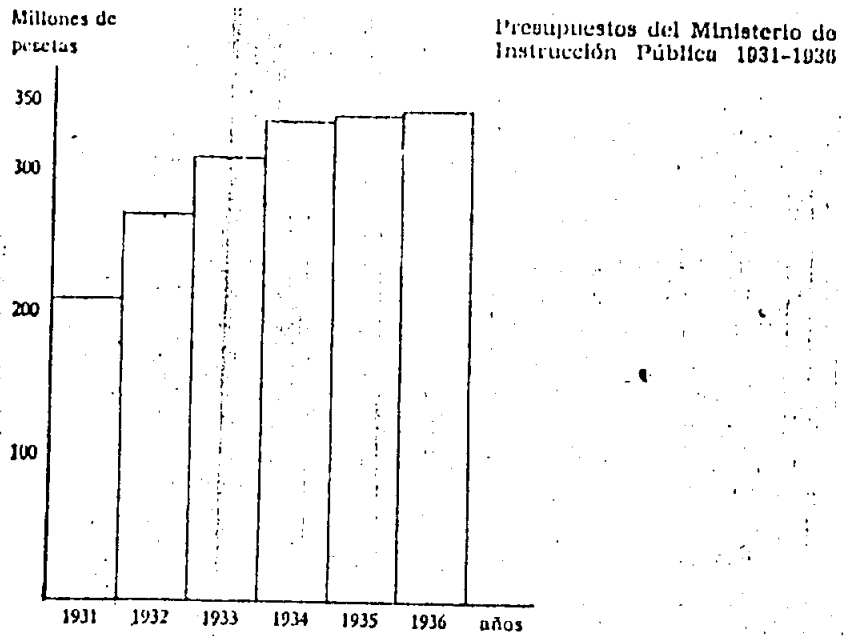
"Tot intent que pretengui fer objecte de persecució als Mestres per les seves conviccions polítiques o religioses, és extraordinàriament perillós. I és dablement perillós quan, com ara succeeix la proposta prové d'un sector polític que pretén eliminar el que considera enemic." (13)

La prohibició del règim de coeducació fou també una mesura del mateix to que l'anterior. Semblava que es tractava de donar tranquil·litants a tots els sectors conservadors, lligats als interessos de les ordes religioses, que havien contemplat esgarrifats o escandalitzats com l'escola anava perdent el seu caràcter classista i clerical:

"Es prohibeix el règim de coeducació a les escoles on es venia assajant. Solament es respecta a les escoles mixtes i a les de pàrvuls. A qué ve aquesta prohibició? No ens expliquem les raons d'ordre pedagògic... Potser es tracta de complaure alguna amistat política i en aquest cas és de lamentar que una qüestió tant seriosa sigui tractada tant a la lleugera". (14)

Els pressupostos de Instrucció Pública disminuïren notablement i el caràcter negatiu del fet que ell mateix s'hi havia d'afegir que l'abandó de l'escola nacional no podia entendre's sense una deliberada protecció a l'escola privada i religiosa.

Pérez Galán ha resumit gràficament aquest retrocés en l'estímul econòmic dins les tasques educatives en els gràfics següents:

Si els anys 1932 i 1933 els pressupostos d'educació augmentaren respectivament 59 i 41'9 milions enfront de l'any anterior, a partir de 1934 aquest corrent d'augment es deturà quedant establitzada ja el Pressupost estatal per a educació en 335.000.000.

La relació entre els Pressupostos de l'Estat i la quantitat corresponent a Instrucció Pública és la següent:

1931	209'8	9'69 %
1932	268'8	9'92 %
1933	310'7	6'57 %
1934	335'6	7'08 %
1935	336'9	6'60 %
1936	338'5	6'45 %

(16)

L'escola nacional passà d'ésser l'objecte de primer interès a una institució a la que calia suportar, sense dedicar-hi una atenció excessiva.

Evidentment hi havia tot un corrent d'opinió interessat en desviar el suport de l'Estat a l'escola pública vers l'escola d'iniciativa privada:

"Hem dit que l'Escola nacional o popular a Espanya travessa una situació d'angoixa, com si la seva càrrega fós massa feixuga. I hem vist que aquesta sensació de feixuguesa la senten i l'escampen precisament aquelles classes socials que no s'aprofitem de l'escola nacional. Darrerament diríem que fa l'efecte de l'hoste tolerat perquè s'ha incrustat a la casa i és difícil desempellegar-se'n..." (17)

Els efectes del canvi d'orientació afectaven sensiblement al Magisteri, en ésser deturades totes les mesures encaminades a millorar la seva situació laboral i professional.

Amb gran cruesa, les seves publicacions reflexen una realitat poc complaent amb unes aspiracions que, durant els dos primers anys republicans, estigueren en vies de realització.

"El primer Govern de la República va fixar una orientació i va projectar un pla de creació d'Escoles amb una decisió ferma i un sentit veritablement republicà. Però després, com han canviat les coses! El pla de creació d'Escoles ha deixat de complir-se i l'orientació no s'albira per enlloc. Ja no es pensa en estructurar la llista oficial de Mestres espanyols en quelcom que es pugui dir Escalafó, nom que ara no mereix, ni hi ha determini de fer desaparèixer el sou misteriós de 3.000 ptes, ni preocupa l'Escola Unificada, ni la necessitat que tots els nens trobin acolliment en l'Escola oficial, ni cap de les qüestions que reclamen una urgent solució. En canvi es fereixen els interessos dels mestres segregant places del concurs de trasllat, embullant tots els assumptes administratius, retardant totes les resolucions.

I en aquesta situació ve el nou pressupost i es parla de quantitats irrisòries que encara es volen escatimar amb l'excusa que no hi ha recursos, l'eterna cantarella que hem estat escoltant els Mestres mentre hem vist quintuplicar-se el pressupost. Hi ha recursos per a fer vaixells que mai no podran ésser ben utilitzats, per a policia, per a Guàrdia Civil, per a sembrar de sang i or espanyols tros-

sos estèrils de desert africà, i no n'hi ha per a conrear els esperits terra endins d'Esapnya.

Diguem-ho clar: el que manca no són recursos, sinó el desig de millorar la cultura. A les altures no se sent, avui, el problema de la instrucció popular". (18)

L'actuació del Ministeri de Instrucció Pública no sols era motiu d'escàndol pels mestres. Intel.lectuals com Sínchez Albornoz, que durant el "bienni azañista" havia presidit la comissió d'Instrucció Pública del Congrés, no eren menys durs a l'hora d'emetre judicis sobre les orientacions ministerials.

L'historiador entrvístat l'any 1935 pel periòdic "La Rambla de Catalunya" parlava dels "grans escàndols de la Instrucció Pública" durant el bienni negre:

"... el qual arrenca des de la dimissió de Villalobos. Aquest, dintre el seu conservadòrisme, feu una política honradament republicana... Per aixó fou tret violentament, sense que ningú sortís en defensa seva... Vingué Dualde... porta al Ministeri el més esplèndit esperit caciquil que podia florir a Espanya el segle passat. Tractà tots els afers amb una despreocupació i un menysperu magnífics... A penes anava al Ministeri. Els problemes més interessants eren resolts i signats pels sotssecretaris o pel personal burocàrtic. En tots els afers seguia la inspiració dels seus capricis a les seves febleses. El pressupost li donà fet el personal del Ministeri... Pràcticament l'ha suprimit. S'han reduït els pressupostos de:

- Junta d'ampliació.
- Facultats.
- Centre d'estudis Arabs.
- Barraca.
- Missions Pedagògiques.
- Universitat de Santander.

S'ha suprimit la Direcció de Belles Arts.

El pressupost de calefacció, neteja, reparacions... de la Facultat de Medicina ha passat de 125.000 a 18.000.

Donà càtedres sense concurs... per a premiar mèrits...

Per a debilitats líriques seves, ha omplert Espanya de Conservatoris.

S'han donat 600.000.000 als "grans d'Espanya" (consells d'administració Tabacalera, Ferrocarrils, Banc d'Espanya...) i s'han rebaixat 1.000 ptes. els sous dels catedràtics com Pidal, Marañón..."

(19)

El retrocés legislatiu afectà també els aspectes no tant directament relacionats amb les qüestions ideològiques. L'edificació escolar quedà altra vegada sota la normativa aprovada l'any 1923 i minvaren les facilitats que l'Estat havia concedit als Municipis per a la construcció d'escoles.

En la "Instrucción Técnico-Higiénica" aprovada sota el Ministeri Villalobos, hi ha tot un aire discursiu on s'hi reflexa la feblesa dels plantejaments pedagògics renovadors, en favor d'un sentimentalisme càduc i reaccionari:

"... Para obtener un excelente edificio-escuela, lo fundamental, la condición primera es tener un solar grande y sano... Un solar amplio, con cerramiento de seto vivo, de limitación de terreno, no de defensa, que la Escuela, al cumplir su misión, para nada la necesita, y en el centro, aislada, una casita limpia, cuidada con amor, y unos niños que pasan su vida en unión de su maestro inquiriendo el porqué de las cosas, para que luego puedan convertirse, poco a poco, en hombres reflexivos que descubran su mundo interior, su alma...." (20)

Les concessions a l'església es concretaren en el fre imposat a la substitució de les ordes religioses ensenyants, i en un pla de devolució dels bens incautats als jesuïtes.

A Catalunya, la influència del bienni negre fou sensiblement forta després dels fets d'octubre, a partir dels quals, es creà el Comissariat d'Ensenyament, que substituï al tots els òrgans d'organització de l'ensenyament autònoms.

II.3.2.- FRONT POPULAR.

La tendència dretana dels darrers governs de la República, un cop s'adonaren del perill revolucionari, després de les insurreccions del 1934, i els estímuls a la unitat que rebien les forces d'esquerra de l'exterior (tàctica del Front Popular, elaborada en el VII Congrés de la Internacional Comunista), creà un clima de polarització extrema de les ideologies polítiques.

La Unión Monárquica Española anava guanyant adeptes disposats a les solucions de força, mentre que Azaña, convertit en símbol dels ideals populars, aconseguia espectaculars mobilitzacions, on es criticava el govern i es preparava la unitat de les esquerres.

L'escàndol de l'estraperlo tocà els ambients parlamentaris. Eliminat els lerrouxistes del poder, el moderat Portela Valledares, al mes de desembre del 1935, dissolgué les Corts i convocà eleccions per al 16 de febrer. Fou el punt de partença d'uns i altres per a moure tots els recursos.

Les esquerres, després de difíciltoses converses, signaren un pacte, "El Front Popular", susceptible de diverses interpretacions, segons els mateixos signants. La política de unitat devia limitar-se a la campanya electoral o devia perllongar-se en un govern que reflectís les diverses tendències?

Les dretes, aglutinades entorn la CEDA, hagueren d'enfrontar-se amb la propaganda apassionada de l'altre bàndol, basada en la crítica als governs del darrer bienni i en la recuperació de l'esperit netament republicà dels primers anys.

I les qüestions educatives no foren oblidades en la propaganda del Front Popular d'Esquerres. En el seu manifest es deia:

"Octavo. La República tiene que considerar a la enseñanza como atribución indeclinable del Estado, superior empeño de conseguir en la suma de sus ciudadanos las mayores garantías de conocimientos

Y por consiguiente el más alto nivel moral por encima de razones confesionales y de clase social.

Primera. Impulsará con el ritmo de los primeros años de la República la creación de escuelas de primera enseñanza, cantinas escolares, colonias y demás instituciones complementarias. Someterá a la enseñanza privada vigilancia en interés de la cultura, análoga a la que se ejerce cerca de las escuelas públicas.

Segunda. Creará las enseñanzas medias profesionales que sean necesarias para que todos los ciudadanos estén en condiciones de recibir este grado.

Tercera. Concentrará la enseñanza universitaria y superior para que pueda ser debidamente servida y además pondrá en ejecución los métodos necesarios para asegurar asimismo la enseñanza media superior a las juventudes obreras y en general a los estudiantes significados por su capacidad." (21)

Marcel·lí Domingo havia participat durant tot el bienni negre en campanyes públiques, mítings a favor de l'escola popular, tot reclamant els drets dels mestres, i recordant l'esperit i l'obra del primer bienni:

"... vigencia del 1er plan escolar de la República, que vuelva a los maestros aquellos derechos que se les den no para su satisfacción de necesidades económicas, sino fortalecimientos de su espíritu, cumplidas las necesidades económicas, para que fortalecido su espíritu pueda ser también fortalecido el espíritu de la infancia que se entregó a la formación espiritual de los maestros..." (22)

La massiva participació en el sufragi no impedí que abans que s'acabés el dia es conegués el triomf del Front Popular, sobretot en les grans concentracions urbanes i industrials.

El govern que es constituí, presidit per Azaña, reflexava les tendències liberals republicanes. Així, els comunistes veieren descartades les possibilitats d'un gabinet, la composició del qual reflexés als integrants del Pacte.

El triomf del Front Popular i l'entrada de Marcel·lí Domingo al ministeri obria de nou l'esperança per a revificar altre cop l'escola nacional, imposant-se a les altres, no per la força sinó per ser la millor. (23). Josep Coll i Mas, degà dels mestres nacionals de Catalunya, entrà a formar part de l'equip ministerial com a Director General d'Ensenyament Primari.

Amb els decrets i circulars dels primers dies de l'actuació del ministeri s'intentaren recuperar els principis orientadors que havien impulsat l'afany renovador de la primera etapa republicana:

"Lo fundamental es sentar la República en orden a la cultura en sus primeras bases, volver a poner las cosas como estuvieron en 1931, reestablecer el plan de las 27.000 escuelas, cumplirlo, poner a los maestros en las condiciones económicas prometidas, dar a la enseñanza su rango y sus posibilidades de acción eficaz". (24)

I pocs dies després, una nova circular incidia en la necessitat d'influir sobre els aspectes qualitius de l'ensenyament:

"No basta convertir la enseñanza primaria en un problema de cantidad de escuelas suficientes. Tener todas las escuelas que precisen es deber sin excusa, ni retardo, ni avaricia. Pero la calidad es un imperativo del gobierno paralelo a la cantidad. La escuela no ha de ser un asilo... ni la institución donde sólo se aprenden las primeras letras. Ha de ser taller y jardín, centro de actividad, estímulo y ordenación del espíritu, preparación del ánimo, para afrontar con audacia serena la vida, desenvolvimiento pleno de la responsabilidad... la República carga sobre el español muchas responsabilidades, la de ser iguales ante la ley todos, la de seleccionar teniendo en cuenta los valores intelectuales y morales, la de elegir, la de entrar en la entraña de sus destinos históricos y regirlos, la de adquirir plena conciencia de los deberes contraídos, sentirlos y cumplirlos". (25)

Els mestres, recordant que la majoria de decrets favorables a la seva situació, portaven la signatura de Marcel·lí Domingo, el reberen amb gran satisfacció:

"... Cap ministre, com vos, havia estat vist amb tant de goig. Vos sou el ministre més nostre i nosaltres els Mestres més vostres. La vostra obra és l'obra de l'Escola nacional, de l'Escola popular, i nosaltres, que en som uns simples executors, ens trobem en ella com si fóss la nostra pròpia..." (26)

Satisfacció completada amb la presència d'unc català a la Direcció General de Primer Ensenyament, el qual manifestava així des de les planes de l'òrgan de difusió dels mestres nacionals catalans:

"...Hi anem en un moment de recobració republicana quan es vol avançar tot el temps perdut per a bastir el més sòlid fonament que pot tenir la República: l'Escola oficial.

El nostre ideari i la nostra trajectòria és de tots coneguda; els infants primer que el mestre; el mestre amb mitjans suficients per a exercir el seu apostolat amb esperit serà no desproveït d'emoció ni d'humanisme; per actuar en favor de l'Escola tots els factors que deuen protegir-la i sentir-ne el seu escalf.

La nostra actuació a Madrid s'inspirarà en tot moment en aquest corrent de comprensió i de germanor que el recobrament de la República ha sabut fer reviure com mai..." (27)

El redreçament de l'Escola nacional, la represa de les actuacions autonòmiques a Catalunya, la continuació de la substitució de les ordes religioses... fou tot impulsat per Marcel·lí Domingo i el Director General, Josep Coll i Mas, durant els pocs mesos que ocuparen els seus càrrecs.

Però mancaven encara passos importants com elaborar unes línies directives que orientessin metodològicament la tasca escolar del mestre. L'Estat s'havia caracteritzat per la seva cura escrupulosa de tota legislació que regulava la vida administrativa de l'escola i del mestre, i els alts-i-baixos polítics accentuaven aquesta febre dispositiva que feia, desfeia, i convertia al mestre més en un lector dels butlletins oficials o les gasetes, que de les obres relacionades amb el seu ofici. En les zones rurals aïllades i influenciades encara pels mecanismes caciquils, els aires renovadors no podien

arribar-hi, si l'Estat no contribuïa a establir unes directrius funcionals i pedagògiques. La Inspecció General havia de tenir aquesta missió, però la seva incidència fou realment feble per manca de continuïtat.

Una vegada més les crisis de govern portaren a deixar les coses començades dins del Ministeri d'Instrucció Pública. El pla traçat per Marcel·lí Domingo, continuació dels primers mesos de funcionament de la República, perillava per la inoportuna substitució. En efecte, al mes de maig, la reorganització governamental sota la presidència de Casares Quiroga, afecta el Ministeri d'Instrucció Pública que passà a ser ocupat per F. Barnés.

Però s'havia portat a la pràctica una activitat extraordinària que mereixia l'aprovació de gran part de l'opinió pública, durant els dos mesos i mig que Marcel·lí Domingo estigué al Ministeri. S'havien reparat els perjudicis ocasionats en el bienni negre, però no es pogué arribar a realitzar el pla d'ampliació que demanava l'ensenyament oficial, i continuava encara pendent la confecció d'una llei de Instrucció Pública i d'un Estatut del Magisteri.

Els greus aconteixements que es preparaven des de feia mesos desembocaren en les tràgiques conseqüències que obligaren a replantejar de socarel tota l'orientació educativa del país.

II.4.- L'OBRA LEGISLATIVA.

Un cop definits els principals trets ideològics del règim republicà i les seves línies d'orientació pragmàtica, un recull cronològic de l'obra legislativa de la 2ª República ens permetrà d'observar com malgrat els alts-i-baixos de la política governamental, hi hagué un esforç constant -trencat en el període de predomini dretà- per fer realitat les promeses dels dirigents republicans de donar una solució a l'endarreriment cultural del país.

Per les característiques del present treball ens centrem en la tasca legislativa que es refereix a l'ensenyament primari, deixant de banda en altres, la qüestió de les millores de la situació laboral del magisteri, tot i que creiem que aquest aspecte fou fonamental per aconseguir l'adhesió dels mestres públics al nou règim republicà.

Les successives disposicions -tot i la seva falta de cohesió- anaren adequant l'aparell escolar als preceptes constitucionals, a fi de transformar l'escola en una institució pública al servei dels ciutadans.

Aquesta línia d'actuació no fou massa regular sobretot a causa de l'excessiu moviment governamental que provocà substitucions i canvis en els organismes ministerials que no afavoriren l'aprofundiment en el canvi.

L'ordenació cronològica ens permet veure com a l'eufòria del canvi de règim, que es traduí en una sèrie de decrets destinats a pal·liar els greus dèficits de la política cultural de la Monarquia i la Dic-

tadura, succeí un cert intent de consolidar la línia política cultural de la República. Aquest intent, trencat per la victòria de les dretes a les eleccions de novembre de 1933 es reprendrà a partir del febrer de 1936 fins al juliol, quan la sort de la República deixà ja d'estar en mans de la força de la llei per estar sotmesa a la força de les armes.

II.4.1.- BIENNI RADICAL-SOCIALISTA.

Circular de la "Dirección General de la 1ª Enseñanza" (24-4-31) relativa a que siguin retirats els retrats d'Alfons XIII i que es substitueixi la bandera bidolor per la republicana. (28)

Circular (27-4-31) que disposa que els mestres expliquin als escolars la significació de la Festa del Treball, ja que el govern havia declarat festiu el dia 1 de maig pel decret de 22-4-31.

"Los maestros deben describir a los niños la evolución que a través de la historia han sufrido las clases trabajadoras subrayando en ese proceso de liberación espiritual y económica del proletariado la trascendencia que supone para el nuevo derecho la O.I.T., que nació y vive bajo la divisa: "Si quieres la paz, cultiva la justicia". (29).

Decret de la llengua (29-4-1931) pel qual es reconeix el dret a l'ús de la llengua materna a les escoles de Catalunya.

Circular (29-4-1931) que estableix la jubilació dels mestres als 70 anys.

Decret (5-5-1931) que reorganitza el "Consejo de Instrucción Pública". El Consell esdevenia una eina per a la unificació de l'ensenyament, havia d'assessorar al ministeri en qualsevol qüestió (plans d'ensenyament, llibres de text, premis) i en qualsevol nivell (escoles maternals, primàries, ensenyament superior, tècnic, artístic...) (31).

Decret (6-5-1931) que declara voluntari l'ensenyament de la religió segons la voluntat dels pares, i no a càrrec dels mestres sino dels sacerdots.

L'aplicació d'aquest decret fou confosa i per homogeneitzar-la Rodolfo Llopis dictà una circular que orientava sobre l'aplicació del decret (13-5-1931).

"Uno de los postulados de la República es la libertad religiosa... Libertad religiosa es, en la escuela, respeto a la conciencia del niño y del maestro. El Gobierno Provisional de la República desertaría de sus compromisos si rápidamente no se inclinara ante este deber y lo cumpliera..." (32)

Decret (13-5-1931) que reforma el pla d'ensenyament mitjà (33).

Decret (21-5-1931) que exigeix un títol acadèmic per impartir l'ensenyament.

"La República que aspira a constituir la escuela única necesita enfrentarse con el problema de la selección del profesorado, con siguiendo en primer término, como base de reforma, que la educación y la instrucción sólo sea obra de los que reconozcan evidentemente aptitud..."

"art. 1. Nadie puede ejercer el profesorado en una escuela primaria, si no posee el título de maestro. Se exceptúan de este artículo los núcleos inferiores a 1.000 habitantes.

art. 2. Nadie puede ejercer el profesorado en segunda enseñanza o universidad, si no posee el título de licenciado." (35)

Decret (29-5-1931) que crea las "Misiones Pedagógicas".

"El ministro que subscribe estima necesario y urgente ensayar nuevos procedimientos de influencia educativa en el pueblo... Se trata de llevar a las gentes.. aliento del progreso y los medios de participar en él...

La República estima que es llegada la hora de que el pueblo se sienta participe en los bienes que el Estado tiene en sus manos y deben llegar a todos por igual, cesando aquel abandono injusto y procurando suscitar los estímulos más elevados..."

"art. 1. Se crea un Patronato de Misiones Pedagógicas , encargado de difundir la cultura general, la moderna orientación docente y la educación ciudadana en aldeas, villas y lugares...

art. 3. Se desarrollarán los siguientes trabajos: bibliotecas populares, lecturas y conferencias, sesiones de cine, lecciones prácticas en escuelas, quincenas pedagógicas, excursiones, reuniones públicas, etc..." (35)

Decret (29-5-1931) que anul.la un decret anterior (16-4-1926) sobre les funcions inspectores i els trasllats i sancions als inspectors.

"La función inspectora se consideró como el instrumento más eficaz para llevar a las escuelas nacionales y privadas al principio de intolerancia en el programa, en el método, en el idioma y en la religión... Inmediatamente de publicado -el decreto 16-4-1926- fueron lanzados de Cataluña la mayor parte de los inspectores que servían en aquellas provincias." (36)

Decret (29-5-1931) que simplifica els tràmits per a la construcció d'edificis escolars. (37)

Decret (29-5-1931) que estableix la entrada gratuïta a museus, centres històrics i artístics dependents del Ministeri a tots els professors i alumnes de centres d'ensenyament públics. (38)

Decret (9-6-1931) que estableix una Càtedra de Català a les Escoles Normals de Catalunya. Pompeu Fabra es nomenat per a inspeccionar i coordinar aquestes ensenyances. (39)

Decret (9-6-1931) que intenta sistematitzar i unificar l'acció cultural de l'Estat.

"La Instrucción Pública ha llegado ya a sentirla el Estado como deber inexcusable y primordial y a sentirla la Nación como única posibilidad de que la democracia cumpla sus destinos históricos... El propósito y deseo de la República es avanzar con pasos de gigante a la creación de la escuela única, con el fin de que el talento encuentre libres todos los medios para desenvolverse, manifestarse e imponerse... Ello no es posible sin órganos, representación viva del Estado, que extendidos por todo el territorio... procuren que la misión pedagógica que se impone inexorablemente a un estado moderno, ... se lleve adelante..." (40)

Es creaven els Consells Universitaris, Provincials, locals i escolars, la responsabilitat educativa quedava vinculada a tots els nivells.

Decret (23-6-1931) que estableix la simplificació de tràmits per a la construcció d'edificis escolars. (41)

Circular (1-7-1931) sobre la creació de 1.207 escoles provisionals que han de convertir-se en definitives abans del 15 d'agost per entrar en funcionament el dia 1 de setembre. (42)

Decret (3-7-1931) pel qual es substitueixen les oposicions al Magisteri oficial, per cursets de selecció professional. (43)

Decret (23-7-1931) que estableix el Pla Quinquenal de creació de 27.000 escoles.

"El Gobierno Provisional situa en el primer plano de sus preocupaciones los problemas que hacen referencia a la educación del pueblo. La República aspira a lograr... que España sea una democracia auténtica y España no será una auténtica democràcia mientras la inmensa mayoría de sus hijos por falta de escuelas se vean condenados a perpétua ignorancia...

Los informes recibidos por el Ministerio, advierten que si bien en España existen 35.716 escuelas unitarias y secciones de graduada, para atender a las exigencias de la población se precisa crear 27.151 escuelas... Urge trazar un plan para que en un plazo de 5 años puedan crearse estas esuelas que hoy demanda el país, llevando a los

presupuestos respectivos, las cantidades necesarias..." (44)

Decret (7-8-1931) sobre creació de biblioteques a cada escola. (45)

Decret (7-8-1931) sobre l'aportació dels municipis en la construcció d'escoles. Després de reconèixer la insuficiència econòmica dels municipis que impedia un ritme ràpid de construccions escolars, es reduïen les aportacions en metàl·lic. L'Ajuntament en tots els cassos havia però, de facilitar els solars per ubicar les escoles. (46)

Decret (29-9-1931) de reforma de les escoles normals. Segons les directrius de Marcel·lí Domingo, els centres de formació del Magisteri adquirien un caire científic i universitari, s'assumien els principis de l'escola nova i es garantia la preparació professional amb una acurada formació de cultura general als instituts de segon ensenyament abans d'ingressar a la Normal i amb un any de pràctiques, després de tres cursos d'estudis. S'ingressava directament al magisteri oficial. (47)

Avantprojecte de llei d'Instrucció Pública (juliol-setembre 1931)
Elaborat per L.Luzuriaga per encàrrec del Consell d'Instrucció Pública, el qual Marcel·lí Domingo havia donat orientacions bàsiques. El projecte havia de ser enllestit el mes de setembre. Les línies que havien de discutir-se al Consell a proposta de Luzuriaga eren:

"La educación pública es esencialmente función del Estado... La educación pública es laica o extraconfesional... La educación pública es gratuita... tiene un carácter activo y creador... tiene un carácter social... atiende por igual a los alumnos de uno y otro sexo ... constituye una unidad orgánica... atenderá a la cultura de los

adultos... El Magisterio de todos los grados de la educación constituye un todo orgánico... La administración de todos los centros docentes se unificará en un ministerio de Educación Nacional." (48)

Ordre (10-12-1931) que dóna autorització pel legal funcionament de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya. (49)

Circular (12-1-1932) dirigida als inspectors de primer ensenyament per a que els mestres expliquin la Constitució als escolars.

"Deben explicar a los niños lo que significa una constitución para las democracias; las luchas que los españoles han sostenido en demanda o en defensa de la Constitución... Promulgada la Constitución, se abren nuevos cauces a la República española. España va a renovar profundamente su vida. Es momento de gran alegría para todos. De alegría y de meditación. De meditación y de responsabilidad. De responsabilidad para todos, pero sobre todo, para los maestros a quienes la República confía gran parte de esta misión renovadora y de quienes la República espera. han de cumplirla con fervoroso entusiasmo." (50)

Decret (28-1-1932) pel qual s'autoritza als centres escolars dependents dels jesuïtes a continuar funcionant fins que el Patronat de substitució pugui fer-se'n càrrec. Els directors d'Institut nomenats provisionalment podran designar el professorat. (51)

Decret (12-3-1932) que suprimeix l'assignatura de religió, cessant tot el professorat encarregat de la mateixa. (52)

Ordre (28-5-1932) relativa a la selecció de llibres d'estudi i de lectura en les escoles públiques. La selecció corresponia al Ministeri a través del Consell d'Instrucció Pública. De cada matèria se'n seleccionaven un mínim de 12 a fi que els professors poguessin escollir. L'aprovació del llibre durava 10 anys, i els que aleshores estaven en circulació havien de ser substituïts en un terme de 3 anys. (53)

Decret (1-7-1932) relatiu a provisió d'escoles, davant la gran quantitat d'escoles vacants, servides pels interins, es possibilita l'accés a totes les escoles de tots els mestres de totes les categories. (54)

Llei (27-8-1932) transformant el Consell D'Instrucció Pública en Consell Nacional de Cultura. (55)

Lei (16-9-1932) concedint un emprèstit de 400.000.000 de pessetes per a la construcció d'edificis escolars ja que amb els mitjans ordinaris no s'assolien les fites marcades. (56)

Ordre (1-12-1932) establint normes per a l'ensenyament primari pels adults.

Projecte de llei de Bases per a la reforma del primer i segon ensenyament (9-12-1932). Elaborat en l'etapa de ministeri de Fernando de los Ríos tendia a donar continuïtat a les dues etapes. (58)

Decret (5-1-1933) pel qual s'unifiquen les disposicions existents sobre inversi~~ons~~ms per a la construcció d'escoles. Es crea una Comissió formada per dos pedagogs, tres arquitectes, un metge, el director ge-

neral de primer ensenyament i el Cap de Construccions escolars del Ministeri; la seva funció seria revisar les instruccions tècniques sobre construccions escolars i crear un tipus d'escola adaptables a les diferents peculiaritats geogràfiques. (59)

Decret (2-12-1932) que donava un caire més tècnic i menys burocràtic a la funció inspectora, l'inspector havia de deixar de ser un funcionari administratiu per a convertir-se en un educador que aportés experiències, suggerències a les escoles, alhora que veïa la seva autonomia recolzada per la Junta d'Inspectors.

"El Ministro que subscribe estima llegado el momento de sistematizar lo que ha hecho en este sentido la República, y completado de suerte que quede destacada la nueva fisionomía de la función inspectora. Las normas en que se inspira son: libertad de preocupaciones burocráticas intensificando su carácter técnico; acercar al inspector a la escuela y al maestro con afán tutelar, con ánimo de aportar su ciencia y su experiencia para infundir nuevo espíritu a la enseñanza; convertirle en profesor ambulante, transformándola por todo en verdadero consejero escolar que trabaja en la escuela con el maestro, y como maestro, ofreciendo el ejemplo de uss lecciones modelo..." (60)

Circular (27-4-1933) que completa el decret del 2-12-1932 regalmentant les funcions pedagògiques i administratives de la inspecció. Signava Rodolfo Llopis que apuntava vers la creació d'escoles assaig, de Museus Pedagògics provincials, de Centres de Col.laboració Pedagògica... (61)

Decret (7-6-1933) que estableix normes tècnico-higièniques per a la construcció d'escoles, elaborades per la Comissió creada pel decret de 5-1-33. L'edifici havia de realitzar-se en funció del projecte educatiu. (62)

II.4.2.- EL BIENNI NEGRE.

Decret (23-1-1934) que suposen les normes tècnico-higièniques aprovades el 7 de juny de 1933, mentrestant queden vigents les fixades el 31-3-1923. (63)

Decret (13-6-1934) que creava una Oficina Tècnica de relació entre l'Estat i la Generalitat. En realitat es pretenia controlar la gestió de l'ensenyament a Catalunya. (64)

Decret (16-6-1934) fixant normes per a la construcció d'escoles. (65)

Decret (13-7-1934) anunciant la subhasta per a la construcció d'edificis escolars. (66)

Ordre (1-8-1934) prohibint la coeducació. (67).

Decret (26-7-1934) de dissolució de la Junta de Substitució dels Ordes Religioses. (68)

Ordre (13-9-1934) que disposa la clausura de centres escolars. (69)

Decret (1-11-1934) que dissol el Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona, els Consells Regionals i nomena a Ramon Prieto Bances, Comissari General d'Ensenyament a Catalunya. (70)

Ordre (19-12-1934) aclaratòria de l'anterior decret, especifica la vigència dels règims especials concedits a les escoles regides per Patronats Escolars, excepte tot el que faci referència a provisió de places de mestre que queda com a funció única de l'Estat. (71)

Ordre (19-1-1935) que urgeix l'inici de les obres de construcció dels edificis escolars ja subhastats per reduir l'atur obrer. (72)

Ordre (20-2-1935) de constitució d'un Comissió de Reforma escolar interior, constituïda pel Director General de Primer Ensenyament, i composta per professionals i tècnics, a fi d'elaborar normes pedagògiques per a la reorganització interna de les escoles primàries, plans d'estudi, orientacions didàctiques,... (73)

Ordre (23-4-1935) de creació del "Servicio de Informaciones y estadísticas escolares". (74)

Ordre (23-4-1935) per la qual tot el material i mobiliari ha d'ajustar-se a les normes tècniques elaborades pel Museu Pedagògic. (75)

Ordre (14-6-1935) que fixa normes per a la direcció d'escoles graduades. (76)

Ordre (21-6-1935) que estableix el reglament sobre Patronats Universitaris. (77)

Decret (23-7-1935) que suprimeix la Inspecció Central de Primer Ensenyament, ja que la dotació econòmica que la mantenia ha quedat suprimida per la vigent Llei de Pressupostos. (78)

Ordre (26-8-1935) que fixa normes per a l'organització de cantines escolars. (79)

Circular (28-10-1935) que dóna normes sobre ensenyament d'adults. (80)

Decret (26-11-1935) que reorganitza el Ministeri. (81)

Decret (27-11-1935) sobre mobilitat dels inspectors. (82)

Decret (7-2-1936) amb normes per a la construcció d'escoles. (83)

II.4.3.- EL FRONT PCPULAR.

Decret (22-2-1936) que crea 5.300 escoles com a continuació del Pla Quinquenal, esmorteïts en els anys del Bienni Negre. (84)

Ordre (24-2-1936) que suprimeix el Comissariat d'Ensenyament a Catalunya. (85)

Decret (23-2-1936) que crea les 5.300 places de mestre necessàries per proveir les respectives escoles creades recentment. (86)

Ordre (4-3-1936) per estudiar la substitució de les ordes religioses. Marcel·lí Domingo demanava a tots els inspectors provincials informació sobre poblacions on existint escoles religioses no sigui necessària la seva substitució per haver-hi suficients escoles estatals; poblacions amb suficients medis per crear immediatament escoles que substituïssin a les religioses; i poblacions on no sigui possible de moment la substitució. (87)

Decret (4-3-1936) que restableix la Inspecció Central de Primer Ensenyament, segons les atribucions que li donaven els decrets del 2-10-1931, 2-12-1932. (88)

Decret (7-3-1936) que restableix totes les atribucions del Patronat Escolar de Barcelona. (89)

Decret (14-3-1936) sobre la creació del Certificat d'Estudis Primaris, que es donava en acabar el període d'escolaritat als 14 anys, després de realitzar unes proves generals davant d'una comissió. Als alumnes de més de 10 anys que volguessin obtenir-lo els calia per fer estudis secundaris. Era necessari per exercir qualsevol càrrec públic. (90)

Ordre (14-3-1936) que autoritza la tornada als mestres separats de la seva funció arran dels fets del 6 d'octubre. (91)

Decret (21-3-1936) que regula les relacions de l'Estat amb el Patronat de la Universitat de Barcelona, respecte a qüestions econòmiques (pressupostos, patrimoni...) (92)

Decret (21-3-1936) sobre escoles maternals. (93)

Circular (28-3-1936) per als mestres i inspectors a fi d'enlairar el nivell de les escoles.

"No basta convertir la enseñanza primaria en un problema de cantidad de escuelas suficientes... pero la calidad es un imperativo del Gobierno paralelo a la cantidad... la escuela no ha de ser un asilo, ni un lugar de resguardo, ni la institución donde se aprenden

las primeras letras... Ha de ser taller y jardín, centro de actividad, desenvolvimiento pleno de la personalidad, capacitación...

La Inspección ha de cuidar que el Maestro se penetre de la misión que se le impone y la ejerza con austeridad y eficacia... Ha de procurar que el laicismo de la enseñanza sea efectivo... la República se ha inclinado fervorosamente ante la Escuela y la Escuela tiene el deber de ser útil y fiel al espíritu de la República..." (94)

Decret (26-3-1936) restablint els Consells Regionals de Primer i Segon ensenyament. (95)

Decret (26-3-1936) que estableix la creació del "Consejo de Cultura" a Madrid, eina per a l'autonomia del municipi en qüestions escolars. (96)

Decret (26-3-1936) que restableix la Junta de Substitucions dels Ordes Religiosos de segon ensenyament. (97)

Ordre (2-4-1936) que anul·la l'anterior que prohibí la coeducació. (98)

Ordre (2-4-1936) amb nomenaments per a la Junta de Substitucions dels Ordes Religiosos. (99)

Decret (2-5-1936) per mitjà del qual l'Estat subvenciona amb un 50% l'import de les construccions escolars a la ciutat de Barcelona. (100)

Decret (5-5-1936) sobre inspecció mèdica a les escoles. (101)

Ordre (13-5-1936) amb la qual es regulen les proves per l'obtenció del certificat d'estudis primaris. (102)

Ordre (6-5-1936) amb mesures per aplicar l'anterior de 28-2-1936 sobre la substitució dels ordes religiosos. S'instava als inspectors a trobar mitjans per fer-la efectiva en aquelles poblacions sense medis per a la substitució. (103)

CAPÍTOL II. LES ORIENTACIONS CULTURALS I ESCOLARS DEL RÈGIM REPUBLICÀ.

NOTES :

1. J. Maurin, "Hacia la segunda revolución", citat per Artal, Gasch, Massana i Roca en El pensamiento económico durante la República i la guerra (1931-1939), pag. 87.
2. M. Azaña, Obras Completas, Tomo III, pag. 266.
3. J. Marichal , pròleg a les Obras Completas de M. Azaña.
4. M. Azaña, "Hacia una República mejor", Madrid 11-2-1934, en Obras Completas.
5. Pot veure's una exeel.lent síntesi de la qüestió en J. Carbonell-J. Monés, "Escola única-unificada".
6. L. Luzuriaga, La educación nueva", pag. 29.
7. Marcel·lí Domingo. Conferència al Gran Price, organitzada per Izquierda Nacional a Catalunya, "La Rambla", 11-3-1935.
8. M. Cordero, Los socialistas y la revolución.
9. M. Azaña, Obras Completas, pag. 441.

10. M. Pérez Galán, La enseñanza en la segunda República, pag. 61.
11. Idem, pag. 41-42.
12. "El Magisteri Català", 23-4-36, pag. 1-2.
13. "El Magisteri Català", 3-10-35, pag. 1-2.
14. "El Magisteri Català", 13-9-34.
15. M. Pérez Galán. La enseñanza en la segunda República, pag. 331.
16. Idem, pag. 330.
17. "El Magisteri Català", 17-10-35, pag. 1.
18. "El Magisteri Català", 14-6-34.
19. "La Rambla de Catalunya", 14-10-35.
20. "Instrucción Técnico-Higiénica", 28 juliol 1934. Aranzadi. Repertorio Cronológico de Legislación.
21. "El Magisteri Català", 23-1-36.
22. "El Magisteri Català", 14-3-36, pag. 1.
23. Circular de Marccel·lí Domingo als Inspectors i Mestres, 28-3-1936.

24. Circular de Marcel·lí Domingo, 5-3-1936.
25. Circular de Marcel·lí Domingo als Inspectors i Mestres, 28-3-36.
26. "El Magisteri Català", 27-2-36, pag. 1.
27. Josep Coll i Mas, "El Magisteri Català", 5-3-1936, pag. 1-2.
28. M. Pérez Galán, La enseñanza en la Segunda República, pag. 36.
29. Idem.
30. Aránzadi. Repertorio Cronológico de Legislación.
31. Idem.
32. Idem.
33. Idem.
34. Idem.
35. Idem.
36. M. Pérez Galán, o.c., pag. 102.
37. Aránzadi, o.c.
38. Idem.
39. Idem.

40. M. Pérez Galán, o.c., pag. 102.
41. Aránzadi, Repertorio Cronológico de Legislación.
42. Idem.
43. Idem.
44. Idem.
45. M. Pérez Galán, o.c., pag. 103.
46. J. Carbonell, L'escola Normal de la Generalitat, pag. 80-91.
47. M. Pérez Galán, o.c., pag. 61.
48. Aránzadi, idem.
49. M. Pérez Galán, o.c., pag. 100-101.
- 50.. Aránzadi, idem.
51. Aránzadi, idem.
52. Aránzadi, idem.
53. Aránzadi, idem.
54. "El Magisteri Català", 22-9-1932. Aránzadi. Idem.

55. M. Pérez Galán, o.c., pag.104.
56. "El Magisteri Català", 15-12-32.
57. "El Magisteri Català", nº 28, 1932.
58. M. Pérez Galán, o.c., pag.104.
59. M. Pérez Galán, o.c., pag. 120. "El Magisteri Català" , març 1933.
60. M. Pérez Galán, o.c., pag. 60.
61. M. Pérez Galán, o.c., pag. 105-114.
62. Aranzadi. Idem.
63. Aranzadi. Idem.
64. Aranzadi. Idem.
65. Aranzadi. Idem.
66. M. Pérez Galán, o.c., pag. 132.
67. M. Pérez Galán, o.c., pag. 224.
68. "El Magisteri Català" 13-9-1934.
69. Aranzadi, idem.

70. "El Magisteri Català", 3-1-1935.
71. Aranzadi, ídem.
72. "El Magisteri Català", 7-3-1935.
73. Aranzadi, ídem.
74. Aranzadi, ídem.
75. Aranzadi, ídem.
76. Aranzadi, ídem.
77. M. Pérez Galán, o.c., pag. 218.
78. Aranzadi, ídem.
79. Aranzadi, ídem.
80. Aranzadi, ídem.
81. M. Pérez Galán, o.c., pag. 309.
82. Aranzadi, ídem.
83. M. Pérez Galán, o.c., pag. 310.
84. M. Pérez Galán, o.c., pag. 313.

85. Aranzadi, idem.
86. M. Pérez Galán, o.c., pag. 314.
87. M. Pérez Galán, o.c., pag. 309.
88. "El Magisteri Català", 12-3-1936.
89. M. Pérez Galán, o.c., pag 310.
90. Aranzadi, idem.
91. Aranzadi, idem.
92. Aranzadi, idem.
93. M. Pérez Galán, o.c., pag. 312.
94. "El Magisteri Català", 9-4-1936.
95. Aranzadi, ídem.
96. M. Pérez Galán, o.c., pag. 312.
97. M. Pérez Galán, o.c., pag. 324.
98. M. Pérez Galán, o.c., pag. 312.
99. Aranzadi, ídem.

100. Aranzadi, ídem.

101. M. Pérez Galán, o.c., pag. 313.

102. M. Pérez Galán, o.c., pag. 311.

103. M. Pérez Galán, o.c., pag. 315.

CAPÍTOL III :

LA REPÚBLICA I LA LAICITZACIÓ DE L'ESCOLA.

III.1.- L'ESTAT ENFRONT ELS PRIVILEGIS DE L'ESGLÉSIA.

L'Església havia jugat un determinat paper polític, econòmic i ideològic en les societats del'Antic Règim. Amb les revolucions burgeses disminuï la seva influència política i econòmica i quedà frenada, quan no deturada totalment, la seva influència ideològica. Tot i això Espanya continuava, en ple segleXX, essent un Estat que es definia a si mateix com catòlic i amb unes relacions molt peculiars amb el Vaticà regulades encara pel Concordat de 1851.

Aquesta situació devia modificar-se substancialment arran del triomf dels republicans a les eleccions de l'abril del 1931.

Al govern de la nova República li interessava lluitar contra el poder de l'Església com també ho feia contra l'exèrcit i l'oligarquia, ja que eren els pilars de l'Espanya tradicional que havien sustentat durant anys la Monarquia. Ja en el Pacte de Sant Sabastià s'afirmà, com a punt d'acord entre els partits signants, la independència entre l'Església i l'Estat i la llibertat de cultes.

La política laicista dels governs republicans anava encaminada a acabar amb el domini polític, econòmic i ideològic de l'Església. En el marc polític es pretenia arribar a la secularització de la vida oficial i a la separació de l'Església i l'Estat, que no es volia confessional. Fonamentant-se en la sobirania de l'Estat per a legislar en aquestes qüestions, es pretenia controlar l'Església i limitar el seu poder.

Els articles 26 i 27 de la Constitució delimitaren aquestes dues esferes d'inferències: segons l'article 26 totes les confessions religioses quedaren condicionades com associacions subjectes a l'Estat, éssent dissoltes aquelles associacions religioses que obeïen a altra autoritat que l'estatal (com era el cas dels jesuïtes que depenien directament del Vaticà segons els seus estatuts). (1)

L'Estat deixà de subvencionar l'Església, proposant-se l'extinció, en el termini de 2 anys, del pressupost del clericat. Tots els ordes religiosos quedaren inclosos en la jurisdicció civil així, calia que s'inscrivessin en el registre; se'ls prohibí també exercir, com a ordes religiosos, activitats comercials, industrials i educatives. D'altra part, l'article 27 proclamava la llibertat de consciència.

L'Església no solament exercia una forta pressió política, sino també era un estament privilegiat en l'aspecte econòmic (jurisdicció pròpia, exempció d'impostos, propietat territorial no gravada), situació consolidada mitjançant el Concordat de 1851 i recolzada per l'ajut econòmic que l'Estat li suministrava per medi del pagament d'havers al clericat. Per acabar amb aquesta situació, el govern decretà la desaparició del Pressupost de Culte i Clerecia i la Llei de Congregacions que plantejaven l'aplicació pràctica de les directrius constitucionals en aspectes laïcitzants.

CRONOLGIA

Decret 14-4-1931. Llibertat de creences i cultes.

Decret 20-8-1931. Prohibició de la venda dels bens que fins aleshores hagessin estat propietat de l'Església.

28-8-1931. En el Consell de Ministres s'acorda negociar amb el Vaticà. S'accepta, en principi, la llibertat de culte i la separació Església-Estat a canvi de reconèixer la personalitat jurídica de l'Església i les escoles confessionals.

14-10-1931. Es vota l'article 26 de la Constitució.

Decret 19-1-1932. Secularització dels cementiris.

Decret 23-1-1932. Dissolució dels jesuïtes.

26-2-1932. Llei de divorci.

11-3-1932. Supressió de l'assignatura de religió i de la imatge del Sant Crist a l'Escola.

Decret 1-7-1932. Expropiació dels bens dels jesuïtes per part de l'Estat.

Decret 7-7-1932. Sobre els béns dels jesuïtes.

Decret 5-7-1933. Idem.

Decret 12-9-1932. Regula els béns incautats.

7-10-1932. Es comença a discutir la Llei de Congregacions.

1-10-1933. dia fixat per a la substitució dels ordes religiosos d'ensenyament.

Decret 27-7-1933. Es reglamenta la Llei de Congregacions.

1934. Legislació antilaicista. Devolució dels grups escolars incautats a Barcelona i València. Subvencions a escoles privades religioses.

1-7-1935. Dissolució del Patronat d'Incautació.

12-3-1936. Constitució de la Junta d'Incautació.

27-7-1936. L'Estat incauta els edificis religiosos per Llei.

Poc s'hauria aconseguit però, si havent minvat les influències de l'Església en aspectes polítics i econòmics, no se li hagués sostret el seu predomini ideològic. Per lograr-ho calia, un cop secularitzat l'Estat, secularitzar la vida de la societat, i en aquest sentit s'orientaren els decrets regulant la llibertat de cultes, la secularització dels cementiris, la llei de divorci i la laicització de l'ensenyament.

Però fou potser en aquest camp on es produïren les reaccions més fortes per part de les dretes que veïen així atemptar contra els fonaments de la seva mentalitat.

L'activitat laitzant dels governs republicans pot resseguir-se a través de l'anterior cronologia esquemàtica.

I si amb la lluita parlamentària es pretenia aconseguir la separació Església-Estat i la secularització del cos social, és evident que una conseqüència d'aquesta situació havia d'ésser la laicització de l'escola.

III.2.- LA LAICITZACIO DE L'ESCOLA.

Tots els grups dominants en el si del parlament espanyol, durant el 1º bienni, tenien un component anticlerical ben definit en les seves premises ideològiques i una voluntat de construcció d'una escola laica, és a dir, desvinculada de la influència eclesial.

El Partit Radical havia portat des de començaments de segle un trajectòria ben marcada pel seu anticlericalisme i per les seves propostes laicitzants... El Partit Radical Socialista insistia de nou en la necessitat de l'escola laica en el seu Congrés celebrat el 29-5-1931 (2). Segons Castells en la seva obra "Las asociaciones religiosas en la España contemporánea" (37), l'anticlericalisme d'aquests dos partits anava encaminat sobretot a atreure's els vots dels anarquistes.

Pels republicans liberals el laïcisme no era una conseqüència del anticlericalisme, sinó de la necessitat de bastir un estat modern al qual s'oposaven els interessos ancestrals de l'Església. Així deia Azaña en defensa de la llei de Congregacions:

"Ni mi partido, ni yo en su nombre, prescribiremos una cláusula legislativa en virtud de la qual se siga entregando a las órdenes religiosas el servicio de la enseñanza. Eso Jamás. Yo lo siento mucho; pero ésta es la verdadera defensa de la República... esto es una cuestión de salud pública... en el orden de las ciencias morales y políticas, la obligación de las órdenes religiosas católicas, en

virtud de su dogma, es enseñar todo lo contrario a los principios en que se funda un estado moderno". (4)

Els socialistes del PSOE, en el seu congrés extraordinari del juliol de 1931, insistiren també sobre la significació de l'escola laica en el nostre país, on aquesta permetria la formació de noves generacions lliures dels prejudicis religiosos, éssent en aquells moments la única escola de classe possible. (5)

L'Ensenyament confessional es donava a Espanya no solament en els centres regits pels ordes religiosos, sinó fins i tot en els centres estatals. El caire catòlic de l'Estat (com ho manifestava la Constitució de 1876) incidia en l'obligatorietat de l'ensenyament religiós a tots els centres docents.

Un decret del govern provisional reforçat per una circular de la "dirección General de 1ª Enseñanza" (13-5-1931) va suprimir aquesta obligatorietat, començant a delimitar l'àrea d'influència de l'Església a l'Escola, actuació que va continuar durant el primer bienni republicà amb nous preceptes legals.

Si per una banda la llei de Congregacions allunyava els ordes religiosos de la funció docent, el govern deslliurava l'escola de la influència religiosa mitjançant l'article 48 de la Constitució, que proclamava l'ensenyament laic tot respectant el dret de les esglésies a ensenyar les seves doctrines fora de l'àmbit escolar:

"la enseñanza será laica, hará del trabajo el dentro de la actividad metodológica, y se inspirará en ideales de solidaridad humana".

"Se reconoce a las iglesias el derecho, sujeto a inspección, de enseñar sus respectivas doctrinas en sus propios establecimientos".

L'aplicació dels principis constitucionals suposava per una banda el problema de conscienciació del mestre. S'observà una gran desorientació en aquest sentit entre els ensenyants: des d'aquells que reberen entusiàsticament les noves orientacions i saberen portar-les a terme sense sectarismes, fins aquells que mancats totalment d'una tradició laica foren incapaços de cooperar amb el nou règim des del seu treball docent.

Un altre dels problemes amb que s'enfrontaren els governs republicans fou l'oposició, no solsament de la jerarquia eclesiàstica sinó fins de les classes mitges, sobretot en les àrees rurals, com ho demostrarien els resultats de les eleccions legislatives de 1933.

Els problemes més difícils de resoldre foren, però, els derivats de l'aplicació de la llei de Congregacions, per quan calia un ingent esforç material, per suplir la manca d'escoles i mestres.

Només a la província de Barcelona depenien de les comunitats religioses l'any 1932:

"102 mestres i 238 mestresses que s'encuidaven de 16.004 nens i 25.138 nenes respectivament." (6)

Quan la inspecció intentà fer un estudi de les escoles religioses que calia substituir a cada localitat, resultaren llistes interminables. (7)

La substitució comportava unes necessitats que calia traduir ràpidament en normes organitzatives i en forts pressupostos. Res d'això es feu amb rapidesa i la manca d'iniciativa governamental donà temps als ordes religiosos d'adaptar-se a la nova situació.

El periodista Lluís Bello, que s'havia fet popular per les seves campanyes al diari "El Sol" en favor de l'ensenyança pública s'adonà de la vastitud del problema i encengué fortes campanyes a la premsa amb la finalitat que el precepte de la Constitució s'acomplís.

Bello insistia al diari "Luz" sobre la urgència de la substitució (8) tot i reconèixer que en aquells moments no estava a l'abast del govern el fer-la de manera automàtica.

Urgia, mentrestant el Ministeri d'Instrucció Pública no acabava d'enllestir les directrius generals de la substitució, no deixar desaprovats els locals abandonats pels jesuïtes (única congregació que hagué d'abandonar el territori espanyol o camuflar la seva vida associativa, cas que es donava poc). Una mesura provisional podia ésser el fer dos torns a les escoles, un matutí i un altre vespertí, a cura del mateix mestre, a qui l'estat podia recompensar la duplictat dels serveis.

Quan ja s'havia iniciat el segon any, des del canvi de règim, tot just començaven a recopilar-se les dades estadístiques indispensables...

Començà a fizar-se una data per a la substitució, en aprovar-se la llei de Congregacions el 7-10-1932 al Consell de Ministres, tot i que la polèmica, encara en el Parlament, ajornà la seva aprovació definitiva fins el 2 de juny de 1933.

Fernando de los Ríos, aleshores Ministre d'Instrucció Pública, exposà el pla governamental d'aplicació de la llei, tenint en compte les necessitats escolars. Les dades fetes servir pel Ministre han estat sovint repetides per demostrar l'abast de l'ensenyament religiós: rebien, segons ell, ensenyament primari: 351.973 escolars i ensenyament secundari: 17.098.

Tot i això sembla que encara eren dades insuficients, puix el diari catòlic "El Debate" encara ampliava més l'esfera d'acció de les congregacions, xifrant en 600.000 els alumnes de primària i en 27.000 els de secundària. (Castells s'inclina per 500.000 i 27.000). (9)

En el seu discurs parlamentari, de los Ríos es mostrava optimista per la possibilitat de construir 7.000 escoles necessàries per a la substitució abans del 31-12-1933, amb un pressupost de 45 milions. Per a la secundària el problema era més lleuger, doncs només calia crear 20 instituts i 50 col·legis subvencionats amb unes despeses de 6.000.000 de pessetes.

Respecte a l'habilitació del professorat convenient, de los Ríos exposà un pla per tal de seleccionar al de 2ª ensenyança, però no concretà massa el de 1ª ensenyança.

Un criteri general al respecta era que que el professorat que de moment s'escolliria no passaria a ser funcionari amb caràcter permanent de moment, per tal d'evitar que sortissin aprofitats de les circumstàncies desfavorables a la contractació:

"Las oposiciones son una vieja forma de reclutamiento, que es indispensable substituir, porque, desgraciadamente, incorporan (con un estatuto de funcionarios de que algún día tendrá que tratar esta Cámara para revisarlo), de un modo definitivo a la obra de la enseñanza a quien, inmediatamente después de conseguido aquello que ambicionaba, puede dejar de interesarse por la labor esencialmente vocacional que se le ha confiado. (Muy bien). Hay, pues, necesidad de graduar esta incorporación definitiva". (10)

Per a complimentar la llei havien de crear-se uns organismes aptes per a fer ordenament la substitució en el pla previst. El 7-6-1933 sortí publicat un decret pel qual es creaven unes Comissions Mixtes per a l'aplicació de la llei de Congregacions en la 1ª ensenyança.

Aquestes comissions devien crear-se en tots els Ajuntaments afectats i estaven coordinades amb la Direcció General de 1ª Ensenyança, amb la qual havien de col.laborar en la confecció d'estudis i previsions i vetllar pel compliment dels preceptes legals. Les Comissions Mixtes de les capitals de província tindrien jurisdicció provincial, vetllant per l'actuació de les comissions locals.

Estarien integrades per:

- 1 Inspector o Inspectora de la 1ª Ensenyança, designat per la Direcció General, a proposta de la Junta d'Inspecció.
- 1 professor o professora de l'Escola Normal de la província, designat d'igual forma a proposta del Claustre.
- 2 vocals del Consell Provincial i dos més del local, proposats i designats de la mateixa manera que els anteriors.
- 3 regidors, que designarà la Direcció General, a proposta dels Ajuntaments interessats.

Les comissions mixtes de caràcter local havien d'estar composades per:

- El mestre o la mestra nacional més moderns de la localitat respectiva.
- 2 regidors designats per l'Ajuntament.
- 1 representant dels pares de família, designat per la Direcció General, a proposta de l'Alcaldia.

El president nat de la comissió el durant el període constituent era el mestre.

Es donà un plaç de 10 dies per a formar les comissions. Les tasques immediates que havien de portar a terme les locals eren:

- Estudiar la possible ampliació dels edificis de les escoles nacionals.

- Informar sobre la possibilitat d'augmentar la matrícula a les escoles existents, sense disminuir l'organització pedagògica.
- Informar sobre la possible i ràpida transformació de les escoles unitàries en graduades.
- Informar sobre el número d'escoles que són necessàries per atendre les necessitats totals de l'ensenyament, i les especials a causa de la substitució, i possibles locals amb que es compta.
- Gestionar l'arrendament de nous locals.

Les Comissions Provincials havien de fer l'anterior i vetllar l'actuació, assessorar a les locals i gestinar els ajusts municipals.

L'aparició d'aquest decret comportà un cert neguit en l'ambient del magisteri per la premura de temps en que havien de constituir-se les comissions. Jutjaven com a prova de confiança i mostra de què el motor impulsu havia de ser el mestre el fet que se l'anomenés president nat de les comissions mixtes. A fi de mantenir-se fidels a l'esperit de neutralitat ideològica.

"hauriem preferit que hagués estat possible fer-ho sense la intervenció del mestre". (11)

"Ara bé, com que considerem que pot haver-hi companys que es sentin impulsats més per la ciutadania que no pas la professió, ens creiem en el cas d'haver de remarcar que no és lògic situar-se en altre aspecte que el verament professional. Fora del moment ini-

cial de la constitució de la comissió, el mestre no té altra funció que aquella derivada de la seva funció de mestre; és a dir, purament tècnica..." (12)

Aquesta reacció és explicable en part per les pressions a que molts mestres de poble havien estat sotmesos, sobretot durant els primers anys de la República. Les forces més reaccionàries i clericals llençaven campanyes i difamacions de tota mena. En una qüestió tant delicada com era la substitució dels ordes religiosos, podien esperar-se entrebancs i pressions.

III.3.- LA DISSOLUCIÓ DELS JESUITES I LA SUBSTITUCIÓ DELS ORDES RELIGIOSOS A CATALUNYA.

Les relacions entre el Vaticà i el govern provisional varen ésser sempre tibants, tot i que la jerarquia aconsellà, en tot moment, el respecte a les autoritats. L'actitud d'espectativa venia sobretot justificada pel fet que Roma trigà a reconèixer el nou règim i fins i tot no acceptà al nou ambaixador, Zulueta.

Els atacs aïllats del Cardenal Segura en la primera etapa són significatius del què serà més tard la lluita per impedir l'aprovació de l'article 26 de la Constitució; el govern sabè, però, deturar l'ofensiva de la reacció: el mes de juliol era expulsat del territori el Cardenal Segura i detingut el Vicari general de Vitòria que portava instruccions per assegurar els béns de l'Església.

Es passà aleshores a la contraofensiva legalista (així el mateix Vaticà, en una nota al Consell de Ministres, acusava d'anticonstitucional la llei de Congregacions) amb l'intent d'adequar les estructures eclesiàtiques a la seva actuació política.

Res va poder fer-se, però, per deturar l'ofensiva contra la Companyia de Jesús, que pel decret del 24-1-1932 quedava declarada anticonstitucional (per la seva obediència directa al papat), quedaven prohibides les seves comunitats i nacionalitzats els seus béns, que passaven a ser propietat de l'Estat amb finalitat benèfica i docent.

La mesura governamental estava encaminada a contentar la voluntat popular i a exemplificar en un orde religiós el caire laïcitzant del nou règim. L'anticlericalisme havia fet responsable a la Companyia, des de començaments de segle, de molts afers econòmics terrals lligats amb la monarquia (el cas de les mines del Rif i les campanyes marroquines); les classes mitjes tampoc veien amb bons ulls la seva tasca docent, encaminada sobretot a educar als fills de l'alta burgesia:

"el que havíem a molts ciutadans laics... és el dany que es farà a la cultura amb el tancament de centres d'ensenyança... Calia que tanquessin perquè la seva ensenyança era tendenciosa, partidista i fins de classe. I el que cal és que l'ensenyança sigui objectiva, laica i oberta a totes les classes socials. El jesuïta era la barrera més forta contra l'ensenyança igual o única. Calia destruir-la". (13)

El model de "La Educación SA", societat mercantil fundada el 1891, que prevenia les incautacions dels béns de la Companyia de Jesús després de la seva expulsió de diversos països europeus, fou imitat amb profusió, no solament pels jesuïtes, sinó també per altres congregacions amb interessos en el camp educatiu.

"SADEL, S.A. de Enseñanza Libre", "La Instrucción", "Société Immobilière Mondiallo" (legalment propietaria del Col·legi Valldemia de Mataró), foren els noms que amagaren sota la seva legalitat la supervivència dels ordes religiosos i el manteniment de les activitats acadèmiques.

Els Jesuïtes foren, de tots els ordes, els més afectats. Malgrat la constitució d'un Patronat per a la incautació dels seus bens i a la promulgació de tres lleis organitzant-la (21-4-1932, 12-9-1932, 30-12-1932), aquesta però va ser realment limitada.

A la majoria de les ciutats, la incautació de les finques va consistir en aixecar l'acte, tancar els locals i segellar-los, després d'inventariar-ne els bens.

Valladolid, Màlaga, Sevilla, València, Oivedo, Gijon, Tudela, Saragossa, Vilafranca de los Barros, Les Palmes i Madrid tingueren Institut de 2^{on} ensenyament estatjat en antics locals dels jesuïtes.

També passaren a dependre del Ministeri d'Instrucció Pública una sèrie de finques propietat del jesuïtes, on s'instal.laren noves institucions docents, a Granada, Alacant, Jerez de la Frontera, Madrid, Múrcia, Salamanca, Burgos, Vigo, Màlaga, Valladolid, Santander, Ciudad Real. (14)

A Barcelona, l'existència de la Comissió de Cultura Municipal i del Patronat facilità la rapidesa de l'apropiació i el seu aprofitament immediat.

A Catalunya, juntament amb la instauració dels Consells Regionals de 1er i 2^{on} ensenyament, es crearen els Consells Regionals de 1er i 2^{on} ensenyament per a la substitució dels ordes religiosos.

Les comissions mixtes de caràcter provincial eren les locals de la capital respectiva, exceptuant a Barcelona on era el Patronat Escolar el que devia encarregar-se'n. Les comissions locals s'estructuraven i tenien les mateixes funcions segons el decret esmentat del 7-4-1933.

El Consell Regional de 1ª ensenyança per a la substitució estava constituït per:

- Un delegat de la Direcció General de 1ª Ensenyança.
- Un representant del Patronat de la Universitat.
- Un representant del Consell Regional de 2ª ensenyança-
- Un representant del Consell de Cultura de la Generalitat.
- Dos inspectors de Barcelona i tres més, per cada una de les províncies.
- Dos professors de l'Escola Normal.
- Tres mestres nacionals de Barcelona i tres més, un per província.
- Dos regidors de l'Ajuntament de Barcelona i tres més per les tres províncies.

Els representants del Patronat de la Universitat, de la Generalitat i de L'Ajuntament de Barcelona, eran designats pels respectius organismes, els dels demés ajuntaments per la "Unión de Municipios Catalanes", i els altres membres pel Ministeri.

Quant als recursos de que disposava el Consell, tret de la part corresponent al crèdit extraordinari votat per les Corts, podia comptar amb subvencions i donacions de les corporacions públiques, entitats... catalanes. (15)

El Consell Regional de 2^{on} ensenyament per a la substitució dels ordes religiosos a Catalunya es creà per decret el 27-7-1933. Constituïen el Consell dos representants del govern de la República, un vocal del Consell Nacional de Cultura i un altre de la Junta d'Institutació de l'Ensenyança Religiosa; un representant del Patronat Universitari de Barcelona, un altre del Consell de Cultura de la Generalitat, un representant per a l'ensenyament tècnic, 2 professors d'Institut de Barcelona, 3 de tot Catalunya, i un representant per a l'ensenyament primari. (16)

L'integraren els Srs:

- Càndid Bolívar
- J. Alvarez Pastor - President
- Garcèa Banus
- Miquel Masriera
- J. Ras - Secretari
- B. Darder
- J. Botella
- J. Lapuente
- M. de la Camara
- Joan Roura
- Josep Estalella

(17)

La polèmica entorn la conveniència o no de la substitució va encendre fortes tensions. El setmanari "Mirador" (29-10-31) intentà recollir una sèrie d'opinions autoritzades sobre la qüestió de l'ensenyament:

Josep Juncal, mestre director de l'Escola Normal i membre del Partit Republicà Radical, es definia com a respectuós partidari de la neutralitat escolar, i per tant partidari de la substitució:

"... la religió és afer del pensament i de la consciència individuals i mentre aquesta consciència i aquest pensament no estan formats, no s'ha d'imprimir un segell o marca determinada, perquè això fóra prejudicar una qüestió que cada persona ha de resoldre per ella mateixa..." (18)

Pel Dr. Serra Hunter, les famílies optaven per l'escola religiosa a causa de les seves instal·lacions i mitjans pedagògics:

"Calia situar als components de les congregacions al mateix nivell dels altres ciutadans... Destruir el monopoli que de fet defensen..." (19)

La seva opinió quedava en part recolzada per la del Dr. Joaquim Carreras qui considerava que els pares no volen únicament que el noi aprengui sinó que estigui vigilat. Adduïa també com argument el fet que en convertir-se en voluntària l'assignatura de religió es matriculaven a l'Institut de Barcelona només un 41'6% de les noies i un 34% dels nois.

Alexandre Balart, president de l'Acadèmia Científico-Mercantil, veia com:

"el precepte constitucional (crearia) un problema gravíssim... doncs mancaven nous ensenyants per a la substitució dels religiosos..." (20)

Amb la victòria de les dretes a les eleccions de 1933, s'ajornà "sine die" la substitució dels ordes religiosos.

M. Pareja Yébenes del Partit Radical i nou ministre d'Instrucció Pública presentà el 29 de desembre un projecte ajornant el plaç fixat per a la substitució, que malgrat no ser discutit ni aprovat, va ser més efectiu que la veritable llei de Congregacions.

Aquesta disposició no va causar, però, gran sorpresa, donada la lentitud amb què havien funcionat els organismes oficials previstos per a la substitució.

La reempresa de l'acció laicitzadora de la República es degué a la nova política educativa seguida arran de les eleccions del febrer del 36, on sortí guanyador el Front Popular. Marcel·lí Domingo, de nou ministre, envià una circular als Inspectors de 1ª ensenyança per tal que informessin de les possibilitats de cada localitat per afrontar la substitució. (21)

La República intentava prosseguir la seva labor laicitzant puix els seus dirigents eren conscients que així enfortien un nou tipus d'Estat:

"... Quan la República afronta la substitució de l'ensenyament religiós no ho fa ni per esperit sectari, ni per afany persecutori, sinó pel propòsit d'enfortir l'Escola de l'Estat... La Cultura és missió essencial de l'Estat... Podem exercir tots però les funcions corresponen a l'Estat. No és que l'Estat vagi contra l'Escola religiosa, ni contra l'Escola particular, va a favor de la seva prò-

pia Escola... Quan jo vaig donar les primeres disposicions per tal de substituir l'ensenyament religiós, vaig tenir cura que els òrgans substituïdors, mestres, edificis i ensenyança no restessin inferiors sinó superiors als mestres de les congregacions religioses; que en passar la cultura a l'Estat, no es trobin deficiències en la composició, sinó millorament..." (22)

Un nou ordre del 6 de maig del 36 instava de nou als inspectors a visitar els llocs on s'haguessin produït substitucions o podessin produir-se'n, per tal d'analitzar-ne la problemàtica. La pressió popular que demanava l'acompliment dels preceptes constitucionals i l'actuació d'alguns d'aquests inspectors provocaren un nou decret al Parlament els primers dies de juny del 36. La dreta acusava abans d'hora de complicitat al govern, la inspecció i les autoritats locals per incautar bens religiosos. Aquests procediments no començaren realment a efectuar-se fins que una nova situació política -l'aixecament militar- justificà al govern republicà l'adopció de mesures revolucionàries.

CAPÍTOL III.- LA REPÚBLICA I LA LAICITZACIÓ DE L'ESCOLA.

NOTES :

1. Tractarem independentment en un altre capítol els fets que fan referència a la incautació dels bens dels jesuïtes per la seva incidència en la ciutat de Barcelona i per la relació que tenen amb l'actuació de la Comissió de Cultura i el Patronat Escolar Municipal.
2. M. Pérez Galán, o.c., pag. 69.
3. Segons Castells, Las asociaciones religiosas en la España contemporánea, l'anticlericalisme d'aquests dos partits anava sobretot a atreure's els vots dels anarquistes.
4. "El Sol", 14-10-1931. Citat per M. Pérez Galán, o.c., pag 78.
5. M. Pérez Galán, o.c., pag. 64-67.
6. Cl. Sánchez Albornoz, La política religiosa de la República, 1935.
7. Segons "El Magisteri Català", 28-9-1833 calia substituir:
Barcelona(capital), 190 de nens i 316 de nenes; Arenys de Mar, 2 i 9; Canet de Mar, 4 i 3; Calella, 5 i 8; Malgrat, 4 de nenes; Pineda, 3 de nenes; Sant Celoni, 5 i 4; Sant Esteve de Palautordera, 1 de nenes; Sant Pol, 1 de nenes; Berga, 5 i 7; Borredà, 1 i 1; Cardona,

2 de nenes; Caserres, 2 i 1; Gironella, 3 i 2; Pobla de L'Illet, 1 de nenes; Prat de Lluçanès, 1 de mixta; Puigrieg, 3 de nenes; Caldes de Montbui, 5 i 3; Cardedeu, 3 de nenes; La Garriga, 3 i 3; Granollers, 5 i 5; Castellterçol, 2 de nenes; Mollet, 2 de nenes; Sant Feliu de Codènes, 1 i 1; Bruc, 1 de nenes; Calaf, 2 i 2; Capellades 1 de nenes; Igualada, 13 i 4; La Llacuna, 1 de nenes; Piera, 1 i 2; Artés, 1 de nenes; Balsareny, 1 de nenes; Monistrol de Gàlders, 1 de nenes; Navàs, 1 de nenes; Estany, 1 de nenes; Avinyó, 1 de nenes; Manresa, 7 i 22; Monistrol de Montserrat, 3 i 2; Moià, 3 i 2; Navarxes, 1 de nenes; Sallent, 5 de nenes; Samedor, 3 i 2; Sant Feliu de Sasserra, 1 de nenes; Sant Fructuós del Bagès, 2 de nenes; Sant Vicens de Castellet, 2 de nenes; Súria, 4 de nenes; Alella, 1 i 1; Argentona, 2 de nenes; Cabrera de Mataró, 1 de nenes; Cambrils 1 de nenes; Caldes d'Estrac, 1 de nenes; Masnou, 3 de nenes; Mataró, 17 i 13; Premià de Mar, 3 de nens; Sant Genís de Vilassar, 3 de nens; Sant Andreu de Llavaneres, 1 de nenes; Sant Joan de Vilassar, 2 de nenes; Teià, 2 i 2; Tiene, 1 mixta; Castellar del Vallès, 1 i 3; Montcada, 5 i 2; Ripollet, 1 i 1; Sabadell, 12 i 22; Sardanyola, 2 de nenes; Santa Perpètua de la Moguda, 1 i 1; Sentmenat, 1 de nenes; Begues, 1 de nenes; Cervelló, 1 de nenes; Cornellà, 1 de nenes; Esparraguera, 2 de nenes; Esplugues, 2 de nenes; Gavà, 2 de nenes; Gellida, 1 de nenes; Hospitalet, 2 de nenes; Martorell, 2 de nenes; Molins de Rei, 3 de nenes; Prat del Llobregat, 2 de nenes; Papiol, 1 de nenes; Sant Andreu de la Barca, 2 de nenes; Sant Bladiri del Llobregat, 2 de nenes; Sant Feliu del Llobregat, 3 de nenes; Sant Vicens dels Horts, 1 de nenes; Viladecans, 3 i 1; Vallirana, 1 de nenes; Olesa de Montserrat, 3 de nenes; Sant Cugat del Vallès, 2 de nenes; Sant Llorenç Savall, 1 i 1; Terrassa, 15 i 13; Centelles, 3 i 2; Manlleu, 9 i 5; Masies de Roda, 1 i 1; Masies de Voltregà, 2 de nenes; Roda, 1 i 2; Sant Bladiri de Lluçanès, 1 de nenes; Sant

Hipòlit de Voltregà, 3 i 2; Sant Joan de Fàbregues, 1 de nenes; Sant Pere de Torelló, 1 de nenes; Sant Quirze de Besora, 3 de nenes; Sant Vicens de Torelló, 1 de nenes; Seva, 1 de nenes; Taradell, 2 de nenes; Tona, 1 de nenes; Torelló, 4 i 2; Pich, 5 i 9; Sant Pere de Riudevittles, 1 de nenes; Sant Quintí de Mediona, 1 de nenes; Sant Sadurní d'Anoia, 5 i 2; Vilafranca del Penedès, 5 i 2; Sant Pere de Ribes, 1 de nenes; Sitges, 1 de nenes; Vilanova i la Geltrú, 3 i 5; Bèdalona, 7 i 9; Sant Adrià, 3 i 1; Santa Coloma de Gramanet, 3 de nenes.

8. "El Magisteri Català", 8-10-1932. "El Magisteri Català" 13-10-32. "Concepte de la urgència".

9. Castells, o.c.

10. Discurs de Fernando de los Ríos. "El Magisteri Català", 18-5-1933.

11. "El Magisteri Català", 22-6-1933.

12. Idem

13. Domènec Guandé. "Els jesuïtes sempre són jesuïtes", "L'Esquella de la Torratxa", 5-2-1932.

14. M. Pérez Galán, o.c.

15. "El Magisteri Català", 28-9-1933.

16. "El Magisteri Català", 10-8-1933.

17.

No sabem ni la composició del Consell de Primer ensenyament, ni si tan sols va arribar a constituir-se.

18. "Mirador", 29-10-1931.

19. Idem

20. Idem.

21. "El Magisteri Català", 5-3-1936.

22. "El Magisteri Català", 25-6-1936. Parlament de Marcel·lí Domingo en l'homenatge que li dedicà l'Associació de Mestres Nacionals del Baix Ebre.

CAPÍTOL IV :

ELS PARTITS POLÍTICS CATALANS I LES
ALTERNATIVES CULTURALS.

IV.1.- LES FORCES POLÍTIQUES.

Dins la vida política catalana existia un pluripartidisme accentuat. Totes les tendències tenien el seu canal d'expressió, des dels esmicolats monàrquics, fins als minoritaris grups marxistes.

Aquesta situació s'anà corregint, poc a poc, mercès al mateix sistema electoral, però sobretot a la pràctica, a mida que la vida política exigia definicions molt concretes respecte als grans temes de debat, reforma agrària, laïcisme... s'anaren configurant dos grans blocs hegemònics, a l'entorn dels quals s'adheririen els diversos grups.

Les dues grans tendències que marcaren la vida política catalana en els anys republicans, foren la dreta conservadora, a l'entorn de la Lliga Regionalista, i L'esquerra republicana reformista, a l'entorn de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Cal precisar, que si bé es poden trobar models semblants en l'espectre polític de l'estat espanyol, com molt bé diu Isidre Molas :

"els partits catalans ocupen un lloc distint dins el sistema general de partits i dins el sistema general espanyol" (1)

Dins un contexte més ampli, la Lliga representaria una posició de centre respecte a la CEDA, i Esquerra Republicana de Catalunya seria una versió socialitzant de l'"Izquierda Republicana", menada per Azaña; fets ambdós explicables per l'estructura econòmica social i ideològica de Catalunya.

Malgrat que apareixin desvinculats dels llocs de poder i malgrat la seva menor influència, cal també valorar als grups de tendència socialista i comunista, així com els anarquistes.

Els socialistes, en certa manera, poden considerar-se annexats a l'Esquerra Republicana de Catalunya per la seva pràctica; mentre que els objectius finals dels comunistes els obligaren a prendre una actitud crítica respecte al grup hegemònic políticament. L'efervescència de les activitats dels nuclis àcrates durant els anys republicants obren nombrosos camins a la reflexió sobre els plantejaments d'ideari anarquistes.

Els interessos dels grups dominants de l'aparell escolar estatal, ideològica i administrativament, havien bastit des del segle XIX i conformat en els primers trenta anys del segle XX, un model escolar oposat als corrents renovadors, a fi de donar continuïtat als valors tradicionals i evitar qualsevol escletxa per on s'escolessin els aires nous que ja es respiraven a l'altra banda de les nostres fronteres. Però, la realitat d'algunes zones perifèriques i en especial la de Catalunya, havia mostrat una vitalitat, uns afanys renovadors que contrastaven; inclús xocaven amb l'administració central.

Les contradiccions entre els diversos grups representatius de la realitat social de Catalunya, no poden abastar-se de la mateixa manera en el cas d'operar des d'una actitud d'oposició o des del moment en que els fils del poder estaven en les seves mans a partir de la restauració i operativitat de la Generalitat. Amb aquestes matizacions deuen recollir-se les disquisicions i enfrontaments ideològics en el camp cultural, dels representants del pensament conservador.

el pensament reformista socialitzant i els grups més allunyats de les esferes del poder.

Es una tasca difícil l'anàlisi de l'ideari i programa cultural de les forces polítiques catalanes. Manquen definicions explícites i reflexions programàtiques sobre els seus principis ideològics. Però, aquesta pobresa de reflexió respecte als problemes educatius i culturals, contrasta amb l'acció i influència que molts grups tingueren damunt les realitzacions culturals de tot el nostre segle.

L'adequació de l'escola a la nova realitat, a través de presupòsits conservadors o renovadors, comportà una lluita ideològica contínua entre les dues grans forces polítiques del país, en els moments en que la pràctica exigia una clara coherència amb els principis definidors.

Tres foren els grans temes que, en la dinàmica de la II República, aparegueren de forma constant en els debats i en la concreció de les realitzacions. Un d'ells, la catalanitat, permeté quasi sempre la unanimitat entre la Lliga i L'Esquerra Republicana de Catalunya; els altres dos, però, reflexaren una evident contradicció: La democratització cultural a través de l'escola única, oposada a la llibertat d'ensenyament, i la neutralitat religiosa enfront a la confessonalitat.

IV.2.- LA LLIGA: LA CULTURA COM A EINA DE REDREÇAMENT NACIONAL.

En controlar Esquerra Republicana de Catalunya la majoria dels llocs de govern de la Generalitat i del Municipi, acabà el protagonisme que els homes de la Lliga havien exercit en el resorgiment de la cultura catalana, especialment durant l'etapa de la Mancomunitat.

Josep Puig i Cadafalch contraposà a la política esquerrana de la "caseta i l'hortet" les directrius que ja s'havien materialitzat en l'etapa de la Mancomunitat i que ell resumeix amb la "carretera i l'escola" com a eines de redreçament a Catalunya. (2)

Tot i així continuaren col.laborant amb el nou partit hegemònic, en defensa de la catalanitat de les institucions culturals, conseqüents amb el seu principi de considerar la cultura com un dels fonaments de la nació.

"les divisions i lluites entre catalans s'aturen a les portes del temple sagrat de la nostra cultura pairal... el Patrimoni comú de la cultura catalana seria en definitiva l'arma més segura pel triomf dels nostres ideals i per a consolidar-ho en forma que tota força humana sigui impotent per a destruir-ho" (3).

La passada experiència dels dies en que Prat de la Riba recaptà la col.laboració i el concurs de tota la intel.lectualitat de Catalunya, a fi de fonamentar l'empresa col.lectiva d'afirmació d'una cultura pròpia, era recordada continuament per la Lliga, temerosa que el grup

s'atribuís l'acció cultural com a obra exclussiva. Els regionalistes defensaren també aferrissadament el total traspàs de totes les funcions de l'ensenyament que fins llavors havia realitzat l'Estat.

"Com catalanistes volem l'ensenyament nostre amb català, sota el poder català o a l'empar de la llibertat catalana". (4)

Aquesta decidida orientació els valgué enfrontaments amb els de l'Esquerra, als qui acusaren de feblesa, possibilisme i dependència de Madrid, en aprovar-se l'Estatut.

Si bé aquesta reivindicació tant radical de la catalanització escolar i cultural podia convertir la Lliga en partit capdevanter, no succeia el mateix en els aspectes ideològics, la seva aferrissada defensa de la llibertat d'ensenyament i la confessionalitat xocaven frontalment amb l'ideari de l'escola única ilaica d'Esquerra Republicana de Catalunya i els grups estatals de caire netament republicà. El conservadurisme o defensa dels valors tradicionals i la pretensió d'identificar-los amb el nacionalisme no deixava de tenir certa coherència a començaments de segle, però ja havia sigut superada des del moment en que el nacionalisme d'esquerra havia entrat a l'escena política.

La Lliga, argumentant el controvertit aspecte de la llibertat d'ensenyament, s'oposà sempre a l'escola única, en el sentit de l'existència d'un únic aparell escolar depenent totalment de l'Estat i, a la vegada, en el caràcter laic de l'orientació. Ambdós aspectes eren confussionaris en extrem, pel fet que els mateixos dirigents de la

política educativa del primer bienni separaven el concepte d'escola única-unificada del de l'orientació laica de l'escola. I la mateixa constitució així ho expressava. Darrera la barrejada polèmica s'evidencià l'interès per perpetuar la societat classista a través de l'escola. Qui donava suport al partit no era altre grup que la burgesia conservadora, lligada estretament a l'organització eclesial i temerosa de perdre un dels seus seculars privilegis.

La claretat d'alguns textos estalvia qualsevol més comentari. El caràcter electoralista d'alguns d'ells, dirigits a les dones burgeses, tan ben preparades per les campanyes "feministes-maternalistes" de Dolors Monserdà i Francesca Bonnemaison, explana, en bona part, l'ambient en que s'enfrentaren les dretes i les esquerres a finals de l'any 1933.

"Criteri nostre, de partit, és la base de l'escola privada, sense excloure l'escola pública, ja que totes dues han de complir la seva comesa. El fiul pertany a la família i no a l'Estat. Només caben en el problema les posicions de marxisme i antimarxisme, i la Lliga catalana és antimarxista." (5)

"no creiem que la cultura... ni l'educació... hagin d'ésser monopolis de l'Estat; ni de l'Estat Central, ni dels estats nacionalistes o regionals. El servei i protecció a la cultura i organització docent són funcions i obligacions de l'Estat envers els ciutadans; no monopolis" (6)

"L'escola única, tal com l'entenen els partits esquerrans que voldrien implantar-la a França i Espanya, és un dels perills majors contra l'institució familiar i per consegüent un dels elements més temibles de dissolució social... establiria amb la mort de l'ensenyament privat, un uniformisme odiós i entronitzaria al camp de l'escola una tirania burocràtica funesta que vindria a consagrar l'omnipotència de l'Estat, convertit en senyor absolut de les activitats i de les consciències dels ciutadans, transformats així pròpiament en esclaus del nucli polític dominant... Quan avui els partits demagògics intenten imposar un règim d'escola única, el que pretenen, doncs, és la confiscació a favor de l'Estat dels drets de la família i dels drets de l'infant...

Dones de Catalunya! quan, en mig de les propagandes que sollicitin la vostra atenció, vegeu inscrit en algun programa polític el tema de l'escola única, amb el significat que li dóna la demagògia imperant, penseu que aquest enunciat representa una injúria notòria contra els vostres més purs i legítims afectes, que infligeix una ofensa directa als vostres millors i més nobles afanyos, i que constitueix un dels atacs més durs contra el sentiment inefable de maternitat que, sublimat per l'esperit cristià, és un dels excels de la vostra qualitat femenina". (7)

Quan l'any 1933, el partit celebrà l'Assemblea on es reestructurà i adoptà el nom de "Lliga Catalana" la definició programàtica de la seva línia política cultural ressaltava emfàticament el dret a la llibertat d'ensenyament,

"la llibertat d'ensenyament és condició essencial del progrés i estabilitat d'un poble" (8).

i en el dret a la formació religiosa que devien rebre els infants en el marc escolar. De la seva mancança se'n responsabilitzava a l'Estat pel seu deure intrínsec em impartir una formació integral a les escoles públiques, ja que la religió es considerava un fet natural en l'home a conrear i no a ignorar.

La consideració dels valors tradicionals prenia un caire defensiu, enfront l'opressió que l'Estat, per omissió, inferia als catòlics:

"els mateixos fonaments de dret natural i positiu que invoquem per a defensar l'ensenyament religiós, són els que constitueixen la defensa i la justificació de l'ensenyament català. Perquè... els drets de les minories de religió són també els drets de les minories de llengua". (9)

En aquest sentit la Lliga Catalana entroncava amb la tradició de Prat de la Riba que, seguint Torres i Bages, lligava el nacionalisme a la posició més conservadora de l'Església que en matèria educativa podríem resumir amb aquests trets doctrinals de Carles Cardó:

- Valoració de la família com escola natural
- Valoració de la nació com elaboradora i dipositària de l'esperit que modela els ciutadans en tots els ordres temporals, i de l'església com a modeladora de l'ordre espiritual, ja que des de la fundació d'aquesta com institució, havia rebut expressament de Déu l'encàrrec d'ensenyar.
- Usurpació d'aquesta funció natural de l'Església per part de l'Estat, en profit seu.

I de la conclusió d'aquestes premises se'n deduia que l'Estat arre-
bassava els drets de la família, la nació i l'església. (10)

Durant el bienni dretà, la Lliga havia respirat al seu aire. L'afa-
voriment a l'escola privada i la suspensió de la substitució de les
ordes religioses havien sigut victòries prou significatives. Però,
en reprendre el Ministeri d'Instrucció, a les ordres de Marcel·lí
Domingo, l'orientació laicitzant del primer bienni, els regionalistes
s'indignaren i feren, de nou, blanc contra el ministre que tant des-
pectivament havien tractat abans:

"... El Sr. Domingo ens vol imposar l'escola atea... El Sr.
Domingo creu que la República ha d'ésser atea... Què en treurà el Sr.
Domingo de descristianitzar Espanya?... Com a catòlics i com a ciuta-
dans d'un Estat Republicà, la nostra obligació ens obliga (sic) a
fer tota mena de resistència legal contra la interpretació abusiva
que fa el Sr. Domingo de les essències republicanes". (11)

La secció escolar de la Lliga, presidida per Josep Roig i Serra,
adreçà al Ministeri un manifest on s'aplaudien les iniciatives de mi-
llorament de les institucions culturals de l'Estat i el restabliment
del règim de Patronat a la Universitat de Barcelona, i on es critica-
ven, però, asperament, el retorn a la política de substitució de les
ordes religioses en l'ensenyament, ja que segons el document

"contrariar la llibertat d'ensenyament és contrariar la cul-
tura" (12).

No solament la Lliga assumí la defensa dels ideals catòlics i dels interessos de l'Església. En el Parlament Català actuà en aliança amb Unió Democràtica de Catalunya en contra de l'intervencionisme estatal en qüestions educatives, Aliança que es produí també en el municipi sempre que calia deturar les ofensives laïcitzants dels republicans.

Els diputats de la Lliga i de Unió Democràtica de Catalunya, Tomàs Carreras Artau, Romà Sol, Pau Romeva i Antoni Secanell presentaren una esmena al Parlament Català, en la qual demanaven: protecció i estímul a la iniciativa privada en matèria d'ensenyament, supressió de la pensió de laïcitat i atenció a la consciència religiosa del nen i gratuïtat de l'ensenyament primari reduït a les escoles de la Generalitat. (13)

En aquests punts queden resumits perfectament l'abast i la concreció pràctica dels debats ideològics.

Finalment, respecte a la renovació pedagògica, la línia de la Lliga en els anys republicans, enllaçà amb ideari i avenços que ja s'havien produït en les escoles públiques municipals d'ençà de la creació de la Comissió de Cultura. En aquest punt algunes coincidències podien apropar aquest partit al caràcter reformista i socialitzant de les forces d'esquerra, les quals combregaven amb l'ambient de renovació metodològica que es vivia arreu d'Europa. Però aquesta comunió d'objectius quedà desplaçada de la polèmica des del moment en que el control polític de l'Estat i de l'aparell escolar passà a mans dels grups socials, convençuts que l'escola pública i estatal esdevenia

forjadora i consolidadora de la novenata democràcia i per tant era essencial a ella mateixa.]

El control de l'escola es convertia en l'arma més eficaç per dester-
rar la influència dels grups socials que havien delegat en l'Esglé-
sia la responsabilitat de mantenir un estat de privilegis polítics i
sobretot socials. I la més mínima concessió, encara que només fós ver-
bal, als arguments en favor de la llibertat d'ensenyament, es contra-
deia amb els presupòsits ideològics reflexats en la pròpia constitu-
ció. La polèmica quedà, doncs, centrada per part de les forces conser-
vadores en la llibertat d'ensenyament o defensa de l'escola privada
i en el respecte a la consciència o confessionalitat.

IV.3.- ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA: LA CULTURA COM A ARMA
D'ALLIBERAMENT DELS OPRIMITS.

Dins aquest apartat hi cabria l'anàlisi de les concepcions filosòfiques dels homes compromesos amb el republicanisme català, inclús des de l'esclat de la revolució del 1868; però, essent la finalitat central del treball una anàlisi de la política escolar menada des de les institucions locals, reflexions semblants cedeixen davant la necessitat d'oferir una panoràmica sobre aquells trets que conformaren la pràctica diària de les realitzacions.

El nou partit, cohesionat per fer front a una confrontació electoral, estava mancat d'unes línies programàtiques que il·luminessin la seva estratègia. Així la multiplicitat de tendències que englobava el partit i la pobresa de definicions en els aspectes culturals fan que només poguem acostar-nos a l'ideari cultural de l'Esquerra en línies generals, basant-nos sobretot en la seva pràctica de govern des de la Generalitat i en les declaracions dels seus rectors.

Al juny del 1931, s'elaborà un programa en el qual s'evidenciava com els seus dirigents compartien, amb altres nuclis del republicanisme espanyol, la necessitat d'una escola única-unificada sota el control de l'Estat, neutra pel que fa a la consciència del nen, regida per professionals preparats i degudament remunerats... de l'escola com a transmissora d'uns valors basats en els respecte vers la comunitat, de l'escola obligatòria i gratuïta...

Si bé no es pot posar en dubte la claretat d'aquests privilegis, la manca d'un desenvolupament explícit de les qüestions més conflictives és un buit al qual s'hi ha de sumar la curta i inestable vida de la República.

Segons Esquerra Republicana de Catalunya, la funció educadora havia de correspondre a la societat i d'entre les institucions responsables, família, municipi i Estat, aquest darrer esdevenia el més idoni i el més capaç de garantir la igualtat real d'oportunitats de l'individu i la transmissió d'uns valors positius per a la societat que aquell regula.

La tasca directora de l'Estat, a fi de fer efectiva la igualtat d'oportunitats, és punt clau per entendre en el seu correcte context, la afirmació de l'escola única.

En quant a la neutralitat, indispensable per conformar una consciència crítica i una postura oberta dels individus, sols podia suscitar una oposició tan franca dels sectors conservadors si es considera com una de les vies que havien de conduir a la pèrdua d'uns privilegis més que no pas per la definició programàtica a per una actitud de militància anticlerical dels dirigents d'Esquerra Republicana de Catalunya, com ho demostraran posteriors actuacions d'alguns d'ells. El Paper d'ERC en la qüestió dels ordes religiosos, dels quals únicament foren tocats els jesuïtes, només podia semblar desorbitat als sectors socials benestants que perdien una de les imatges conformadores de "l'èlite" ciutadana.

Esquerra Republicana de Catalunya assumí perfectament en el seu programa l'objectiu de Marcel·lí Domingo de formar uns professionals de l'ensenyament remunerats amb justícia. Per posteriors declaracions i actuacions, es sobreentenia que era aquest a qui delegava la formació "moral i cívica" (14) del infants -funció bàsica de l'escola-. Però la realitat d'un Magisteri, format durant varies generacions en l'esperit del mestre-sacerdot plantejà obstacles o bé seriosos dubtes, tal com ho exposaven els interessats més conscients en moltes de les seves declaracions.

En el programa fundacional d'ERC es proclamà també la gratuïtat de l'ensenyament i l'obligatorietat del nivell primari, però aquests principis generals deixaven al descobert la o les alternatives de financiació, indispensables per una aplicació dels objectius a llarg termini i per a una clarificació ideològica.

Alguns d'aquests elements foren comuns amb els grups republicans no catalans, mentre que el signe de catalanitat els feu convergents amb els interessos i propostes dels regionalistes. Ningú podia negar ja en un clímax de llibertat, el dret dels catalans a rebre les ensenyances en la seva pròpia llengua.

En els aspectes més conflictius, -la defensa de l'escola única i la neutralitat escolar- a Esquerra Republicana de Catalunya, al comptar amb la majoria numèrica als llocs de decissió, no li va ser necessària una continuada justificació o campanya ideològica, com en el cas de la Lliga, que actuava des de l'oposició, sinó que tirà endavant la seva política, fidel als principis abans exposats. L'èmfasi pro-

pagandístic dels dirigents d'ERC, i en especial del propi Macià, es dirigí sobretot cap el convenciment de la tasca col·lectiva de construcció d'una societat justa, en el marc de la realitat autònoma.

Fels republicans catalans estava molt clar que necessitaven aconseguir el consens general per mitjà d'una política social justa. Per medi de l'escola volien acabar amb els privilegis, volien donar la possibilitat a tots els fills i habitants de Catalunya de participar en la construcció de la seva pàtria. Macià repetia constantment en els seus parlaments, que es construirien totes les escoles que fossin necessàries, amb professors aptes, amb un sistema pedagògic avançat, però "tot això es farà si ens mantenim tots amorosament units i assolim la creació d'una forta economia catalana..." (15)

La lluita per la democratització de la cultura esdevenia un pas en la lluita per l'abolició dels privilegis com ho remarcà Ventura i Gasol en la inauguració del Grup Escolar Collaso i Gil: (16)

"la injustícia social, encesa, ens col·loca a nosaltres proletaris, àdhuc en l'ensenyament primari, en un pla de manifesta desigualtat, monopolitzant, de fet, l'ensenyança per a la classe posseïdora". (17)

D'aquests parlaments se'n dedueix l'ideal de lluitar contra la injustícia per mitjà de l'obra cultural. Relacionar aquesta evidència amb l'objectiu de conciliació de les classes socials pròpia de L'Esquerra Republicana de Catalunya, és el següent pas. El dilema entre la

societat igualitària i justa somniada per Macià i la temença de situacions de violència revolucionària, sembla que fou desenllaçat amb l'ajut de la fórmula d'oferir a les classes treballadores la possibilitat d'accedir a la cultura i a l'ensenyament, reservats des de sempre, a les classes posseïdores.

Per a la consolidació d'una pàtria on tots s'hi sentissin admesos i participants calia aconseguir una total integració dels immigrants. També en aquest sentit el medi més idoni de lograr-ho semblava l'escola, prenent el model dels centres municipals que des de l'any 1917 es fornien d'un públic de les classes mitges i populars.

Deia el regidor Pere Comas en la inauguració del Grup Escolar Giner de los Ríos:

"Nosaltres no preguntem als escolars que venen a matricular-se a les escoles barcelonines, si han nascut a Catalunya o bé fora; i és perquè no hi veiem res més que uns futurs ciutadans de la República i de Barcelona". (18)

Amb les paraules de Francesc Macià dirigides al Parlament Català el mes de desembre del 1932 podriem sintetitzar l'ideari social d'Esquerra Republicana de Catalunya. Era un moment que les contradiccions no s'havien detectat amb claretat, doncs la reacció no havia entrat encara en acció i els corrents de signe revolucionari no s'havien desesperançat definitivament de la solució republicana:

"els treballadors no es troben encara en condicions d'assumir el poder a Catalunya ni de carregar amb les responsabilitats de govern. Per què? Senzillament, perquè no ha penetrat encara la gran cultura en les masses obreres. Si els treballadors prenguessin de sobte el Poder, com que no posseeixen la preparació cultural indispensable, es trbararien en la rigorosa necessitat de defensar-lo a tota costa acudint a mitjans i procediments extrems; en resum de comptes, haurien d'instituir la dictadura del proletariat. Aquesta manca del poble planteja un dels grans problemes als catalans. El de l'ensenyament.

S'ha d'anar ràpidament a una nova estructuració de sistemes i mètodes pedagògics a Catalunya, l'organització actual de l'ensenyament, tal com es troba vigent a Espanya, em sembla absurda, pel que té de verbalista i d'inútil. Un ensenyament basat en els programes únics no derveix les necessitats modernes. Encara viu Espanya en el temps en que es creia que el mestre havia d'ésser un dur disciplinador dels seus deixebles, quan la veritat es que aquests haurien de disciplinar-lo a ell.

Una altra pedagogia per a Catalunya! Una altra pedagogia! Crearem aquí una escola en la que tots els fills de Catalunya siguin iguals davant l'esdevenidor de la cultura; una escola que sigui a tot arreu: en l'obrador, en el jardí, en el camp, en el mar, en el laboratori... Al costat d'aquesta escola, tindrem tota una política social, d'atenció exquisita a la maternitat; tota una política d'estatges on el nen de l'obrer pugui trobar gaudis, alicients, incitacions i comoditats semblants a les que el fill del poderós troba en la seva residència". (19)

"Si voleu ésser justos, poseu el vostre especial esforç en totes aquelles lleis que revesteixin un caràcter social i que tendeixin a l'abolició de tot ús abusiu i de tot abusiu privilegi.

Que de la gran festa de les nostres llibertats cap ciutadà de l'estament o classe que sigui, se'n pugui entornar amb set de treballar, de cultura i de justícia!

Que si la xarxa de comunicacions per terra, per mar i per cel, n'assegura aquella unitat material, asseguri la de l'esperit aquella altra xarxa d'institucions de cultura que ens faci sentir ciutadans d'una mateixa Catalunya.

Que pugui tornar-se a dir d'ella, que tota ella és una ciutat tant nova, tan sensible, i tan tensa que recull l'onda de procedència més llunyana, relligant-nos així amb el món i la humanitat.

Així heu de voler Catalunya com tantes vegades jo l'he promès al poble; políticament lliure, socialment justa, econòmicament pròspera i espiritualment gloriosa" (20)

Aquest darrer recull justifica l'encapçalament d'aquest apartat "la cultura com a arma d'alliberament dels oprimits", però planteja interrogants que no desvetllen cap document ni reflexió teòrica del partit.

Esquerra Republicana de Catalunya anà adoptant opcions a mesura que havia de resoldre una situació real en la qual hi cabien moltes variants: un gravíssim dèficit escolar i cultural, heretat de la política monàrquica; un marc d'actuació autonòmica limitat i a vegades

000297

contradictori amb el poder central.; una oposició que l'aventatjava en experiència de govern, sobretot en el camp cultural i la pressió social de les classes amb voluntat revolucionària.

IV.4.- LES ALTERNATIVES NO BURGESES.

IV.4.1.- SOCIALISTES I COMUNISTES.

Els socialistes catalans estaven integrats majoritàriament en el partit fundat l'any 1923 per Rafael Campalans, Manel Serra i Moret, i Gabriel Alomar, "Unió Socialista de Catalunya"; la federació Catalana del PSCE tenia poca força numèrica i qualitativa a casa nostra. El moderantisme de que l'acusava la Unió Socialista de Catalunya, en referir-se sobretot a la qüestió nacional no suposà però un obstacle a l'hora d'establir un paral·lelisme entre l'ideari cultural del PSOE i la Unió Socialista.

El PSOE tenia unes línies de política escolar més clarament delimitades que les altres formacions polítiques, sobretot des del Congrés que celebrà l'any 1918. La militància de Lorenzo Luzuriaga en el partit, la seva influència en les orientacions ministerials del primer bienni ens proporciona elements per comprendre els components ideològics del govern republicà.

En aquest congrés la paternitat de molts principis es degué al capdavanter Luzuriaga que recollí molts dels plantejaments dels grans institucionalistes, Giner i Cossío i els transformà en programa de partit. I en aquest sentit fou essencial l'afirmació de l'escola única-unificada. (21)

En el Congrés extraordinari del PSOE, del juliol del 1931 s'afermaren els mateixos presupòsits ideològics i s'adequaren per a la lluita parlamentària. Continuà essent fonamental el principi de l'escola única, sostinguda per l'Estat, la unificació del 1º i 2º ensenyament, la laïcitat inqüestionable i es concretà un pla d'ensenyament obligatori i gratuït fins als 16 anys.

Si bé la ruptura dels socialistes catalans amb el PSOE estigué motivada per la tebior i moderantisme del partit central respecte al fet nacional, la Unió Socialista de Catalunya assumí els principis educatius citats com ho demostra la rotunditat amb que Xirau i Palau deia que el seu partit volia l'escola única i laica. (22)

La seva adscripció als postulats renovadors de l'escola nova fou també clara, si bé amb matisos, degut a les crítiques que a nivell internacional hi vessaven els comunistes atribuïnt a la nova pedagogia un caràcter liberal-burgès.

La influència de la III internacional, que difonia la consigna de lluitar contra l'escola classista, perpetuadora de privilegis, pròpia del món capitalista, fou recollida en part, pels socialistes, però la seva política d'aliances amb els grups republicans burgesos els hi motivà atacs freqüents dels comunistes.

Els socialistes defensaren també sempre la professionalització i l'adequada remuneració del magisteri, i a través de la FEFE, impulsaren la creació del Front Únic del Magisteri amb l'objectiu d'acabar amb les infinites categories del cos docent i orientar-lo cap a l'estatus de treballador de l'ensenyament.

Malgrat que sectors socialistes critiquessin el caràcter liberal-burgès de les orientacions del govern republicà, la seva pràctica s'orientà a la creació d'un front comú amb el republicanisme a fi de neutralitzar la influència de les forces clericals i reaccionàries.

A Catalunya la manca d'espai polític d'USO entre ERC i els comunistes fou que a nivell teòric es volgués diferenciar del grup dominant però en la pràctica arribà a una decidida col.laboració. Ni aquest grup ni altres socialistes foren capaços de presentar una alternativa global al sistema d'ensenyament, considerat reformista i burgès. Només en la defensa d'un sistema becarí més ampli es destacaren dels republicans, però la migradesa econòmica impossibilitava sempre la seva creació. D'altra banda la seva posició era difícil en ser atacats també pel flanc esquerrà del Bloc Obrer i Camperol.

En un debat públic que tingué lloc a Manresa el 16 d'octubre del 32, Joaquim Maurin considerava que el paper primordial que Campalans donava a la cultura per tal d'assolir l'emancipació obrera, era una il.lusió, i que aquesta il.lusió posava de manifest una actitud paternalista i intel.lectualista, que frenava la presa de consciència del fet indispensable de la lluita de classes. (23)

Malgrat la seva difícil posició, la Unió Socialista Catalana defensà la decidida intervenció dels municipis en els afers culturals i la promoció i perfeccionament de l'ensenyament professional, ultra l'ampliació del sistema becarí.

A l'any 1934, Unió Socialista de Catalunya compartí la temença de les esquerres de veure's substituïdes per la Lliga dels llocs de poder i insistiren en capacitar únicament a les forces d'esquerra de

fer possible la voluntat d'alliberament de les classes populars:

"Nosaltres anem a l'Ajuntament amb un programa: elevar el nivell cultural de les classes treballadores i portar a la pràctica un programa social" (24)

"Només les esquerres s'han preocupat de la cultura del poble i només elles es proposen continuar l'obra iniciada de donar accés a l'estudi a tots aquells que tenen capacitat" (25)

Encara que no sigui l'objecte d'aquest treball tractar de l'ensenyament professional i tècnic, dins el vast camp del socialisme s'han de valorar les aportacions de l'ideal pedagògic de la URSS -l'educació a través del treball- que incidiren molt positivament en la Catalunya dels anys republicans a través de l'Escola del Treball, dirigida per Campalans. Els col.laboradors d'aquesta institució estaven lluny de l'interès que havia mogut als regionalistes en la formació d'obriers qualificats al servei del progrés d'una Catalunya menada per la burgesia. Es pretenia la formació integral dels alumnes, no per a la seva utilització, sinó per considerar-los els futurs ordenadors de la societat.

Els grups comunistes, malgrat no intervingueren en el procés de culturalització sostingut per la Generalitat i l'Ajuntament, formularen crítiques al caràcter burgès de la seva obra cultural, reclamant una escola única, de classe i que no limités la seva acció al període i activitats escolars, sinó que complís una funció social més àmplia.

En el "Programa Municipal del partit de classe" elaborat pel Bloc Obrer i Camperol per a les eleccions de l'abril del 31, la postura

comunista davant la problemàtica escolar oferia uns nivells de concreció considerables, fruit de les consideracions quantitatives que el mestre i militant Víctor Colomer havia realitzat. Es també simptomàtic de manera ben positiva que fossin justament els tres primers punts del programa els que abordessin la qüestió educativa.

"1.- Grups escolars a cada barri obrer. Cinc mil mestres, com a mínim, a Barcelona, per a atendre la població escolar. Ensenyament totalment gratuït, així com el material escolar. Construcció de parcs escolars, banys. Organitzacions de cantines on els fills dels obrers rebran un àpat diari. Amplia creació de cases maternals on les obreres podran confiar llurs fills durant les hores de treball. Obligació escolar fins als catorze anys. Els fills dels obrers han de tenir escoles agradables i lliures de tot pagament.

2.- Augment i millorament de les escoles de perfeccionament tècnic.

3.- El seixanta per cent de matrícules de la Universitat i Escoles Superiors seran per a fills d'obriers, que es beneficiaran de beques pagades per l'Ajuntament." (26)

Respecte a la financiació d'aquestes reformes, el programa concretava els impostos que havien de satisfer les grans fortunes de Barcelona, l'augment de l'impost de luxe, tributació major pels solars sense edificar, tributació d'esglésies i convents, considerades com empreses, embarg dels bens dels qui s'havien enriquit en llur pas per l'Ajuntament...

A partir dels fets del 6 d'octubre, les crítiques a la política escolar oficial es radicalitzaren, encara que sense un considerable canvi de sentit: oposició al caràcter burgès de l'escola, militància anticlerical enfront el neutralisme i reivindicació de la Universitat Obrera. Però les seves propostes alternatives no podien quatllar, degut a l'escassa influència comunista en les classes treballadores en aquests anys republicans. Aquesta situació quedà rectificada a partir del juliol del 36. Per mitjà de la seva participació en el Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU) els comunistes intentaren desterrar de l'escola influències petit-burgeses i bastir un model d'escola proletària. La selecció d'un text de finals de l'any 1936, reproduït a la revista "Treball" sembla oportuna oferir-la ací, com a colofó del que volia ésser "l'alternativa comunista":

"Tot aixó que és clar requereix una sana teoria per als nens. Que sàpiguen quines són les bases econòmiques que obliguen a aquesta guerra civil i que sàpiguen les lluites de classes en tota la vida dels homes. Volem una escola de classe. Però no una escola monstruosa en la qual els fills dels obrers insultin o escupin els dels empleats o els fills dels burgesos si n'hi ha. No. Una Escola en que el nen compregui que el capitalisme no té cap raó d'existir, i al mateix temps que ho comprèn nosaltres ens encarregarem de fer desaparèixer la seva influència econòmica i cultural damunt les capes àmplies del front popular, per a així crear una autèntica Escola proletària única...

I encara més camarades. Procurem posar l'escola al carrer, amb periòdics murals i amb periòdics impresos i tirats per la pròpia Escola i posem al carrer l'Escola. Organitzem clubs, racons roigs, on es parli i es discuteixi, on es llegeixi, s'agiti... On companys,

d'una vegada per sempre es comenci a viure la vida... no esperant que les influències ideològiques de la burgesia continuïn a l'escola, sinó... llençant d'una vegada les influències burgeses, dels costums i dels homes per a donar-los uns costums netament proletaris..." (27)

IV.4.2.- ELS ANARQUISTES.

El pensament educatiu dels anarquistes venia definit per la seva no acceptació de qualsevol sistema escolar derivat de la burgesia, en qualsevol de les seves formes de govern. L'impuls de l'escola pública que propugnaven els republicans no era vàlida, ja que mentre subsistissin les diferències entre les classes socials, l'escola reproduiria l'esquema de rics i pobres.

Malgrat la diversitat de tendències anarquistes i l'acceptació amb més o menys matissos de l'escola única, en totes elles fou comú el rebuig del control estatal de l'escola, pel fet que convertia els mestres en funcionaris al servei de l'aparell escolar i sotmetia a l'alumne a la manipulació ideològica de les classes dominants. A fi de que l'escola no reproduís les diferències socials, ni anul·lés la voluntat lliure i creadora de l'home, no devia dependre ni de l'Estat ni de les famílies, sinó dels organismes (municipis, barris...), entitats (ateneus, comunes...), vinculats a la vida comunitària en l'aspecte social i econòmic, que vetllarien per la seva gestió. Durant la Guerra Civil es donaren experiències interessants, en aquest sentit, en les zones on l'anarquisme havia assolit un grau de profunditat i reconversió econòmica de les relacions de treball. (28)

L'ideal anarquista de deslliurar l'home de la pena del treball, substituint aquest per una acceptació lliure de l'activitat productora-creadora, comportava una concepció radicalment distinta de l'escola. La incompatibilitat de l'afany de desalienar l'individu i les exigències productives del món capitalista portaren l'ideari anarquista a un camí difícil. L'aparell escolar institucionalitzat i en mans dels republicans convençuts de la seva obra transformadora, marginava els anarquistes cap a experiències llunyanes de tot organisme oficial.

La militància activa de Ferrer i Guàrdia i els seus regidors en favor del laïcisme obrí pas, a partir dels anys 30, a una actitud de caràcter més neutralista, no sols en l'aspecte religiós, sinó també en el polític. Aquest darrer fet, en els anys de la guerra civil, provocà ardoroses polèmiques amb els comunistes, que acusaren els anarquistes de marginar la ment de l'infant de la dura realitat del món dels adults, al qual devien integrar-se.

Encara que no sigui l'objectiu d'aquest treball (29) tractar l'alternativa concreta que els anarquistes, amb els seus centres i ateneus oferien a les institucions públiques, cal remarcar les friccions que es produïren entre les escoles àcrates i la Generalitat, concretades en la negació de subvencions, clausura de molts centres...

Aquests fets són arguments convinents -entre d'altres- de la infinita distància entre el projecte de societat anarquista i la política dels dirigents republicans, distància que s'escurçarà en unes condicions totalment diferents, els anys de la guerra civil amb el funcionament del CENU (Consell de l'Escola Nova Unificada).

CAPÍTOL IV.- ELS PARTITS POLÍTICS CATALANS I LES ALTERNATIVES
CULTURALS.

NOTES :

1. I. Molas, El sistema de partits polítics a Catalunya 1931-1936, pàg. 21.
2. "La Veu de Catalunya", 24-1-34, "La cultura contra la guerra civil", "La Veu de Catalunya", 30-1-34, "La carretera i l'escola".
3. Carta de Francesc Cambó a J. Estelrich, 9-12-30 publicada a "La Veu de Catalunya", 1-4-1931.
4. "La Veu de Catalunya", 7-1-1932.
5. J. Codolà en el Plè Municipal on s'aprovà l'ajut a l'escola privada. "La Veu de Catalunya", 15-11-1933.
6. "La Veu de Catalunya", 8-1-1932.
7. F. Valls i Taberner. "La Veu de Catalunya", 31-5-1932.
8. "La Veu de Catalunya", 3-4-1932. Citat per Isidre Molas en "Lliga Catalana", Vol. II, pàg. 358.
9. J. Pellicena, "L'ensenyament religiós", "La Veu de Catalunya", 15-3-1936.

10. C. Cardó, "L'Estat, mestre d'estudi", "La Veu de Catalunya", 1-4-1936.
11. M. Brunet, "Altra vegada l'escola laica", "La Veu de Catalunya", 3-3-1936.
12. "La Veu de Catalunya", 31-3-1936.
13. M. Rosell, "La Política Cultural de la Generalitat", pàg. 217 a 222.
14. El tema de la Conversa Pedagògica de l'Escola d'Estiu de l'any 1933 fou justament "L'educació moral i cívica a les escoles de la República".
15. Parlament de Macià en la inauguració de les obres del Grup Escolar Collasso i Gil, "Butlletí del Magisteri", 1,15-3-1932.
16. "Butlletí del Magisteri", 1,15-3-1932.
17. J. Aiguadé i Miró La lleialtat a l'època, pàg. 133.
18. "Butlletí del Magisteri", 1,15-3-1932.
19. Entrevista a Francesc Macià publicat a un periòdic madrileny el 29 de maig de 1931 i reproduït al "Butlletí del Magisteri" l'1 de juny del mateix any.

20. Paraules de Francesc Macià en el Parlament Català el 14-2-1932.
21. Pot veure's un estudi més detallat dels dos congressos a "Cuadernos de Pedagogía" nº 11, Pedro Cuesta, "Congreso del PSOE. 1918: Bases para un programa de Instrucción Pública".
22. Xirau Palau al míting de la Delegació del Partit, "L'Opinió", 13-1-1934.
23. A. Balcells, "Ideari de R. Campalans", pag. 36.
24. J. Serra Hunter en el Coliseum Pompeià. "L'Opinió", 12-1-1934.
25. Míting al cinema Walkiria", "L'Opinió", 10-1-1934.
26. Citat per F. Bonamisa a "El Bloc Obrer i Camperol", pàg. 362.
27. Joan Miquel Romà "Entorn del CENU. L'escola de cara a la guerra", "Treball", Desembre 1936. Citat per J. Monés en El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya, 1833-1938, pàg. 373-374.
28. Veure el treball de P. Solà Las escuelas racionalistas en Catalunya.
29. Idem.

000309

CAPÍTOL V :

LA NOVA REALITAT DE CATALUNYA. EL FET
AUTONÒMIC.

V.1.- L'ORIGEN DELS ESTATUTS.

Els aconteixements que afectaren Catalunya durant els primers dies de vida de la República tenen el seu origen, com ja hem vist, en els acords presos en el Pacte de Sant Sebastià. Les forces catalanistes republicanes havien rebutjat sempre tota col.laboració i participació amb les organitzacions de la resta de l'Estat. En aquella ocasió hi prengueren part perquè hi havia un pla d'actuació essencialment revolucionari. Havent-hi acord entre els representants catalans, Jaume Aiguadé, pertanyent a Estat Català, havia presentat com a condició indispensable que les forces polítiques presents reconeguessin la realitat del problema català.

Les vacil.lacions dels representants de l'oposició de l'Estat espanyol i la fermesa per part dels catalans en les seves exigències foren resoltes, en part i de moment, per la tàctica conciliadora de Marcel·lí Domingo.

Amb la seva intervenció, es clogué el plet i els representants dels partits republicans espanyols acceptaren les condicions catalanes, comproment-se a donar una solució jurídica al fet català durant el període del govern revolucionari. A més, en els documents aprovats, es deia que la solució hauria de tenir base i fonament la voluntat de Catalunya, expressada en un projecte d'estatut o constitució autònoma, proposada lliurement pel poble de Catalunya i acceptada per la voluntat de la majoria dels catalans, en referèndum votat per sufragi universal. Aquest estatut havia d'estar sotmès, en la part referent a la delimitació d'atribucions entre el poder central

i el govern autònom de Catalunya, a l'aprovació sobirana de les Corts Constituents. Els posteriors problemes per aconseguir una completa autonomia ens confirmen que els republicans espanyols acceptaren les condicions del Pacte més per necessitat de fer-se aliats que per llurs conviccions.

V.2.- L'ESTATUT DE NÚRIA.

Després de la fallida de la República Catalana, que durà tres dies, la renúncia a aquesta fou acceptada tot preparant immediatament el projecte d'estatut d'autonomia que devia ser enviat a les Corts espanyoles. La redacció d'aquest document, conegut per l'Estatut de Núria, pertocà a una comissió de 46 diputats catalans els quals delegaren la seva redacció a una ponència composta per Jaume Carner i Pere Corominas, en nom dels republicans independents, Rafael Campalans de la Unió Socialista de Catalunya, Martí Esteve del Partit Català Republicà i Antoni Xirau, representant de l'Esquerra Republicana de Catalunya.

El punt clau d'aquest estatut partia, en tots els seus articulats, d'una concepció federal de l'Estat, en que cada nació que l'integrava tenia sobirania pròpia, que emanava d'ella mateixa. L'Estat central no delegava, doncs, funcions, sinó que eren els diferents estats federals els que li cedien part de les seves atribucions. No cal dir que les funcions culturals i educatives corresponien exclusivament a Catalunya.

L'article 13 de l'Estatut de Núria deia:

"Correspondrà a la Generalitat de Catalunya, la legislació exclusiva i l'execució directa en les funcions següents:

a). L'ensenyament en tots els seus graus i ordres, i els serveis d'Instrucció Pública, Belles Arts, Museus, Arxius, Biblioteques i Conservació de Monuments. Per a la concessió de títols professionals que hagin de tenir validesa en tot el territori de la República, els programes i ensenyaments escolars hauran de satisfer uns mínims assenyalats per la legislació general" (1)

L'article 5 feia referència a la llengua:

"La llengua catalana serà oficial de Catalunya, però en les relacions amb el govern de la República serà oficial la llengua castellana.

L'Estatut Interior de Catalunya garantirà els drets dels ciutadans de llengua materna castellana a servir-se'n personalment davant dels tribunals de justícia i davant dels òrgans d'administració.

Així mateix, els ciutadans de llengua materna catalana tindran el dret d'usar-la en llurs relacions amb els organismes oficials de la República a Catalunya" (2)

D'acord amb la preceptiva establerta, aquest text devia ser aprovat en dos plebiscits, consultant primer als ajuntaments catalans i després als ciutadans. Aquest darrer referèndum, celebrat el 19 de juliol donà com a resultat, un 99% de vots afirmatius i permeté a Macià presentar amb força el text estatutari a Madrid. La voluntat catalana quedava, a partir d'aquest moment, en mans del poder de la República. S'iniciava una dura i llarga lluita, el desenllaç de la qual depenia dels termes en que quedés definida la Constitució.

V.3.- LA DISCUSSIÓ DE L'ESTATUT A LES CORTS REPUBLICANES.

Rebutjada per la majoria de diputats l'estructuració federal de l'Estat espanyol, s'arribà a la formulació d'un terme mig a la constitució que definia:

"La República constituye un Estado integral, compatible con la autonomía de municipios y regiones".

Aquesta definició de l'Estat era incompatible amb l'Estatut de Núria, pel fet que la sobirania quedava reservada a l'Estat Central.

La comparació entre l'article primer de l'Estatut de Núria i l'aprovació per les Corts Republicanes estalvia qualsevol comentari:

"Catalunya és un Estat Autònom dintre la República espanyola..."

És el que diu el primer estatut, mentre que pel de 1932 :

"Catalunya es constitueix en regió autònoma dins de l'Estat espanyol, d'acord amb la Constitució de la República i el present Estatut..."

Des del mes de maig fins el setembre del 32, els debats de les Corts constituents es centraren en la discussió del futur Estatut de Catalunya.

Semblava que de res havien servit els acords de Sant Sebastià i la majoritària opinió expressada pels catalans. La lluita per aconseguir l'autonomia fou extremadament dura.

Sortirien en totes les sessions els seculars recels i animadversions respecte el fet català. Per la tribuna de les Corts hi desfilaren els personatges disposats a defensar, amb criteris decimonònics, la unitat nacional, l'existència d'una sola pàtria i la supremacia de la cultura castellana com a forjadora d'una única història. La discussió ultrapassà els límits de les Corts. Tot el país es lliurà a una violenta polèmica i en algunes ciutats com a Santander s'organitzà un autèntic boicot als productes catalans, la propaganda anticatalana podia veure's en els carrers i en els mítings revanxistes que s'organitzaren a la capital de l'Estat i altres ciutats.

Els diputats catalans defensaren unànimament el projecte. L'infatigable Lluís Bello també es destacà en els seus parlaments en favor de l'Estatut, com membre de la Comissió Dictaminadora.

La popularitat que Bello tingué a Catalunya mereix unes breus referències a la seva trajectòria.

Nascut a Alba de Tormes l'any 1875, residí des de nen a Madrid on estudià lleis i treballà al despatx de Canalejas; el que li donà més prestigi, però, fou la seva tasca periodística.

Des de 1915 a 1930 publicà la sèrie d'articles després recompilats en el llibre "Viaje por las escuelas de España" on denunciava la negligència estatal vers la cultura dels humils.

L'any 1931, afiliat a Acció Republicana, fou elegit diputat per Madrid, on desenvoluparà la seva labor parlamantària entorn a la defensa de la laïcitat i de les autonomies. L'any 1933, afiliat a Izquierda Republicana, fou elegit diputat per Lleida. Després del 6 d'octu-

bre va compartir l'empresonament al vaixell Uruguay amb els polítics catalans i Azaña. Nort al 1935, les revistes portantveus dels ensenyants li dedicaren emotius articles. (3)

Però, la seva veu fou apagada pels sectors espanyolistes, entre els quals destacaren per la seva actitud homes com Miquel Maura, Sánchez Román, Ortega i Gasset, Unamuno, Royo Vilanova, Menéndez Pidal, Baroja, Maeztu... , malgrat molts d'ells votessin finalment a favor de l'Estatut.

Quina era l'actitud dels partits davant la discussió? Pel Partit Radical Socialista i Acción Republicana d'Azaña, la solució del fet català era fonamental per al triomf de la República.

No cal insistir en la conegudíssima defensa que feu Azaña de l'Estatut, doncs és un dels textos parlamentaris més divulgats i en ell hi abocà les frases millors de la seva convincent retòrica. En aquest fragment que segueix, la seva voluntat, com a president de govern, de que la voluntat de Catalunya quedés satisfeta és ben clara:

"El gobierno desea que voten el Estatuto los más de los republicanos, pero aquellos republicanos o partidos republicanos que no estén implicados en la mayoría, si el Estatuto no les gusta en un punto determinado que voten en contra sin temor de derribar al gobierno por eso y si lo derriban allá cada cual con su responsabilidad" (4).

El PSOE no pensava oposar-se a l'Estatut ja que els vots catalans li serien necessaris per a l'aprovació de molts dels seus projectes, com la reforma agrària.

"El PSOE por su carácter internacional y orgánico, apoyará toda reivindicación autónoma que tienda a hacer reconocer la personalidad regional, pero para no favorecer movimientos equívocos, se deben exigir garantías de su vitalidad y en esta intención exigir la consulta del pueblo antes de conceder un Estatuto de Autonomía" (5).

Però aquesta actitud inicial del PSOE no fou absolutament presa per tots els seus components. La fracció encapçalada per Indalecio Prieto temia que de la concessió de l'Estatut català se'n creés un precedent per a l'acceptació immediata de l'Estatut Basc, on podien influir-hi forces socials de caire reaccionari i clerical. Però el fet de ser un dels partits de govern, els feu finalment superar les reticències per por a provocar una crisi ministerial i per la por a perdre el recolzament d'un nucli netament republicà, com era Catalunya.

El Partit Republicà Radical fou poc favorable a l'Estatut, amb l'excepció de Lerroux, el qual havia de mesurar les seves paraules en funció de l'arrelament que el seu partit havia tingut a Catalunya.

Els anarquistes es mostraren indiferents, per considerar-ho un problema burgès i pel seu allunyament del poder, accentuat ja moltíssim després de la insurrecció de l'Alt Llobregat (gener del 32).

Els comunistes catalans, malgrat la seva desconfiança davant el caràcter de classe burgesa de l'Estatut, el recolzaren i criticaren els republicans catalans per la seva feblesa en la lluita per una autonomia completa.

Els grups, "Al Servicio de la República", "Acción Popular", i el "Partido Agrario", foren hostils a l'Estatut.

Tots els representants catalans a les Corts manifestaren una unanimitat total, intentant influir en la Comissió Parlamentària encarregada de la redacció de l'Estatut, a fi que no s'allunyés massa del de Núria en les atribucions, ja que l'esperit d'aquest no pogué mantenir-se.

V.4.- L'ESTATUT DEL 1932 I LES SEVES LIMITACIONS.

Els dos articles de l'Estatut del 1932 que fan referència a la qüestió de la llengua i a l'organització de l'ensenyament són els articles 2º i 7º.

L'article segon diu:

"L'idioma català és, com el castellà, llengua oficial a Catalunya..."

Així, quedava establerta la cooficialitat de la llengua catalana, enfront de l'oficialitat de la proposta de Núria.

L'actitud unànim dels catalans a les Corts Republicanes fou un signe de maduresa política enfront la situació de perill que plantejaven els sectors espanyolistes, però, la realitat era diferent dins la dinàmica quotidiana dels partits a Catalunya. Les posicions enfrontades d'uns i altres es manifestaren en les valoracions "a posteriori" i en les acusacions de feblesa que el partit de l'oposició, la Lliga Regionalista, feu al partit en el poder.

Així, els regionalistes es mostraren satisfets davant l'aprovació de l'article tot i considerar-lo insuficient (6); mentre, en el periòdic d'Esquerra Republicana de Catalunya, "L'Opinió", es manifestava una certa satisfacció (7), "La Veu de Catalunya" considerava l'article en el seu redactat final com un fracàs d'Esquerra Republicana de Catalunya:

"... és possible que els diputats catalans hagin fet tot el que han pogut, i davant d'una cambra hostil hagin hagut de passar per allò que hagi estat factible d'obtenir. Però això només pot salvar la responsabilitat dels diputats amics nostres. Els diputats i ministres catalans del partit que prometen l'assoliment de totes les aspiracions de Catalunya tan sols amb la instauració del nou règim, no tenen dret a exigir de Catalunya que quedi contenta... El que hi ha és que cada dia es veu més clar que de catalanistes polítics n'hi ha poquíssims, són escassíssims, fora dels elements que actuen i simpatitzen amb la Lliga Regionalista..." (8)

Ultra les opinions d'oposició del regionalistes, també altres polítics catalans quedaren insatisfets davant la solució aportada, com Antoni Rovira i Virgili, que ho manifestà en diversos articles en la premsa. (9)

La sublevació del General Sanjurjo contribuí a accelerar l'aprovació de l'Estatut a les Corts. La fallida tentativa havia sigut un toc d'atenció per molts republicans sincers i retinents amb la qüestió catalana, en adonar-los que el perill de la República potser havia de cercar-se en les forces reaccionàries i no en un Estat d'Autonomies.

El 9 de setembre de 1932 es votà el redactat definitiu de l'Estatut, amb 314 vots a favor i 24 en contra.

La valoració que en feren els diputats catalans fou positiva, en tant els abatans anteriors provocats per un sector de l'exèrcit, els havia fet témer un desenllaç molt desesperançador. I fou en aquest sentit que Nicolau d'Olwer manifestà el següents balanç de l'Estatut:

"El Estatuto salido de las Cortes Constituyentes de la República no es el Estatuto de Murcia. No es otro que el que posibilitaba la Constitución. Por tanto, reconoce a Catalunya una esfera de gobierno propio bastante más amplia que todas las que, a lo largo de este siglo, hubieramos podido esperar obtener. Atribuye a la legislación del Parlamento Catalán el derecho civil y la totalidad del régimen local, al gobierno de Catalunya el mantenimiento del orden público, a los tribunales catalanes, integralmente, la aplicación de nuestro derecho; al Presidente de la Generalidad la representación del gobierno de la República en Catalunya. Sobre estas bases, Catalunya constituirá su porvenir, plenamente responsable de su grandeza o de su decadencia" (10).

Les dificultats havien de començar després de la triomfal arribada dels diputats catalans a Barcelona, moment a partir del qual havien de desenvolupar una tasca de govern d'acord amb unes atribucions autonòmiques limitades i frenades per la lentitud en que es produirien el traspàs de serveis.

L'article 7º fou el que desvetllà més polèmiques per la seva dependència dels articles 49 i 50 de la Constitució.

El punt neuràlgic del debat es relacionava amb l'article 50 de la Constitució que recalrava, entre altres coses;

"El Estado podrá mantener o crear en ellas (regiones autónomas) instituciones docentes de todos los grados en el idioma oficial de la República".

Les disquisicions entorn al precís sentit de la frase no eren qüestions bisantines, doncs de la seva interpretació es podia presuposar la persistència del règim estatal o bé la possibilitat de que els centres de cultura que posseïa l'Estat poguessin passar als governs autònoms.

Citem l'esmena d'Unamuno doncs en ella es reflecteix la primera de les interpretacions:

"Es obligatorio el estudio de la Lengua Castellana que deberá emplearse como instrumento de enseñanza en todos los centros de España, las regiones autónomas podrán, sin embargo, organizar enseñanzas en su lengua respectiva, pero en este caso el Estado mantendrá también en estas regiones las instituciones de enseñanza de todos los grados en el idioma oficial de la República" (11).

Acompanyà a aquestes paraules d'Unamuno la veu de Miquel Maura, que acusava els catalans de voler fer desaparèixer la cultura castellana i de fer tasca separatista en totes les seves institucions, com ara l'Institut d'Estudis Catalans. Tant fou l'atac de Maura, que Azaña es veié obligat a intervenir dient que no era cert que el que no votés l'esmena d'Unamuno no era prou espanyol i que la República havia vingut a resoldre nombrosos problemes, entre ells, el de Catalunya, i si no ho aconseguia fracassaria.

Una altra intervenció significativa fou la de Sánchez Román, que deia que no es tractava d'un problema d'espanyolisme ni de Catalanisme, però que cedir a les regions les universitats i altres centres era un perill, ja que es convertirien en nucli de nacionalisme. Afegí que el sentit universal de la cultura era el que defensava la classe

proletària, mentre que els partits burgesos tendien vers el particularisme de la cultura.

Es evident que totes les opinions hostils a l'Autonomia catalana suposaven a la cooficialitat de la llengua i a la gestió cultural de la Generalitat, fonamentant-se en la mentalització nacionalista de les institucions i el progressiu abandonament de la llengua castellana. (12)

Finalment fou aprovada l'esmena de Claudio Sánchez Albornóz. Quedava eliminada la proposta de l'Estatut de Núria, plebiscitat pels catalans, i l'Estat Central continuava exercint la funció rectora de l'ensenyament a Catalunya. En efecte, malgrat l'aparença de victòria, els parlamentaris catalans consideraren insuficient l'estatut resultant, com ho demostrà l'opció de retirar-se de la sala en el moment en que es votava l'article 7º.

L'article setè diu:

"La Generalitat de Catalunya podrà crear i sostenir els centres d'ensenyament, en tots els graus i ordres que cregui oportuns, sempre d'acord amb el que es disposa en l'article 50 de la Constitució, amb independència de les institucions docents i culturals de l'Estat i amb els recursos de la Hisenda de la Generalitat, dotada per aquest Estatut..."

La realitat era que l'article setè proclamava la dualitat escolar a Catalunya, és a dir, dos sistemes escolars, un mantingut per l'Estat i l'altre per la Generalitat, situació molt ben definida ja en el famós discurs d'Azaña a les Corts defensant l'Estatut de Catalunya:

"... (l'escola primària a Catalunya serà de dues classes) las que la Generalidad constituya, organice y mantenga y las que hay ahora en Cataluña del Estado, que seguirán enseñando en castellano, enseñarán en catalán a quien lo pida; pero enseñarán en castellano, tendrán maestros del escalofón general del Magisterio y los maestros serán nombrados por el Ministerio de Instrucción Pública..." (13).

Moltes pressions i entre elles, la de "la Asociación Nacional del Magisterio Primario" havien contribuït a organitzar el sistema educatiu català sota una doble gestió: la de l'Estat i la de la Generalitat.

Quedaven plantejats nombrosos interrogants: Amb quins recursos podria la Generalitat crear les seves pròpies escoles? Quina seria la correspondència o relació entre unes escoles i altres? Quan es faria efectiu el traspàs de serveis?

El problema de la dualitat es perllongà durant tots els anys de la Segona República, malgrat que alguns sectors més optimistes cregueren, en principi, que la República arribaria a trobar una fórmula més digna, donades les seves declaracions de donar satisfacció justa als problemes autonòmics. Però l'apassionament en els debats sobre l'article setè no minvaren amb el temps, sinó que s'anà consumant inclús la divisió del Magisteri. Si davant el problema de la Universitat fou possible arribar a una fórmula de transacció, el Patronat Universitari, a nivell dels graus secundari i primari, l'Escola Unica a Catalunya no arribà a ser mai una realitat, al menys fins la creació del Consell de l'Escola Nova Unificada.

La situació de dualitat afavoria també la intervenció indirecta del municipi (a Barcelona a través del Patronat Escolar) en la potenciació d'una escola pública al marge de l'escola nacional. Els que temien per la desaparició d'aquesta havien aconseguit la seva pervivència i el control de l'Estat, però havien abonat el camp pel seu mateix desprestigi, en enfrontar-la amb un altre tipus d'escola que, la majoria de les vegades, responia a unes característiques més positives pels alumnes i els mestres.

A mida que la Comissió encarregada de fer el traspàs de serveis anava realitzant la seva missió, les esperances de que la incorporació definitiva al règim autonòmic dels organismes repercutís en l'ensenyament, superant les tribulacions estatutàries, s'anaren esvaint.

En un primer moment es digué que l'ensenyament primari es consideraria part integrant i suplementària de la Universitat Autònoma, és a dir, que sota la denominació comú de "Universitat Autònoma" hi quedaria englobada tota l'ensenyança en tots els seus graus i especialitats. En el govern no quatlà aquesta sortida que tampoc satisfieia al Magisteri, el qual, en bona part, temia veure's totalment desvinculat de l'Estat, tant en els aspectes professionals com en els administratius (s'ha de pensar que la majoria de mestres provenien de l'escalafó oficial i consideraven com a drets adquirits la seva dependència de l'Estat). Més aviat anà prenent cos entre els mestres la defensa d'un "Patronat General d'Ensenyament Primari", que controlés totes les escoles i el personal docent, el qual podia rebre una subvenció a més del sou que li correspongués de l'Estat. L'Estat tindria el dret de fiscalització i l'obligació de pagar els mestres, mentre que la Generalitat tindria el dret de millorar i perfeccionar l'ensenyament, a través dels locals i les gratificacions als mestres.

Aquesta darrera proposta no és possible entendre-la si els mestres no haguessin tingut present el model del Patronat Escolar de Barcelona:

"Abans que l'Escola Nacional de l'Estat, freda, bruta, abandonada, sense l'escalf de les coses que es cuiden perquè s'estimen, preferim l'Escola Nacional atesa per l'Ajuntament -expressió de la ciutadania popular- neta, pulida, endreçada, vetllada com una institució pròpia" (14).

Els regionalistes, allunyats dels ressorts de decissió, clamaven per solucions maximalistes, que asseguressin a Catalunya el control i gestió íntegra de les seves institucions culturals.

A l'any 1933, a través de l'Ajuntament demanaren una delegació de serveis de l'Estat a la Generalitat, única forma jurídica que creien viable per contrarrestar les limitacions de l'article 7º de l'Estatut:

"Que prèviament a qualsevol altre gestió, i amb l'objecte d'evitar inútils duplicitats de serveis que, a més a més de ser ruïnoses mantindrien o accentuarien encara rivalitats que a tots interessa fer desaparèixer definitivament, es demani a la Generalitat de Catalunya que s'adrexi al Govern de la República, sol·licitant que mentre subsisteixi en la seva redacció actual l'article setè de l'Estatut, pugui la Generalitat exercir dintre del territori de Catalunya, en forma de delegació i amb totes aquelles garanties d'ordre administratiu i polític que l'Estat cregui necessàries, les funcions que en el que pertoca a l'ensenyament té reservades el Poder Central" (15).

De la mateixa sessió municipal aconseguiren que el consistori aprovés la petició a la Generalitat de gestió al Parlament i Govern espanyol per obtenir una participació equitativa, justa i proporcionada de l'Estat espanyol en les despeses de l'ensenyament a Catalunya, tenint en compte la població, el cens escolar i la capacitat contributiva de Catalunya. (16)

La resposta del Conseller Primer de la Generalitat, Miquel Santaló no es feu esperar. El govern català no podia imposar-se a les decisions preses en el Parlament Espanyol:

"Que no hi ha cap disposició que restitueixi els drets que corresponen a Catalunya en aquestes matèries en virtut de l'Article 79 de l'Estatut" (17).

El regidor Joaquim Pellicena des de "La Veu", manifestava la seva indignació:

"Quins drets? Els drets de pagar amb els seus propis recursos els organismes docents que crei? " (18).

La necessitat d'emmotllar les iniciatives municipals a una línia general de govern va ser una de les obsessions de la Lliga, com ho demostra la creació d'una Comissió de Coordinació de serveis culturals entre la Generalitat i l'Ajuntament en fer-se amb el poder els regionalistes l'any 1935.

Els homes d'Esquerra Republicana de Catalunya, assentats en el poder, havien de lluitar per aconseguir el reconeixement, per part de l'Estat Central, de les aspiracions catalanes, però, sens dubte,

optaren per solucions possibilistes o per actituds "morals", com va ser-ho l'abandonament dels escons parlamentaris en votar-se l'article setè de l'Estatut. El possibilisme d'Esquerra Republicana de Catalunya va ser, evidentment, el responsable de problemes seriosos en el sistema educatiu català, com el de la dualitat, però cal tenir en compte que ERC havia adquirit uns compromisos amb el republicanisme espanyol i que el seu respecte a les decisions del Parlament espanyol -hostil en part a l'autonomia de Catalunya- provenia de la seva absoluta seguretat de que la sort de Catalunya anava estretament lligada a la consolidació de la República.

Fou en aquest sentit també, que els homes d'Esquerra Republicana de Catalunya potenciaren la tasca de l'Ajuntament en qüestions culturals, quan la lògica faria pensar en un major protagonisme de la Generalitat. Creien que, si l'eina de govern de Catalunya havia quedat amb unes atribucions molt retallades per l'Estatut i sense recursos econòmics, els organismes locals que poguessin sofrir la seva acció tenien el deure de fer-ho.

Joaquim Ventalló, en una conferència a Ateneu Enciclopèdic Popular (19), mantenia la creença que el pla escolar de Barcelona era competència municipal, sol·licitant de la Generalitat tot l'ajut que fós necessari,

El socialista Xirau apuntava també en aquest sentit en una entrevista concedida al "Full del Dilluns":

"Cal una escola única, i no és difícil obtenir-la amb una mica de bona voluntat. Serà suficient aplicar a la resta de Catalunya un règim semblant al del Patronat Escolar de Barcelona, fent per a

tot Catalunya un Patronat Unic a base del Consell de Cultura de la Generalitat, un Patronat predominantment tècnic" (20).

En realitat el que s'aconseguia era una situació cada cop més angiosa per a l'Escola Nacional. En comptes de trobar un sistema viable de col.laboració entre la Generalitat, Municipi i Estat, es produïa un deslligament, agreujat més endavant per la política de subvencions a les escoles privades que es donà durant el Bienni Negre.

El canvi radical s'ocasionà arrel de la situació revolucionària sorgida a partir del 19 de juliol; s'anà fent efectiu el traspàs de serveis, i la Generalitat tingué atribucions per estructurar l'ensenyament a nivell global: en el 1º article de decret de creació del Consell de l'Escola Nova Unificada (27-7-36) s'establí la coordinació dels serveis d'ensenyament de l'Estat, la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona.

V.5.- ELS MESTRES DAVANT LA NOVA REALITAT ESCOLAR.

Durant els anys republicans la vida associativa del Magisteri va prendre una forta volada, malgrat mantenir-se dins unes coordenades estrictament professionals que no es veieren superades a Catalunya per plantejaments polítics fins entrada la Guerra Civil.

La Federació de Mestres Nacionals de Catalunya (FMNC) havia quedat suspesa per la Dictadura; un decret de Marcel·lí Domingo la retornà a la legalitat i va poder celebrar-se a Olot la seva setena Assemblea. A partir de maig de 1932 la Federació començà a publicar la revista quinzenal "El Magisteri Català" des d'on s'intentà integrar al mestres al procés de renovació de l'escola proposat pel canvi polític. (En aparèixer la nova revista deixà de publicar-se "El Clamor del Magisterio", portantveu dels mestres nacionals a Catalunya des de principis de segle).

Altres associacions del magisteri prenién un caire més sindical com la Federació de Treballadors de l'Ensenyança (FETE) que es movia entot l'àmbit de l'Estat Espanyol (la seva publicació era "Trabajadores de la Enseñanza"), i les seccions d'ensenyants dels sindicats i partits.

Subsistia també a nivell de tot l'Estat la Asociación Nacional de Magisterio, amb afiliació majoritària (20.000 afiliats) i portantveu dels interessos més corporativistes del Magisteri oficial, que no acceptà la seva integració en un Front Únic del Magisteri, propugnat per "La Confederación Nacional de Maestros" (7.000 afiliats) i la "FETE".

Els mestres varen viure molt enconatjadament el procés de canvi del Primer Bienni republicà. Si com a ciutadans es desvetllaren a una nova activitat pública, com a professionals passaren a adonar-se de la transcendentalitat de la funció cívica de l'escola i de la seva significació política.

Els aspectes més definitoris de la nova escola pública -laïcisme, coeducació, servei al poble, ciutadania- havien d'aplicar-se a Catalunya d'acord amb una estructuració escolar en funció de l'Autonomia. En aquest punt els mestres oficials estaven moguts per un doble interès: La seva opinió com a catalans i com a professionals de l'ensenyament, i la defensa dels seus drets com a funcionaris de l'Estat Central.

Els mestres nacionals catalans des de l'Assemblea de 1918 a Tarragona s'havien ja pronunciat a favor de l'autonomia no tant per convicció política com un punt lògic de l'organització escolar. L'estiu de l'any 1931, els presidents de les quatre Associacions Provincials del Magisteri s'adreçaren al Consell Directiu de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya, per tal de convocar una Assemblea per a discutir la posició davant el futur Estatut.

La por a la dualitat escolar per part dels mestres nacionals es manifestà clarament durant la fase de polèmiques anterior a l'aprovació. Mentre la majoria de periòdics i revistes d'Espanya expressaven la seva por per l'abandonament a que es veuria l'escola nacional a Catalunya, des de Catalunya es demanava una fórmula semblant a la que s'elaborava per a la Universitat, única i bilingüe. (21)

L'Assemblea de Mestres Nacionals de Catalunya, celebrada a Olot l'any 32, aprovà una resolució en la que es revelava la preocupació pel que es preveia que seria el desenllaç de les discussions a les Corts, a la vegada que demostraren la prèvia acceptació a la solució que el poble català o els seus representats trobessin a la qüestió:

"... Primera, que la dualitat d'escola és perjudicial al mateix ensenyament; segona, que el Magisteri oficial de Catalunya vol servir amb llealtat l'Escola que el poble es doni, tant en representació de l'Estat com en representació de la Generalitat; i tercera, que sigui la que sigui la nova organització de l'ensenyament vol dependre dels alts organismes estatals o econòmics, únics que poden ser la garantia dels valors permanents de la cultura..." (22).

Mentretant, la "Asociación Nacional del Magisterio Primario" va fer arribar al Parlament un escrit on demanava:

"12 que el Estado mantenga, aumente y perfeccione los centros que actualmente sostiene Catalunya.

29 que el Estado recabe para sí la administración, dirección i orientación de aquellos centros docentes en que ahora la comparten con otros organismos locales." (23)

L'aprovació definitiva del text de l'Estatut va decebre als mestres més conscients de les necessitats catalanes:

"... L'ensenyament queda mig partit com una mercaderia vil... Ens és difícil de comprendre una Catalunya que té catalanitzats els seus serveis amb el suport de tots els estaments socials, mantenint

una Escola divorciada, com un enemic dins de casa." (24)

Però potser és el text transcrit a continuació d'una editorial del "Magisteri Català" el que reflexa millor la desilusió dels mestres de Catalunya:

"Si la Generalitat porta a efecte les facultats que acaben de ser-li concedides, ens trobarem a Catalunya amb dues Escoles públiques i oficials amb el gran perill que puguin ésser considerades com a representants de dues cultures diferents i fins antagòniques, quan en realitat, podien ben agermanar-se i una sola escola complir la doble finalitat que es desitja.

Qualsevol solució ens hauria semblat més encertada que la que se li ha donat, perquè amb totes s'haguera evitat el que aquesta porta en si, i per tant, és inevitable de posar una escola enfront d'una altra escola, uns Mestres davant d'uns altres Mestres, una cultura davant d'una altra cultura i el que és més greu, uns nens davant d'uns altres nens. Com si no n'existissin ja massa d'escoles separadores dels infants!

Si l'escola com s'ha dit i repetit tantes vegades ha de ser una continuació de la llar, un organisme que visqui d'acord amb el medi, procurant perfeccionar-lo i estant animat sempre d'un afany de constant superació, el dia que a Catalunya existeixi les dues escoles oficials, quina serà la que encarni el veritable sentir popular, és a dir, quina serà l'escola del poble? i la que no sigui l'escola del poble, què serà?".(25)

El "Butlletí del Mestres", publicació del Consell de Cultura de la Generalitat, cridava els ensenyants a la unió per la responsabilitat:

"Ens trobem en un revol de la història de Catalunya d'una gran transcendència i si el mestre creu que exerceix una funció social decisiva això l'ha d'omplir de responsabilitat".

"... Això és el que convé que els mestres meditin en aquesta hora de responsabilitat. I cal que pensin de més a més que el fet de no haver-se resol la qüestió de l'ensenyament d'acord amb les aspiracions de Catalunya, encara augmenta aquesta responsabilitat, puix que en el fons els deures dels mestres en vers Catalunya són els mateixos que si l'Estatut hagués estat favorable, amb l'agravant que els hauran de complir en circumstències especialment delicades per a ells, que continuaran funcionaris de l'Estat, i pel poble català, que no pot oblidar mai que en aquests funcionaris té uns fills enterament adictes i lleials." (26)

L'opinió dels mestres catalans contrastava en part amb la d'altres associacions no catalanes. La "Revista de Pedagogia" reflectia una certa satisfacció per la fórmula que s'havia donat a la qüestió de l'escola nacional a Catalunya, així com la Federació de Treballadors de l'Ensenyança que considerava important que l'Estat no es desentengués de les seves escoles als territoris autònoms.

El "Magisterio Español", portantveu dels corrents espanyolistes al magisteri, adoptà una actitud de defensa contra els que es consideraven "perseguits i víctimes", defensant "l'escola nacional castellànitzada" i sabotejant l'aplicació de principis legals, com el Decret

de la Llengua. Es tractà d'una campanya per aconseguir, en realitat, la divisió, no únicament de l'escola, sinó dels infants de Catalunya. Emparant-se en la Constitució espanyola, que declarava la llengua castellana com la oficial menyspreada legalment l'estatut i el decret de la Llengua i aconsellaven insistentment els mestres l'ús del castellà en totes les escoles. El to d'aquestes crítiques estava tan poc cuidat que recorda altres campanyes que es feien contra l'escola laica a la que es culpava de tots els desordres socials.

En constituir-se el Parlament Català, els mestres encara confiaven en una solució al problema de la dualitat escolar:

"... voldriem que el Parlament de Catalunya no hagués de passar pel tràngol amarg de mig partir l'escola, catalogant en castes als infants de tots els ciutadans de Catalunya." (27)

La incorporació dels ensenyaments a l'organisme legislatiu català (cins catedràtics i set ensenyants)(28) fou pels mestres "la senyal més vistent dels nous temps" (29), malgrat no es pogué trobar la fórmula adequada per resoldre el plet de la dualitat escolar a Catalunya.

CAPÍTOL V.- LA NOVA REALITAT DE CATALUNYA. EL PET AUTONÒMIC.

NOTES :

1. J. A. González Casanova, Federalisme i Autonomia de Catalunya.
2. Idem.
3. "Mirador", 29-9-1932. "Mirador", 14-11-1935, "El Magisteri Català", 14-11-1935.
4. M. Azaña; Una política, 1930-1932.
5. Citat per C. Rama, La crisis española del siglo XX.
6. "La Veu de Catalunya", 24-6-1932.
7. "L'Opinió", 26-6-1932; 29-6-1932.
8. "La Veu de Catalunya", 23-10-1932.
9. "La Publicitat", 11-6-1932, 24-6-1932, 25-6-1932, 7-7-1932, 26-7-1932.
10. "La Publicitat", 10-9-1932.
11. "La Veu de Catalunya", 23-10-1931.
12. M. Rossell, La Política Cultural de la Generalitat", pàg. 100-115.

13. "El Magisteri Català", 2-6-1932.
14. "El Magisteri Català", 4-1-1934.
15. "La Veu de Catalunya", 23-9-1933.
16. Proposició signada pels regidors Bausili i Pellicena. "La Veu de Catalunya", 23-9-1933.
17. "La Veu de Catalunya", 28-10-1933.
18. "La Veu de Catalunya", 28-10-1933.
19. "La Rambla", 9-3-1936.
20. "El Magisteri Català", 29-9-1932.
21. "El Magisteri Català" 9-6-1932.
22. "El Magisteri Català", 28-7-1932.
23. "El Magisteri Català", 9-6-1932.
24. "El Magisteri Català", 15-9-1932.
25. "El Magisteri Català", 26-5-1932.
26. "Butlletí Municipal", 15-9-1932.
27. "El Magisteri Català", 1-12-1932.

28. Segons J. Pitarch em Estructura del Parlament Català.

29. "El Magisteri Català", 1-12-1932.

000339

CAPÍTOL VI :

LA GESTIÓ EDUCATIVA EN LA CATALUNYA REPUBLICANA

VI.1.- EL CONSELL DE CULTURA DE LA GENERALITAT.

El règim republicà havia de cercar noves vies per endegar una política educativa que tendís a disminuir el caràcter centralitzador que predominava en totes les realitzacions escolars. La permanència de l'estructura provincial era un obstacle. Però, de moment, al Principat era possible l'existència d'uns organismes d'àmbit regional que desterressin l'ofegant uniformitat a la qual s'havia vist sotmesa l'escola.

La nonada Generalitat aspirava a regir l'ensenyament a Catalunya, però enfrontava una realitat en la qual, a part de les limitacions estatutàries, s'hi sumava l'existència d'altres organismes públics que tenien responsabilitat legal sobre l'ensenyament a casa nostra.

Les Juntes d'Ensenyança continuaven vigents, malgrat que es canviés el seu nom i la seva orientació, regien l'ensenyament oficial de les escoles estatals i calgueren alguns anys fins a la creació dels Consells Regionals, per a que quedés fixada la relació d'aquests organismes amb la Generalitat.

Pel pes específic que l'Ajuntament barceloní tenia en les responsabilitats escolars i culturals a través de la seva Conselleria de Cultura (1) i del Patronat Escolar, aquell era de fet l'organisme públic que menava una part considerable dels afers culturals, a través de les escoles municipals, l'obra paraescolar, els museus...

Tenia a més una trajectòria anterior que havia marcat unes línies d'actuació coherents i efectives, no pas incompatibles amb la nova

realitat, però sí sotmeses en gran part als alt-i-baixos polítics. La Generalitat havia de regir l'obra cultural i escolar de Catalunya, però quedaven fora dels seus límits legals tota una infraestructura creada bastants anys endarrera i de la qual el nou règim no en podia prescindir.

Aquesta complexitat no devia influir per a que un cop constituïda la Generalitat i ja abans d'estar delimitat el marc jurídic de la seva actuació, es fundés el Consell de Cultura (9-6-1931). Amb la creació immediata d'aquest organisme es pretenia guanyar temps per disposar d'una infraestructura que pogués posar-se a funcionar plenament després de l'aprovació de l'Estatut:

"D'aquí que la Generalitat vulgui afinar l'única arma per a fer aquesta absoluta conquesta de nosaltres mateixos, que és la cultura, perquè quan arribi el moment històric de la consagració de les nostres llibertats, Catalunya sigui el que és i el que vol ésser, i no allò que vulguin que sigui. Com més viva i desperta, com més en possessió de si mateixa, més conscient també i amb més plenitud de voluntat i de cor podrà triar els llaços de concòrdia amb els altres germans d'Espanya.

Es per això que ha volgut, sense ajornament de cap classe, emprendre ja des d'ara la resolució dels problemes de cultura, actuant sobre les institucions, llegat gloriós de passades actuacions catalanes, projectant i creant-ne de noves i sobretot projectant els organismes que ens facin aptes i destres per a exercir les facultats que ben aviat ens han d'ésser reconegudes". (2)

El Consell de Cultura estava integrat per vint consellers, regits per dos presidents nats: el President de la Generalitat i el Conseller d'Instrucció Pública del govern de la Generalitat.

Les tasques del Consell estaven distribuïdes en les següents ponències:

- Ponència d'Ensenyament Superior, integrada per Josep Xirau, Antoni Trias, Lluís Nicolau, J. Serra Hunter.

-Ponència d'Ensenyament Secundari: Josep Estalella, Joaquim Balcells Josep Xirau, Jesús Bellido i Pompeu Fabra.

- Ponència d'Arxius integrada per: Agustí Duran i Santpere, Josep Xirau, Francesc Martorell, Pau Font de Rubinat, Joan Puig i Ferrer i Joaquim Folch i Torres.

-Ponència d'Ensenyament primari integrada per: Manuel d'Ainaud, Caslà Costal, Miquel Santaló, Anna Rubies, Joan Delclos.

El president era Jaume Serra Hunter, vice-president Pompeu i Fabra i secretari Alexandre Galí.

El 3 de juliol es reorganitzaren les ponències, i s'hi incorporaren els nous consellers Josep Serrat Bonastre, Jordi Rubió i Balaguer i Josep Anguera de Sojo.

L'heterogènia composició del consell responia a l'interès d'integrar en el seu si als representants més pregoas de l'activitat cultural catalana, independentment de les seves tendències, donat que el sen-

tit del Consell havia d'ésser fonamentalment tècnic i consultiu, a fi d'afrontar amb estabilitat tots els possibles alts-i-baixos i desajustos de l'evolució política catalana.

Veiem com el Consell de Cultura prenia una opció que el relacionava amb l'experiència anterior que s'havia desenvolupat en els anys de vida de la Mancomunitat, a través del Consell de Pedagogia, impulsat per Prat de la Riba.

Segons explicà el mateix Ventura Gassol, conseller de Instrucció Pública del govern de la Generalitat (3), éssent l'obra cultural una de les necessitats espirituals més urgents de Catalunya, calgué posar en marxa de forma immediata un organisme de caràcter tècnic per mitjà d'un decret, a fi de començar a exercir totes les facultats que la concessió de l'autonomia reconegués i otorgués i fixés una trajectòria, síntesi de totes les tendències, a fi d'imposar-se als capgirells de la política, per a que la continuïtat fós la millor garantia d'eficàcia. Aquesta finalitat explica la nombrosa composició del Consell, on hi estaven integrats representats de totes les branques de la cultura catalana.

La Conselleria d'Instrucció Pública, i per tant la Presidència del Consell de Cultura, estigueren en poder d'Esquerra Republicana de Catalunya durant tota l'etapa republicana, representada per Ventura Gassol, fins a la Guerra Civil.

Seguidor de Macià, des dels romàntics dies d'aventura a Prats de Molló, va ser el seu home de confiança en les tasques culturals, degut sobretot al seu ardent catalanisme i a la superior formació intel·lectual.

El president de la Generalitat, coneixedor del seu caràcter apassionat i del seu abrandament nacionalista, valorà les incomprendions que hauria suscitat la seva participació al Parlament de les Corts espanyoles (com ho demostraren els atacs que li dirigiren durant la seva anada a Madrid l'any 1931) i el reservà per a la direcció de les qüestions culturals a Catalunya. L'elecció es recolzava també en la seva capacitat i formació i pels seus contactes amb el món intel·lectual.

El poeta va saber aglutinar els esforços de catalans de totes les tendències en l'obra de la Generalitat com també, en el seu temps, ho aconseguí Prat de la Riba. Malgrat aquest intent de bastir una cultura catalana "per sobre de totes ideologies", el caràcter laic de la seva actuació li restaren adeptes entre els intel·lectuals del moviment catalanista tradicional.

En produir-se l'aixecament militar (4) marxà a França amb el càrrec de conservador del Patrimoni i des del 17 de desembre de 1936 ocupà la Conselleria de Cultura Antoni M. Sbert. Des de juny del 1937 fins a la fi de la guerra fou conseller Carles Pi i Sunyer.

La primera sessió del Consell celebrada el 18 de gener de 1931 assenyà la línia a seguir en proposar-se una autonomia cultural completa:

"Nosaltres voldriem que les ponències fessin el seu treball ja comptant amb l'autonomia absoluta de Catalunya... és evident que si per alguna cosa s'ha de demanar aquesta autonomia, és per la causa cultural, perquè no hi ha altra raó que seguim depenent d'altri... perquè encara que per l'Estatut estiguem lligats a Espanya, l'autonomia cultural ha d'ésser absoluta..." (5)

El rector de la Universitat, Jaume Serra Hunter, confiava que els reunits "els millors representants de la intel.lectualitat de Catalunya" bandejessin les seves divergències per a emprendre una tasca comú:

"Les divergències doctrinals i polítiques... jo us prego que les deixeu en segon lloc per tal que tots poguem treballar sota el peu forçat d'un assenyat patriotisme i d'una esperança cada dia més forta en l'esdevenidor de Catalunya..." (6)

Aquestes paraules anaven, en part, dirigides als regionalistes, ara en minoria, pels quals era motiu d'apropament el fet que Gassol procurés seguir la trajectòria ja marcada durant els anys de la Mancomunitat. Però això no fou suficient per esvair les divergències, manifestades en les discussions ideològiques que es produirien més endavant al Parlament Català.

Després de les eleccions del novembre del 1932, amb els resultats de les quals quedà de nou manifestada la majoria d'Esquerra Republicana de Catalunya al Primer Parlament Català, la primera llei que aquest va discutir i aprovar (25-5-1932) fou l'Estatut Interior de Catalunya, que havia de devenir la Constitució Catalana.

L'article 11 de dit Estatut afirmava:

" L'ensenyament primari serà obligatori, gratuït i català per la llengua i pel seu esperit. S'inspirarà en els ideals de treball, llibertat i justícia social i solidaritat humana, i es desenrotllarà mitjançant institucions educatives relacionades entre elles pel sistema de l'escola unificada, En tots els seus graus serà laic.

La Generalitat facilitarà l'accés a tots els graus de l'ensenyament als escolars més aptes mancats de mitjans econòmics.

La llibertat de càtedra queda reconeguda i garantida.

La Generalitat salvaguardarà l'existència i obra de les institucions privades de cultura que, atenint-se a les normes legals, contribueixin al progrés dels estudis i a la formació espiritual del poble català".

La lectura d'aquest article explicita la referència quasi exacta als principis desenvolupats a l'article 48 de la Constitució espanyola.

El consens a que semblava havien arribat els diferents grups catalans en el moment en que es creava el Consell de Cultura de la Generalitat trontollà en discutir-se aquest article. Efectivament, la Lliga no podia subscriure l'afirmació de gratuïtat, que es contradeïa amb el principi de llibertat de l'ensenyament, pel fet de considerar-se la gratuïtat estesa a tots els tipus d'escoles; els regionalistes proposaven la gratuïtat reduïda únicament a les escoles de la Generalitat.

En la qüestió del laïcisme tampoc hi cabia l'acord de la Lliga amb l'Esquerra Republicana de Catalunya i els socialistes. Per manifestar el seu desacord amb aquests dos aspectes, els regionalistes s'abstingueren de votar aquest article.

El primer dia del mes de desembre de 1933 començava a discutir-se en el si del Parlament Català el projecte de la llei de creació del Consell de Cultura de la Generalitat. Aquesta llei venia a convalidar

amb caràcter definitiu la tasca feta pel Consell, arrel de la seva creació per decret. El dictamen fou llegit i defensat per Serra Hunter, qui dissertà sobre l'eficàcia del Consell, que conjugava la tasca dels polítics i dels tècnics. Demanà les modificacions que es creguessin oportunes, però que es mantingués l'esperit d'unitat que havia caracteritzat l'actuació del Consell.

Prengué la paraula el diputat Joan Fronjosa, de Unió Socialista de Catalunya, en representació de la minoria socialista per reclamar que els treballadors no fossin marginats de les qüestions de cultura i ensenyança, i exaltà la cultura com a mitjà d'emancipació del poble i reclamà l'entrada a la universitat de totes les classes socials. Defensà també la postura socialista d'acceleració i augment en la creació i nombre de beques. Segons els socialistes, una participació obrera en el Consell podria garantir la defensa dels interessos dels treballadors.

La intervenció de'n Fronjosa és significativa ja que se'n succeïren algunes altres criticant el caràcter burgès de l'obra de la Generalitat, per tal com els esforços semblaven més dirigits a projectes de museus, tresors artístics, excavacions... que no pas a la resolució dels problemes bàsics de l'escolarització. Començar la casa per la teulada, significava pels socialistes afavorir la desigualtat social i contribuir a la consolidació del classisme.

Ventura Gassol, en qualsevol d'aquestes intervencions crítiques dels socialistes, s'apressava a declarar la sensibilitat i cura amb que eren tractats els problemes culturals dels treballadors, i carregà les culpes de la insuficiència de les beques, de la lentitud, al difícil camí que havien de recórrer els capítols pressupostaris a Madrid.

El 12 de desembre continuà la discussió del projecte de llei i protagonitzaren les crítiques els membres de la Lliga. Ferran Valls i Taberner glossà el Consell per seguir els antecedents establerts per la Diputació i Mancomunitat, però se'n malfiava per considerar excessiu el nombre dels seus membres i oposà seriosos dubtes al procediment seguit fins llavors en el nomenament del personal docent. Les esmenes que la Lliga presentà -en lloc de 25 membres, 15, en lloc de 5 ponènices, 3- foren rebutjades i finalment s'aprovà la llei amb petites modificacions el 14 de desembre de 1933. (7)

L'estructura i funcions del Consell es mantingueren invariables. En la llei s'especificaven les funcions del Consell tal com estava previst en el decret de l'any 1931.

Els successius canvis de govern de la Generalitat no afectaren la política del Consell ni la seva trajectòria, però de forma indirecta les seves funcions es vegeren colapsades pel control que l'Estat Central exercia sobre els organismes autònoms des del bienni negre.

El 2 de juny de 1934 el Ministeri D'Instrucció Pública publicà un decret pel qual es creava una oficina tècnica de relació i informació amb la Generalitat de Catalunya. La missió d'aquesta oficina era formar un inventari de tots els edificis, museus, biblioteques, arxius... a càrrec de la Generalitat, examinar les mides que la Generalitat dictés sobre matèria educativa, informar sobre la situació de tots els funcionaris del Ministeri d'Instrucció Pública i vetllar perquè els establiments d'ensenyança, estiguessin sempre sotmesos a l'inspecció de l'Estat segons les atribucions emanades de l'article 50 de la Constitució espanyola.

Els membres d'aquesta oficina foren nomenats pel Ministeri d'Instrucció Pública, però faltaven referències totals respecte a la seva actuació en el cas que aquesta hagués succeït. (8)

Arrel dels fets d'octubre de 1934, Ventura Gassol fou destituït i empresonat juntament amb els altres membres del govern de la Generalitat. Els organismes d'actuació de la Generalitat foren dissolts i les funcions culturals quedaren sota les directrius del President de la Generalitat i Governador General de Catalunya Sr. Portela Valladares.

El 28 de maig de 1935, en restablir-se el Consell de Cultura de la Generalitat per l'aliança entre Pich i Pon i la Lliga, n'ocupà la presidència Lluís Duran i Ventosa. En un decret on se signava l'establiment d'una comissió de coordinació de tots els serveis culturals de Catalunya s'intentava omplir el buit que el parèntesi representat havia obert en el funcionament de les institucions i alhora vigoritzar-les. La Comissió donava gran importància a l'Ajuntament barceloní, incloent-hi a tres dels seus representats. (9)

La victòria del Front Popular significà el retorn de Ventura Gassol que saludava als mestres de Catalunya com "aquells als quals es confia la tasca més trascendental en la reconstitució nacional de Catalunya" (10).

Així Ventura Gassol celebrava amb aquestes paraules l'arribada de Marcel·lí Domingo en una visita que feu a Barcelona:

"Jo endevino en les cares amigues una alegria i és de veure que al costat dels Ministres d'Instrucció Pública de la República

S'asseuen l'alcalde de Barcelona i el Conseller de Cultura de la Generalitat... quan un estima una cosa en vol la lletra i l'esperit i quan no pot tenir-ne la lletra s'esforça en suplir-ho amb l'esperit. Això vol el poble de Catalunya. Ja que la lletra li ha estat adversa, no havent-li estat traspasat el servei, que volia d'una manera preferent, per creure que constitueix l'ànima de l'autonomia a Catalunya, com és l'ensenyament, el veure'ns, ara, ací tots plegats, pensa que vos, amb la vostra presència, veniu a dir-li que suplireu amb l'esperit el que no li ha estat donat per la lletra..." (11)

La resposta del ministre a les paraules del conseller suposava un missatge d'esperança en la nova etapa que començava:

"... Vull dir, Srs., Gassol i Pi Sunyer, que el Ministeri d'Instrucció Pública, no per ésser catalans els uns i amics de Catalunya els altres, sino per sentir-se responsables dels deures de la República en relació a la cultura, hi ha el convenciment que cal donar a Catalunya el dret a educar-se d'acord amb les seves aspiracions morals i espirituals i que tingue a la Universitat com en el segon i primer ensenyament, els mitjans necessaris per a desenvolupar-se lliurement..." (12)

Però la curta durada d'aquesta etapa d'inquietud cultural i preocupació per l'autonomia catalana en el si del Ministeri d'Instrucció Pública, explica les escasses realitzacions i les deficiències de connexió organitzativa entre les institucions autònomes i les centrals, agreujada, a més, des dels inicis de la guerra.

VI.2.- ELS CONSELLS REGIONALS D'ENSENYAMENT.

El problema de la dualitat escolar engendrat per l'article 7^è de l'Estatut intentà pal·liar-se en part amb la creació d'un Consell Regional per al primer i segon ensenyament a Catalunya (decret 22-9-1933), que havia de tenir al seu càrrec l'organització i gestió de les escoles catalanes en coordinació amb els organismes regionals.

L'organisme era filial de "Consejo Nacional de la Primera Enseñanza" secció del "Consejo de Instrucción Pública" creta el 5 de maig de 1931. Manuel Ainaud, cap de l'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona formava part d'aquest organisme del govern central.

El Consell Regional estava format per un representant del Consell Nacional de Cultura, un representant del Patronat de la Universitat de Barcelona, un altre del Consell Regional de Segon Ensenyament, l'inspector general de primera ensenyança de Catalunya, dos representants del Consell de Cultura de la Generalitat, dos inspectors de primera ensenyança de Catalunya, i per cada una de la resta de províncies, dos professors de l'Escola Normal, tres mestres nacionals de Barcelona, i quatre més -un per província-, dos regidors de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, un representant dels municipis inferiors a 3.000 habitants, un altre dels compresos entre 3.000 i 12.000 i un altre dels de més de 12.000.

Havia de funcionar com a òrgan assessor del Ministeri i en règim de Patronat. Les seves atribucions, sotmeses sempre a la decissió final del Ministeri eren:

- Elaboració d'un reglament que compregués els diversos aspectes de l'ensenyament primari a Catalunya.
- Direcció General i inspecció.
- Provisió interina i en propietat de les escoles.
- Designació del personal administratiu.
- Distribució dels centres d'ensenyament normal.
- Direcció i agrupació d'escoles.
- Organització d'escoles sota el règim de Patronat.
- Normes d'actuació sobre el bilingüisme.
- Construccions escolars.

Arrel del decret de creació del Consell quedaren suprimides les Juntes Inspectores i els Consells Provincials de Primera Ensenyança.

La unitat de tots els serveis havia de quedar garantida pel Director de Primera Ensenyança de Catalunya, nomenat pel Ministre, pertanyent al magisteri oficial i membre vocal del Consell. (13)

Integraven el Consell els senyors:

- Ernest Winter i Blanco, en representació del Consell Nacional de Cultura.

- Pere Bosch Gimpera, representant del Patronat de la Universitat de Barcelona.
- Joaquim Xirau Palau, del Consell Regional del Segon Ensenyament.
- Vicenç Valls Anglès, Inspector de Primer Ensenyament, que quedà encarregat dels serveis de Primer Ensenyament a Catalunya, en concepte de Inspector General, mentre no es creen pressupostos aquesta plaça.
- Pompeu Fabra Poc i Joan Delclòs Dols, com a representants del Consell de Cultura de la Generalitat
- Josep M. Xandri Pic i Hermini Almendros Ibáñez, Inspectors de Primer Ensenyament a Barcelona.
- Josep M. Villergas Zuloaga, Marina Bonet Collado i Josep Lloveras Gironella, Inspectors de Primer Ensenyament a Girona, Tarragona i Lleida respectivament.
- Joan Roura Parella i Pau Martínez Salinas, Professors d'Escola Normal.
- Ramon Torroja Valls, Pere Blasi Maranges i Llorenç Jou Olió, Mestres nacionals de Barcelona.
- Pere Masó Bujons, Bernardí Corral Devesa, Lluís Esteve Franqueda i Fermí Viladric Sobrevila, Mestres nacionals de les províncies de Girona, Barcelona, Lleida i Tarragona, respectivament. (14)

I com a representants municipals de Barcelona:

- Jaume Serra Hunter i Benet,

i els senyors:

- Benet Mori i Ballester
- Francesc Arnau

- Vicenç Prat
 - Josep Sanromà,
- com a representants de la Federació de Municipis Catalans.

Dos mesos abans (decret 27-7-1933) s'havia creat el Consell Regional de segon ensenyament amb idèntiques finalitats. (15)

Els membres que el formaren foren:

- Domènec Barnes, president.
- Joaquim Xirau.
- Càndid Bolívar.
- Joaquim Balcells.
- Enric Rioja.
- Josep Botella.
- Josep Lapuente.
- Jaume Serra Hunter.
- Margarida Comas, secretària
- Josep Estalella.
- Joan Esteban Ochoa,
- Bartomeu Darder.
- Pere Mestre,
- i altres.

L'escassa participació del magisteri en el si del Consell i l'abundància de membres designats per l'Estat Central varen provocar un cert recel entre els ensenyants. De tota manera, el dipositar les esperances en el Consell fou una constant en els primers mesos, però pocs resultats se'n varen veure quan, tot just començat l'any següent ni tan sols havia començat a funcionar. Un cop fet el nomenament dels

seus membres es deturà i els Consells Provincials, organismes d'abans, tot i esperant la seva desaparició, limitaren les seves activitats a qüestions de tràmit.

L'aparell burocràtic no funcionava doncs ni la centralització ni els intents descentralitzadors es feien efectius. En aquest context els mestres creien veure abandonats els seus interessos:

"... Nosaltres els Mestres patim massa aquesta negligència d'ara perquè ens poguem entretenir a esperar que es calmin els nervis o els afanys d'uns senyors que potser no s'han cuidat mai de coses de l'Escola i dels Mestres... Els Mestres demanem que es faci feina, No ens interessa ni l'amor propi ni la política de títelles." (16)

A finals del mes de febrer una reunió plenària del Consell Regional de Primera Ensenyança ratificà la confiança en els senyors Pere Bosch, Joan Roure i Ramon Torroja per als càrrecs de president, vice-president i secretari respectivament. Es decidí ademés nomenar un comitè executiu en el qual, ultra els tres directius esmentats hi havia Jaume Serra Hunter, Vicenç Valls, Francesc Arnau, Pere Blasi, Hermini Almendros i Joaquim Xirau.

Igualment s'anomenaren quatre delegats i quatre sots-delegats, per les quatre províncies, distribuïts així:

Barcelona, Srs. Josep Mª Xandri i Bernardí Corral.

Girona, Srs. Josep Mª Villergas i Pere Masó.

Tarragona, Sra. Marina Bonet i Fermí Viladrich.

Lleida, Srs. Josep Lloveres i Lluís Esteve.

Per tal de procedir a dotar al Consell de la legislació que li calia s'acordà procedir a l'estudi immediat de les següents ponències, a càrrec de diversos consellers:

- Reglament: Sr. Ramon Torroja.
- Tipus d'escoles, distribució i creació d'aquestes escoles: Sr. Josep Mª Xandri.
- Organització i metodologia generals. Institucions post- i circum-escolars: Sr. Hermini Almendros.
- Direcció de Segona Ensenyança, control i direcció d'escoles: Sr. Vicenç Valls.
- Escoles Normals, formació del magisteri: Sr. Joan Roure.
- Provisió d'escoles, distribució del personal: Sr. Josep Mª Xandri.
- Bilingüisme: Sr. Pau Martínez Salinas.
- Relacions amb l'Estat, la Generalitat, els Patronats i els organismes locals: Sr. Joaquim Xirau.
- Economia i Administració del Consell Regional: Sr. Josep Lloveras.

Els mestres es lamentaven, tot seguit, de la manca d'una ponència dedicada als seus problemes econòmics i professionals, oblit que anomenaven desconsideració, i suggerien també al Consell que s'ocupés de la col·locació definitiva dels cursetistes dels anys 1931 i 1932.

El Reglament aprovat el mes de març de 1934 organitzà el Consell amb la següent estructura:

Ple	- amb funcions consultives i de proposta al Ministeri.
Comité Executiu	- Format pel President, Vice-president, secretari i sis vocals, elegits pel Ple.
Direcció General de primer ensenyament.	- Encapçalada pel director de Primera Ensenyança de Catalunya. Les seves principals funcions eren la gestió i organització de les escoles nacionals, la Inspecció i la Formació Professional del Magisteri a través de les Escoles Normals.

Respecte a la Inspecció es proposava que una de les cinc inspeccions generals que tenia l'Estat, estigués dedicada exclusivament als assumptes de Catalunya, fixant especial atenció en mantenir la relació més precisa i adient entre el Consell Regional i la Direcció General de Primera Ensenyança de la República.

L'organigrama funcional quedà enllestit, però no tenim notícies de si varen arribar a desenvolupar-se totes les ponències. Les publicacions de l'època solament reproduïxen la ponència anomenada "Organització i metodologia generals. Institucions post i circum-escolars".

Aquesta ponència fou elaborada per Hermini Almendros, Membre del Consell com Inspector de Primera Ensenyança de Barcelona. Almendros, ultra ésser un ardent divulgador del sistema Freinet en la seva tasca com a professor de Pedagogia a la Universitat Autònoma de Barcelona, es destacà en els seus cursos sobre organització escolar i d'ací se'n derivà la seva participació en aquesta ponència.

Malgrat sigui difícil emetre deduccions de l'orientació ideològica del Consell Regional, per la manca de visió de conjunt que devien proporcionar totes les ponències i per la nul·la constatació pràctica del nivell de les realitzacions, poden subratllar-se els aspectes més destacats de l'esmentada ponència.

La primera part fa referència a l'organització escolar i a la confirmació dels principis constitucionals referits al caràcter de l'ensenyament.

En el document es parla d'escoles nacionals i escoles catalanes, amb el supòsit de referir la primera denominació per a les escoles estatals i la segona a les de possible creació per part de la Generalitat. En cap moment es fa menció a les escoles que funcionaven en règim de Patronat. S'estipula un pla general d'educació i de treball comú als dos tipus d'escoles, amb les possibles variacions derivades de les connotacions locals i les disposicions sobre bilingüisme.

Aquestes precissions són ben minses de cara a la realitat de dualitat escolar, sense conèixer les aportacions que devien desenvolupar les ponències sobre tipus d'escoles, distribució del personal docent, relacions entre els diferents organismes responsables de l'aparell escolar...

L'ensenyança es definia, lògicament, gratuïta, obligatòria i laica, amb el compromís de tendir a la progressiva coeducació en tots els graus i escoles. La distribució d'escoles i mestres es feia sobre el càlcul de 50 alumnes per unitat. L'edat escolar quedava fixada en 3 anys pels pàrvuls i 6 anys pels demés. La graduació en totes les escoles era un objectiu de primer ordre. Altres aspectes, com la concentració d'escoles a les zones rurals, l'extensió del Certificat de Cultura Primària, en acabar el període escolar, i la reglamentació de les escoles en l'aspecte intern, quedaven a l'espectativa de posteriors reglamentacions.

L'ensenyança privada quedava conformada com auxiliar i complementària de l'estatal i la seva autorització estava en mans del Consell Regional que devia jutjar segons les garanties que les escoles privades donessin de no obrar en contradicció amb l'esperit de l'escola estatal.

En la segona part de la ponència es proclama el lligam de l'escola amb el medi en que s'insereix, rebutjant la uniformitat. Les línies de contingut deuen ser àmplies i d'acord amb els principis de l'escola activa. En aquest sentit s'anul·la el caràcter obligatori dels exàmens i les exposicions escolars.

Es contempla, també, la creació d'escoles públiques d'assaig o "Escuelas Nuevas Públicas" dotades d'autonomia i amb els mitjans materials necessaris per connectar amb el moviment de les "Escoles Noves". La tasca d'aquestes escoles experimentals havia d'ésser controlada per un inspector. El Consell Regional es comprometia a publicar un butlletí on es recullissin experiències renovadores, normes didàctiques, resultats comparatius...

La tercera i última part de la ponència titulada "Institucions circum- i post-escolars" considerava les biblioteques, tallers, cinema, ràdio, museus, cooperatives escolars... elements indispensables de l'escola i no sols complementaris. La seva potenciació, així com la dels serveis de cantines, colònies, camps de joc..., corresponia al Consell, que devia també coordinar els esforços dels municipis, la Generalitat i l'Estat en aquest sentit.

Les subvencions que l'Estat donés a les escoles de Catalunya pel manteniment i fundació de cantines, material escolar, robers i vacances, serien administrades pel propi consell.

Aquest es comprometia també a fonamentar les ensenyances complementàries i d'adults, dirigides, en la mesura possible, per mestres especialitzats. I finalment es recaptava de l'Estat l'organització de Missions Pedagògiques a Catalunya.

Pot llegir-se la ponència completa en l'Annex nº 7.

Aquesta feina organitzativa i de reflexió no va traduir-se en absolut en cap determinació i acció reals. Ventura Gassol el mes de setembre viatjà a Madrid per intentar posar en marxa el Consell, quasi un any després de la seva creació.

El balanç que feren els mestres dels pocs mesos de vida del Consell no podia ser més descoratjador i realista. En definitiva, l'aprovació de qualsevol resolució corresponia als alts organismes ministerials, ara en mans de sectors interessats en obstaculitzar les iniciatives que permetessin un desenvolupament de les institucions autònòmiques:

"Durant el període de la seva existència, se celebraren reunions, s'estudiaren ponències i es feren viatges a Madrid, però no es pogué arribar a aconseguir que s'aprovés el reglament pel qual havia de regir-se, no es donà estat real a cap dels seus acords ni es feu efectiva cap de les quantitats que figuraven en pressupost per atendre les necessitats d'ordre econòmic que el funcionament del Consell demanava. Els mestres i Inspectors de fora de Barcelona que en formaven part i que assistiren als diversos plens que varen celebrar-se, hagueren de pagar-se ells mateixos les pròpies despeses. Al ministeri no feien ni deixaven fer. No tenien la valentia d'oposar una negativa clara i terminant a l'actuació del Consell, però, obstaculitzaven la seva tasca. No es resolia res, però tampoc es donaven raons contràries. Així es perdé inútilment un temps que tanta falta feia aprofitat..." (17)

Arran dels fets d'octubre es varen disoldre els Consells Regionals el dia 1 de novembre i foren substituïts pels "Comisariados de Enseñanza". El primer Comissari per Catalunya nomenat pel Ministeri fou Prieto Bañó al qual adreçaren els mestres catalans una comunicació oberta on es queixaven de la desaparició dels Consells:

"El sentir y el desear del Magisterio era que el Consejo Regional representara para toda Cataluña lo que el Patronato Escolar representaba para Barcelona: aquel punto de coincidencia y armonía entre el Estado y la región autónoma, y en este centro, la Escuela nacional amparada por todos, porque para ella, el mayor interés, está en que hay niños que tienen, en orden a la cultura, unos derechos". (18)

Un acord del Consell directiu de la Federació Nacional de Mestres de Catalunya (23-12-1934) establia:

"Doldre's de la dissolució dels organismes d'ensenyament a Catalunya, respectats per situacions polítiques anteriora a l'actual i aprovar les gestions que el President de la Federació ha fet a favor d'elles..." (19)

Prieto Bances elaborà un informe sobre la situació catalana on, per una banda, reconeixia la continuïtat de l'obra cultural a Catalunya per damunt de les lluites sostingudes pels partits catalans que

"quan s'ha tractat d'una obra de cultura han col.laborat amb entusiasme i han establert un camp de treva" (20),

i d'altra banda acusava de partidisme als centres d'ensenyança, des de les escoles primàries fins a la Universitat, per haver-los-hi fet jugar un paper polític negatiu enfront de l'Estat.

Fere Blasi, membre del dissolt Consell contestà des de "El Magisteri Català" a les declaracions de Prieto Bances, i afirmà la inoperativitat de l'organisme que per negligència ministerial fou quasi bé inexistent.

Prieto Bances dimití el mes de gener de 1935 i fou substituït per Vicente Alvarez Rodríguez Villamil el qual no arribà tan sols ni a visitar Catalunya i presentà la seva dimissió el mes d'abril.

Després de la victòria del Front Popular s'anul.laren els Comissariats d'Ensenyament (24-2-1936) i es restabliren els Consells (26-2-1936) (21)

El decret del restabliment creava un comit  executiu comú als dos consells que quedà constituit per decret del 17-4-1936 pels senyors:

"

- D. Cándido Bolivar Pieltain, delegado del subsecretario del departamento, que actuar  como presidente.
- D. Vicente Valls Angl s, vocal, del Consejo Nacional de Cultura.
- D. Joaquin Xirau Palau, vocal, del Consejo de Cultura de la Generalidad. Ambos actuarán como vicepresidentes.
- D. Pedro Bosch Gimpera, del Patronato de la Universidad de Barcelona.
- D. Juan Roura Parella, catedrático de la sección de Pedagogía de la Facultad de Filosofía y Letras de Barcelona.
- D. José de la Fuente Larios, catedrático del Instituto Nacional de Segunada Enseñanza de Barcelona.
- D. Pablo Martínez Salinas Molinero, Profesor de la Escuela Normal de Magisterio Primario de Barcelona.
- D. Juan Delcl s y Dols, Maestro Nacional.
- D. Ramón Casares Aixel , que actuar  como secretario.

Madrid, 17 de abril de 1936". (22)

Aquest comit  executiu comú revelava una bona orientació, encaminada a donar unitat a l'ensenyament en els seus distints graus. El fet que el Consell Regional de Segona Ensenyança pass s a anomenar-se "Consell de l'Ensenyament Mitjà" era també una prova de bon sentit. Els assaigs reeixits dels Instituts-Escola marcaren també el desig de modificar l'estat de l'ensenyament, dividit en primer i segon, contrari a la naturalesa de l'infant i del noi. L'escola unificada,

demanada des de començaments de segle per Luzuriaga i Cossio, començava a entrar en el camí de les experimentacions, però sobretot en el de l'acceptació. Faltaven pocs mesos per a la creació del Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU).

La Constitució del Consell Regional del Primer Ensenyament quedà formalitzada pel decret aparegut a la Gasetta el 9-5-1936. En la seva composició Pere Valls Anglès representava el Consell Nacional de Cultura i Agustí Solé era el mestre tarragoní, aquestes foren les úniques variacions respecte als membres que l'integraven l'any 1933. El Consell Regional de Segon Ensenyament, nomenat ara de grau mig conservava la mateixa composició. (23)

Malgrat la reempresa de les institucions continuà la lentitud a l'hora de prendre resolucions concretes. L'única materialització que coneixem de l'activitat del Consell en aquesta segona etapa del seu funcionament fou la localització d'edificis per a Instituts de Segona Ensenyament que s'ubicaren als locals:

- Institut Salmeron, Muntaner 267.
- Institut-Escola Ausias March, Sarrià (ex-jesuïtes)
- Institut-Escola Pi Margall, Rosselló. 223 (ex-jesuïtes)
- Institut-Escola Generalitat, Parc de la Ciutadella
- Institut Maragall, s'iniciaren obres al mateix local
- Institut Balmes, fins llavors en el mateix edifici de la Universitat, passà a un local llogat al carrer Mallorca, 278.

Els Consells foren creats a fi de conciliar l'existència de diferents tipus d'escoles a la Catalunya autònoma, sense ferir susceptibilitats ací o a Madrid; com ho prova la seva heterogènia composició. Sense tenir evidències de la seva actuació, per les fluctuacions polítiques i la seva curta durada, és difícil mesurar si aquest organisme hagués solucionat la complexa papereta de la dualitat escolar a Catalunya.

Els mestres acceptaren els Consells de forma quasi incondicional en el seu començament, perquè veieren una porta oberta a la seva situació de funcionaris de l'Estat Central i a la vegada interessats en l'organització autònoma de l'ensenyament. Però, alguns sectors del Magisteri els jutjaren més durament, La versió que Alexandre Galí ens dóna de la solució dels Consells parteix de la consideració que aquests foren una concessió del govern central a la Generalitat, al no sentir-se aquesta prou forta per a reivindicar i posar en marxa un sistema escolar propi:

"La Generalitat va entrar a actuar en l'ensenyament primari - i potser en tot el camp de l'ensenyament- sota un signe clar de feblesa...

Impotència econòmica, i no pas per manca de diners, sinó per manca d'audàcia... Feblesa del sentiment patriòtic i per tant impotència política.

Per més radical i extremós que fós en Gassol en catalanisme s'hauria de plegar a la única política que el poder real de Catalunya permetia i justificava que era la que representava l'Ainaud, no la que pretenia en Macià.

"El Consell Regional de Primer Ensenyament no tenia cap altre missió que estudiar una organització de l'ensenyament primari a Catalunya més o menys atemperada a certes exigències que la nova situació política pogués imposar... (els mestres) necessitaven una solució en que no haguessin de sacrificar res: ni les respectives posicions materials de funcionaris de l'Estat ni en el seu lloable anhel de servidors dels interessos de Catalunya... L'argument més fort que s'esgrimí a favor del sistema del Consell Regional era... la necessitat d'evitar la catàstrofe de la duplicitat d'escoles...

... La Generalitat era pobre; heus aquí l'argument decissiu. L'Hisenda que l'Estat deixava a la Generalitat no li permetia envestir un sistema complert d'ensenyament com el de l'Estat; calia per tant aprofitar d'aquest tot el que es pogués..." (24)

VI.3.- L'OBRA CULTURAL DE LA GENERALITAT. (25)

Després de la creació del Consell de Cultura el govern de la Generalitat es desvetllà ràpidament per resoldre amb urgència els problemes de cultura. L'activitat dels primers mesos fou intensa i dirigida sobretot a assumir funcions que l'Estat, a través de decrets li anava confiant, tot esperant l'aprovació de l'Estatut per dirigir una política cultural àmplia.

Amb la victòria republicana havien començat a prendre cos arreu de l'Estat Espanyol, moltes de les propostes educatives dels sectors liberals i renovadors, notablement influïdes per la labor de la "Institución Libre de Enseñanza".

A Catalunya la influència de la "Institución" encara que diluïda, arribà també i en part afavorida pel prestigi que els seus homes gaudien en els sectors republicans castellans. Alexandre Galó ho manifesta en les seves anotacions de forma excessivament radical:

"La Generalitat de Catalunya o els homes que governen la seva actuació... van emmanllevar per primera vegada d'ençà de la renaixença cultural l'esperit de la pedagogia i la cultura castellana per a orientar la vida pedagògica i l'ensenyament a Catalunya..." (26)

Però, per damunt d'altres influències, l'obra cultural de la Generalitat mantenia sobretot un fil de relació directa amb les institucions que la Mancomunitat havia potenciat. Els nous pressupostos ideològics no eren incompatibles amb l'acció culturalitzadora que s'havia

dut a terme. Existia una infraestructura preparada, biblioteques, Escoles d'Estiu, Escoles de Formació Professional, Premis literaris... que si bé no s'ajustava exactament a les necessitats de les capes populars, podia ser aprofitada imprimint-li un nou ritme i una nova orientació.

Els serveis que depenien del departament de cultura de la Generalitat, un cop estructurades les seves funcions eren:

- Serveis científico-administratius:

- Junta de Ciències Naturals
- Conservació de monuments
- Laboratori d'Assaigs i condicionament
- Consell de Pedagogia
- Ponència de la divisió territorial de Catalunya
- Servei de Meteorologia
- Oficina de Relacions Meridionals
- Institut Nàutic de la Mediterrània

- Museus, Biblioteques, Arxius:

- Arxiu Històric de Cervera
- Junta de Museus (relació amb la Junta de Museus de l'Ajuntament)
- Biblioteques populars
- Biblioteca de Catalunya
- Serveis Tècnics de Biblioteques Populars.

- Ensenyament:

- Institut d'Estudis Catalans
- Institut de Fisiologia
- Institució d'Estudis Comarcals
- Ensenyament Normal
- Escola Normal de la Generalitat
- Escola d'Estiu

Ensenyament del català

- Ensenyament tècnic industrial
- Escola del Treball

Extensió d'Ensenyament Tècnic

- Ensenyament Professional
- Escola Professional per a la dona
- Escola de Bibliotecàries
- Escola d'Administració Pública
- Ensenyament Artístic
- Institució del Teatre
- Premis, beques i subvencions
- Congressos, conferències
- Concursos

- Publicacions:

- Butlletí dels Mestres

(27)

Dins aquesta amplitud de serveis, i dels quals l'ensenyament primari n'estava exclòs per no haver estat fixades encara les competències, mereixen especial atenció la catalanització i la formació dels mestres. Amb la creació de l'Escola Normal de la Generalitat (Decret 22-8-1931) es pretenia formar un personal docent apte per a la tasca catalanitzadora.

A nivell de l'ensenyament secundari s'impulsà la creació de l'Institut-Escola (decret de 9-10-1931) intent seriós, malgrat que minoritari, d'escola unificada, on es vetllava per una pedagogia basada en les facultats individuals, les aptituds i els hàbits de treball i de recerca científica.

La Ponència de Beques intentà sistematitzar totes les beques i premis que es concediren a Catalunya, i augmentà les partides dels pressupostos dedicades a aquesta fi. Es constituí el juny de 1932 i estava composta per cinc membres del Consell de Cultura, un representant de la Universitat i directors de diverses escoles de la Generalitat.

Una de les primeres tasques que es proposà fou un avant-projecte de concessió de futures beques a un nombre crescut, com pensava crear la Generalitat (S'entenien per beques no només els ajuts econòmics als estudiants necessitats, sino també el patronat de viatges d'estudis a l'estranger i el desenvolupament de la concessió de premis per a activitats musicals, artístiques...) L'Anuari de premis i beques registrava tots els premis de tipus cultural i totes les beques d'estudi que es concediren a Catalunya.

Associacions diverses de tipus cultural i esportiu reberen subvencions, se'n valorà el paper que jugaven i havien jugat com a institucions que suplien l'abandó intel·lectual que l'Estat havia establert a Catalunya. Aquesta acció quedà limitada per la migradesa dels recursos econòmics de la Generalitat, però permeté en part desaarregar a l'Ajuntament de moltes subvencions culturals que fins llavors havia mantingut.

El juliol de 1933 es constituí l'Institut d'Acció Escolar i Universitària per a coordinar l'obra d'ajut als estudiants (28). Fou dirigit per Antoni M. Sbert. Havia de ser el nucli d'on sorgissin una sèrie d'institucions, residències cooperatives, clíniques, centres d'informació... per a encoratjar moral i materialment els estudiants.

La Residència d'Estudiants femenina ubicada al Palau de Pedralbes, on s'allotjaven els estudiants de l'Escola d'Infermeria i els alumnes de l'Escola d'Estiu en fou la primera realització. Més endavant la Residència de nois s'ostatjà a l'Escola Industrial.

De l'Institut en depenien uns serveis informatius, organitzà el primer campament universitari a Catalunya a Clot i l'any 1936 creà una cooperativa escolar.

L'Ajuntament de Barcelona decidí en la sessió municipal del 21 de maig de 1934 no concedí cap subvenció que es referís a viatges d'estudiants sense posar-se d'acord amb l'Institut creat recentment.

L'ensenyament tècnic i professional rebé un fort impuls. S'ampliaren i augmentaren els pressupostos i beques de les ja existents des dels dies de la Mancomunitat, sobretot gràcies a les pressions dels socialistes.

Foren creades noves escoles, tenint en compte les necessitats de cada comarca i el seu medi físic: l'Escola de pintura paisatjística d'Olot, l'Escola-Taller de Pintura i Escultura de Tarragona, l'Escola de Minaires de Manresa, l'Escola de Pesca de Barcelona.

Reberen també gran impuls les biblioteques populars, s'inauguraren les de Calella, Tortosa, Cervera i Vilafranca del Penedès. A Barcelona-ciutat i en col.laboració amb l'Ajuntament es posaren en marxa les biblioteques dels Grups Escolars "Pere Vila" i "Ignasi Iglesias". Aquesta fou inaugurada a la primavera de 1936 al barri de Sant Andreu.

La Junta de Museus, obra de col.laboració entre Ajuntament i Generalitat, assolí una de les fites més reixides a la instal.lació del Museu d'Art de Catalunya a l'Antic Palau de l'Exposició. També dins el recinte de Montjuïc s'instal.là el Museu Arqueològic, amb l'ampliació del fons de l'antic Museu de la Ciutadella.

L'adquisició municipal de la col.lecció Plandiura motivà un seguit de polèmiques.(29)

Un dels pocs actes dels gestors de la Comissió de Cultura que no va satisfer massa l'opinió de la ciutat va ésser l'adquisició de la col.lecció d'obres d'art antic i modern del Sr. Plandiura, col.leccionista que la posava en venda per 7 milions.

L'ajuntament abans de veure marxar de Catalunya una representació d'obres dels seus artistes va preferir adquirir la col.lecció segons la proposta de la Comissió de Cultura, en la qual estranyament hi havia unanimitat entre la Lliga Regionalista i Esquerra Republicana de Catalunya i els radicals.

Sols votaren en contra Solà Cañizares (DLR) i Durán (de la Unió Socialista de Catalunya). La premsa d'esquerres Justicia Social, Solidaridad Obrera i l'Esquella de la Torratxa denunciaren l'operació, acusant a Cambó d'instigador de l'afer per satisfer els interessos particulars dels seus amic Plandiura i d'un banc Barceloní.

La salvaguarda del patrimoni artístic i històric fou impulsada, i es contribuí a importants descobertes a la ciutat d'Empúries, i es disposaren Lleis (30) sobre la defensa del patrimoni i l'organització dels serveis per a la seva conservació.

La culturalització general que visqué el país fou notable gràcies als premis literaris i artístics establerts, les subvencions al Teatre Català, al Teatre Líric i la creació del Comité del Gran Teatre del Liceu.

La relació de Catalunya amb el món intel·lectual internacional es concretà en manifestacions de tot tipus : Congrés Internacional del Pen Club l'any 1935, Congrés de Netges de Llengua Catalana, Reunió Internacional del Grup d'Arquitectes Tècnics per al progrés de l'Arquitectura Contemporània (GATPAC), Congrés Internacional d'Ensenyament Tècnic, Festival Interhacional de Música Contemporània.

Les realitzacions de la Generalitat que més relació tingueren amb l'ensenyament primari fou l'impuls amb que s'assumiren l'educació musical i literària dels infants, les Festes del Mar, la publicació de fullets i llibres infantils i juvenils. Connectada amb la ponència d'ensenyament primari del Consell de Cultura es creà la Comissió d'Educació General (decret 27-11-1933), encarregada de facilitar a tots els ciutadans elements per al seu millorament cultural. La Comissió es declarava seguidora de la comissió creada amb el mateix fi per la Mancomunitat, però amb una amplitud de funcions molt més considerable.(31)

Aquesta comissió treballà conjuntament amb el Comitè del Cinema, i feren projeccions seguides de conferències a diferents comarques catalanes. (32)

El Consell de Cultura es preocupà també de l'organització de jardins i recers d'infants, sobretot als nuclis fabrils de la ciutat, donada la creixent incorporació de la dona al treball, a fi d'atendre els infants quan es trobessin fora de l'escola, i els petits no incorporats encara a la vida escolar. El primer pas fou l'organització d'un concurs per pensionar quatre metges, mestres o mestresses durant 3 mesos per estudiar l'organització d'aquest servei a un dels següents països: Anglaterra, Austria o Bèlgica.

L'extensió de les activitats de la Generalitat als barris es fonamentà també a través dels pavellons pro-infància, organitzats pels serveis de sanitat i assistència social de la Generalitat, els quals informaven al pública sobre aspectes de l'educació i higiene dels infants.

L'activitat cultural de la Generalitat quedà deturada per la seva suspensió després del 6 d'octubre. El control ministerial s'imposà a totes les realitzacions fins a la victòria del Front Popular. A partir del juliol de 1936 les condicions de guerra i revolució modificaren tots els pressupostos ideològics anteriors amb la incorporació de les forces sindicals a la tasca de govern, i l'obra de cultura es decantà vers aspectes més arrelats en el sentit popular.

VI.3.1.- LA CATALANITZACIÓ.

La consecució de la catalanització fou un objectiu coincident en totes les forces polítiques catalanes. La repressió de la llengua catalana durant el període dictatorial del Marquès d'Estella havia sigut reparada en l'any de trànsit cap a la República, però el tracte discriminatori i la situació de negligència a què es trobava el català sols podia superar-se mitjançant una decidida acció en pro de la catalanització de l'Escola.

Havien passat molts pocs dies des de la proclamació de la República, quan Marcel·lí Domingo, encara en plena eufòria, signava el "Decret de la Llengua" (29-4-1931) (Veure Annex nº 8), pel qual quedaven derogades totes les disposicions discriminatòries contra l'ús de la llengua materna des de la Dictadura i n'establia la seva utilització a l'escola.

La introducció al decret feia referències a l'eficàcia de la utilització de la llengua materna tant des del punt de mira de la dignificació i reconeixement cultural d'una nació com pels avantatges de tipus pedagògic. El model de la realitat bilingüe belga era present

en l'articulació del decret i es deixava també constància de la voluntat del govern provisional en estendre una solució semblant en la complexa realitat lingüística peninsular.

I a partir dels reconaments de l'exposició es decretava l'ensenyament en llengua materna, castellana o catalana, en totes les escoles maternals i les primàries, afegint, però, que a partir dels vuit anys els alumnes catalans havien d'iniciar-se en la pràctica i coneixement del castellà.

El Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona i altres organismes públics havien d'ensarregar-se de la tasca de preparació oportuna a fi de garantir l'eficàcia del decret.

La positiva significació del Decret en aquells moments explica l'eufòria amb que fou rebut, però l'exclusió de l'ensenyament mitjà i universitari en la formulació era ja una clara limitació, a la qual s'hi havien encara de sumar les produïdes a causa de les ambigüitats o contradiccions que s'evidenciaren en el moment de discutir-se i aprovar-se la Constitució espanyola i l'Estatut de Catalunya, fets que comentarem més endavant.

La Lliga manifestà els seus recels a l'hora de valorar el decret amb una perspectiva més global. Amb el comentari que en feu el seu diari semblava pronosticar les tenses lluites de l'estiu en el Parlament espanyol:

"Tot celebrant el decret signat per Marcel·lí Domingo declarem que és només una part de la reforma lingüística que aspiram els catalans. Es clar que, pràcticament, el català és llengua oficial

avui dia a Catalunya, però aquesta pràctica ha d'ésser reconeguda legalment". (33)

Altres sectors catalanistes no oblidaren tampoc l'abast real que havia de tenir la utilització del català. En aquest sentit el decret era el primer pas i no la victòria definitiva:

"Si en aquests moments haguéssim de renunciar a algunes de les nostres reivindicacions i haguéssim d'optar entre la llengua i totes les altres, jo les renunciaria encara que fós totes, però la llengua no, perquè la llengua val més que tot... Reclamem l'ús de la nostra llengua en l'ensenyament primari, en el mitjà, al superior a la Universitat..." (34)

Aquestes i altres manifestacions, junt amb la poca publicitat que es donà als diaris de l'aparició del decret, feren que s'alcessin veus en defensa de Marcel·lí Domingo. Entrà elles es destacà la de "L'Esquella de la Torratxa":

"L'obra de Marcel·lí Domingo després d'arribar al poder és donar oficialitat a la llengua catalana a l'escola. Aquest acte és l'acte més important per a Catalunya d'ençà que s'ha iniciat la República... Doncs bé, aquest acte ministerial de Marcel·lí Domingo, ha passat quasi incommentat als nostres diaris..." (35)

En realitat, molts nuclis catalans hi donaren menys importància pel recel que sentien per la figura de Domingo, aliat des dels inicis de la seva vida política al republicanisme espanyol, fet que li valgué l'oposició dels regionalistes i dels radicals. Per a una petita mino-

ria intel·lectual Marcel·lí Domingo era tan sols un mestre, no arren-
 glerat a les files culturalistes que havien treballat en els afers
 de l'"alta cultura" des de la Mancomunitat. Per a altres sectors
 catalanistes, fins i tot d'esquerra, se'l titllava de poc catalanis-
 ta, i amb una trajectòria dubtosa al respecte. Fins l'Esquerra Re-
 publicana de Catalunya contribuí a aquesta campanya sorneguera de
 desmèrit.

Aquesta actitud es manifestà sobretot a Barcelona-ciutat i no fou
 igual a les comarques, essencialment les tarragonines, on era gran
 el respecte vers Marcel·lí Domingo, que impulsà el republicanisme
 a les terres dominades pel cacic Marquès de Marianao. D'altra banda,
 el seu nom d'havia fet públic junt amb els de Francesc Layret, Ga-
 briel Alomar i Lluís Companys, fundadors tots ells del diari "La
 Lucha" l'any 1916, que malgrat ser escrit en llengua castellana, es-
 tava impregnat d'un fort esperit catalanista.

Els mestres manifestaren de nou les seves simpaties vers les incia-
 tives del seu company professional. Marcel·lí Domingo fou àmpliament
 felicitat per la publicació del decret per les Associacions Profes-
 sionals del Magisteri de Catalunya, i per les revistes portantveus
 del Magisteri Català com el "Butlletí dels Mestres" (36) i el "Ma-
 gisteri Català" que ho comentà en celebrar-se l'aniversari de la
 proclamació del nou règim republicà.

A finals de maig de 1931 la ciutat de Barcelona oferí un homenatge
 al ministre per la seva intervenció en l'aprovació del decret de la
 llengua. Varen rebre'l totes les autoritats i nombrós públic, abans
 de traslladar-se al Palau de Projeccions de Montjuïc, lloc de l'ho-
 menatge, al qual seguí un banquet a la mateixa Generalitat. Domingo

aprofità el viatge per entrevistar-se amb les comissions més representatives del món educatiu català: la Federació Universitària escolar, els Normalistes, el Comité Permanent del Magisteri particular de Catalunya i la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya.

Ventura i Gassol en el parlament del l'homenatge reconeixia:

"En donar-nos aquell decret ens hem sentit més germans d'Espanya. La nostra llengua ens permetrà de conèixer millor les nostres coses i les d'ells, perquè, com vós sabeu, il·lustre pedagog, no hi ha res que faciliti més els avenços i les conquestes de la intel·ligència com la llengua materna aplicada a les funcions docents..."
(37)

Vingué a donar ple sentit al Decret de la Llengua, el decret publicat el 9-6-1931, sobre l'ensenyament de la llengua catalana a les Normals, on s'establí una càtedra de Català, formada pels professors que els respectius claustres designessin, sota la inspecció del filòleg Pompeu Fabra. (38)

Pocs dies després començà la discussió a les Corts Constituents per elaborar la nova constitució republicana. Cal comentar aquells articles que aportaven elements referits al tema que ara ens ocupa, la catalanització.

Un dels punts en que entraren en conflicte diverses forces fou l'article 4, que feia referència a la llengua oficial de la República. La formulació definitiva fixà el castellà com idioma oficial i afegí:

"... Todo español tiene obligación de saberlo i derecho de usarlo, sin perjuicio de los derechos que las leyes del Estado reconozcan a las lenguas de las provincias o regiones. Salvo lo que se disponga en leyes especiales, a nadie se le podrá exigir el conocimiento ni uso de ninguna lengua regional".

La última part de l'article era una clara limitació a l'objectiu catalanitzador; podia derivar en una perpetuació de la divisió de les diferents comunitats en recolzar a tot aquell qui es negués a l'aprenentatge del català. Aquesta darrera consideració no s'aplicà amb les mateixes consideracions als catalans, els quals sí havien d'aprendre la llengua oficial, segons explicava el Decret de la Llengua i l'article 50 de la Constitució.

L'article 50 especificava l'obligació de l'estudi de la llengua castellana a les escoles primàries i secundàries:

"Las regiones autónomas podrán organizar la enseñanza en sus lenguas respectivas, de acuerdo con las facultades que se concedan en sus Estatutos. Es obligatorio el estudio de la lengua castellana, y ésta se usará también como instrumento de enseñanza en todos los centros de instrucción primaria y secundaria de las regiones autónomas. El Estado podrá mantener o crear en ellas instituciones docentes de todos los grados en el idioma oficial de la República.

El Estado ejercerá la suprema inspección en todo el territorio nacional para asegurar el cumplimiento de las disposiciones contenidas en este artículo y en los dos anteriores..."

També l'Estatut de Catalunya de l'any 1932 vingué a introduir una clara limitació, donat que, mentre que el de Núbia declarava el català com a llengua oficial, el del 32, tot i proclamant la cooficialitat "l'idioma català és com el castellà, llengua oficial a Catalunya" (Art. 29), enllaçava amb l'esperit de la Constitució que, en la pràctica, ofería un tractament desigual a les dues llengües.

Malgrat les limitacions legals en la tasca catalanitzadora, la Generalitat no escatimà recursos a fi de donar l'abast més ampli possible a l'aplicació del Decret de la Llengua.

La Generalitat acordà la creació d'un "Comité d'adaptació del decret sobre la llengua materna" que tenia cura de controlar els llibres escolars, i difondre les novetats en matèria de catalanització a través del "Butlletí de Mestres". Integrat per representants de la Generalitat, el Seminari de Pedagogia, el Consell d'Inspecció Primària i el Patronat Escolar, fou presidit per Pompeu Fabra, actuant com a secretari Alexandre Galí.

Pompeu Fabra assumí la responsabilitat de l'ensenyament superior de català, Assumpció Pasqual la de l'ensenyament mitjà i Emili Vallès l'ensenyament per correspondència. El Comité comptava amb 12 professors per realitzar llurs tasques.

Per a la preparació dels mestres, el Comité de la Llengua de la Generalitat va emprendre la publicació d'articles de gramàtica catalana, de Pompeu Fabra, al "Butlletí dels Mestres" que arribava gratuïtament als mestres oficials; s'encarregà a Artur Martorell i Eladi Homs de confeccionar un catàleg de llibres catalans adequats per a les escoles i s'iniciaren cursos de català per correspondència per als mestres.

El Comité també s'encarregà d'organitzar cursos comarcals, per als quals es va delegar els inspectors caps de Girona, Lleida i Tarragona, juntament amb els senyors Cassià Costal, Jesús Sanç i Manuel Galés, respectivament. A fi de donar unitat als cursos els delegats estaven en relació amb Pompeu Fabra, inspector en cap dels cursos de català de la Generalitat.

A causa de les nombroses peticions per inscriure's als cursos de català de tota la població en general, s'instituïren cursos populars de català a les nits, d'una hora de durada, dies alterns, als locals de les Escoles Municipals Milà i Fontanals, Baixeras, Francesc Macià, Escola d'Arts i Oficis Abat Oliva (carrer Marquès de Santa Anna), Escoles del Patronat Domènech, Jacint Verdaguer (Plaça Comas), Grup de Beneficiència de Protecció a l'Infància (carrer Wad-Ras) i Escola d'Arts i Oficis Francesc Aragó (carrer Rogent).

A l'Escola d'Estiu del 1932 les Converses Pedagògiques es dedicaren a l'orientació metodològica per aplicar el decret del bilingüisme (Veure Annex nº 9). La discussió s'entaulà a partir d'una pònència elaborada per mestres de diferents punts de Catalunya (Vicenç Gardenyas -Son Fi, Lleida, Josep Mascort -Vilanna, Girona-, Carles Salvador -Benassal, Castelló-, Ramon Torroja -Grup Escolar Milà i Fontanals-, Josep Barceló -director del Grup Escolar Lluís Vives- i Alexandre Galí -assessor tècnic de l'escola Blanquerna i professor de l'escola Normal de la Generalitat-).

Aquesta escola d'Estiu aportà dues precissions a les normes detallades en el Decret de la Llengua. S'intentà fixar rigorosament la forma en que havien de diferenciar-se els escolars segons la seva llengua materna.

Respecte a l'edat de 8 anys que el decret fixava com el límit inicial per introduir els nens al coneixement de la llengua castellana, es matisà que aquest límit no fós d'edat física sinó escolar o pedagògica. Tal com manaven les recomanacions dels lingüistes d'arreu del món es pretenia que fins que l'infant no hagués assolit el coneixement de la llengua materna no se l'havia d'introduir a l'aprenentatge de noves.

Però malgrat les propostes, la catalanització no podia arribar a ser totalment efectiva. Malgrat que els cursos gratuïts de català apleguessin més de 1.500 mestres, malgrat els cursos de comarques... molts mestres havien continuat fent la seva tasca en castellà, el català només de recurs o havien introduït com a única pràctica la lectura de llibres en català. La rutina havia atrapat a la força a part del magisteri, i la utilització de la duplicitat de llengües havia imposat una càrrega per als mestres disposats a complir el decret i un desordre mental per als alumnes. (39)

En l'àmbit de l'escola oficial, l'oposició o el concurs per escalafó havien portat a Catalunya a un seguit de mestres que no acceptar més que a contractar les directrius oficials, que en molts casos no eren ni controlades per la inspecció. Alguns d'ells optaren pel trasllat a terres de llengua castellana, però altres, adoptaren una actitud de resistència silenciosa que perjudicà l'escola nacional.

En el cas de l'escola privada la situació encara es feia més angiosa per la falta de directrius i control, i la catalanització quedà com una tasca voluntària a mans dels ensenyants. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana intentà resoldre aquesta deficiència

adreçant una comunicació a les escoles particulars on oferia el seu ajut i experiència per la tasca catalanitzadora. (40)

No tot el mal podia, però, atribuir-se, a la deixadesa del magisteri. El decret que assenyalava un camí de partida quedà malauradament aturat en la seva realització per la manca de recursos i per les deficiències organitzatives, un aspecte més de les limitacions de l'Estatut.

VI.3.2.- LES ESCOLES D'ESTIU.

Les Escoles d'Estiu foren el marc idòni per a la necessària formació del mestre, quan ja s'havia rebutjat la idea que la seva preparació s'assolís plenament a les escoles normals i es valorava la pràctica quotidiana i la formació permanent dels ensenyants.

L'any 1930 la Diputació de Barcelona reemprenia la línia de la Mancomunitat que l'any 1914 havia organitzat la 1ª escola d'Estiu (41) i convocava una nova escola d'estiu que per l'afluència d'assistents fou un antecedent de les corresponents als anys de la República.

Resseguir els temes que s'abordaren en la 1^a i 2ª etapa d'aquestes Escoles d'Estiu caracteritza suficientment les diferències entre els anys de la Mancomunitat i els de la II República. L'interès per les qüestions pedagògiques o de tècniques de treball -recordem que el tema central de l'escola de l'any 1914 fou el mètode Montessori- responia a l'ideari de la Lliga Regionalista de construir una nació a partir d'un millorament del sistema escolar, mentre que les qüestions que es profunditzaren en els anys republicans estan acoblades

en un marc de transformació general i pretenien oferir als ensenyants mitjans que facilitessin el compliment dels principis constitucionals dins el marc de l'autonomia catalana.

El mes de juliol de 1931 l'Escola d'Estiu, inaugurada per Francesc Macià i organitzada per la Generalitat, significava la plasmació del desig de bona part del magisteri d'intervenir en l'organització de l'ensenyament a Catalunya sota les perspectives autonòmiques. El nombre total d'inscrits fou de 550 i la setmana final assolí la important xifra de 900 assistents. La confiança en l'esdevenidor fou la tòcnica general en l'ambient. (42)

L'any 1932 la seva organització es vinculava a les activitats de l'Escola Normal de la Generalitat. Per facilitar l'assistència del magisteri oficial, Ventura Gassol dirigí una circular als ajuntaments catalans demanant-los una subvenció pels mestres respectius que participessin a l'Escola d'Estiu. (43)

Als cursets de quatre setmanes de duració s'hi afegí una setmana final on es discutia i treballava un tema concret. L'any 32 es tractà el tema del bilingüisme escolar, les conclusions del qual les hem inclòs a l'Annex nº 9.

L'any 1933 marcà una fita important en les Escoles d'Estiu. El tema de la Conversa Pedagògica "L'educació moral i cívica a les escoles de la República" (Annex nº 10) demostrà com era sentida entre els mestres la necessitat d'adequar la formació dels nens d'acord amb les noves normes constitucionals de la República. El cos del Magisteri públic i privat, tenia la preocupació de cercar unes eines que li capacités per realitzar la funció social que l'Estat li reservava.

Es tractava sobretot de donar al nen un sentit social de la seva existència en endinsar-lo en els conceptes bàsics de la ciutadania. El mestre havia de realitzar la seva tasca a partir d'una neutralitat extrema en tots els camps.

Donada la discussió previsible que suscitaria el tema es reglamentaren més rígidament que l'any anterior les sessions de la conversa. Aquesta estava regida per una Taula composta de President, Vicepresident, Secretari i Vicesecretari. Tots els inscrits tenien dret a presentar esmenes o proposicions per anticipat. El tema de la Conversa es desenvolupà a partir de ponències elaborades prèviament i que eren a disposició dels inscrits.

Les persones que integraren la ponència d'aquesta Conversa foren:

Miquel Santaló (director de l'Escola Normal)
 Elionor Serrano (inspectora de Primera Ensenyança)
 Joaquim Carreras Artau (professor de l'Institut Balma)
 Maria Baldó de Torres (directora del Grup Escolar la Farigola)
 Ramon Torroja (director de l'Escola graduada annexa a l'Escola Normal de la Generalitat)
 Carme Martorell (mestressa nacional de Tortosa)
 Pere Masó (mestre nacional de Figueres)
 Jaume Garret (director de l'Escola graduada d'Artesa de Segre)

L'any 1934 la massiva assistència a l'Escola d'Estiu obligà a organitzar més cursets en diferents dies. Per a la Conversa Pedagògica s'escollí un tema fonamental que preocupava al Magisteri: "L'Escola Unificada, mitjans per establir-la" (Annex nº 11) i a part es celebrà una altra Conversa destinada als exemples viscuts a l'escola primària sobre educació moral.

Segons es desprèn de les conclusions de la Conversa, l'Escola Unificada s'entenia des de dues vessants: Per una banda era una declaració política ja que es reconeixia la igualtat de tots els infants de la nació davant l'adquisició del bé de la cultura i des del punt de mira pedagògic suposava la continuïtat docent en els diversos graus de l'ensenyament i el paral·lelisme entre el desenvolupament somàtic i psíquic i la seva educació.

Les circumstàncies que visqué Catalunya després dels fets del 6 d'octubre, aconsellaren l'any 1935, l'elecció d'un tema de caràcter, més tècnic. Així l'Escola d'Estiu d'aquest any tractà en la seva Conversa Pedagògica, del Mètode Decroly.

L'eficàcia de les Escoles d'Estiu republicanes ha de valorar-se no sols pel seu paper en la formació o professionalització del mestres, sinó, sobretot, perquè el seu alt nivell de participació feu possible l'extensió a tots els racons de Catalunya de l'ambient de renovació i reforma i perquè el magisteri es sentí particip d'un desig de canvi social a través de l'escola.

VI.3.3.- LA LABOR DE L'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA I DE L'ATENEU ENCICLOPÈDIC POPULAR.

La transformació que s'intentava portar a terme en Catalunya en l'àmbit cultural i educatiu requeria el suport de les entitats ciutadanes que, al marge de les institucions oficials ja feia temps que contribuïen a l'enlairament polític i cívic del país. Només cal donar una ullada als components de les Juntes Directives d'algunes entitats per adonar-nos de la coincidència amb els protagonistes de la vida política catalana. (44)

Des de la proclamació de la República aquestes associacions foren autèntiques plataformes per a popularitzar accions oficials o bé, en alguns cassos, cobrien la manca d'espai d'acció d'alguns grups no representats al Parlament (com pot ser el Partit Obrer Unificat Marxista a través de l'Ateneu Enciclopèdic Popular) i els servien de plataforma de crítica a l'acció oficial.

El nombre i alt nivell de les conferències, cursos, representacions teatrals... ajudats moltes vegades per la pròpia Generalitat, aconseguiren crear un ambient càlid i receptiu en pobles i barriades, que continuà i s'accentuà fins i tot durant la Guerra Civil. Tant a la rereguardia com als fronts no s'oblidà mai l'aspecte formatiu. En són una mostra evident les biblioteques populars dels fronts, els cursos d'alfabetització, les vetllades literàries...

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana durant tota l'etapa republicana becà a mestres per assistir a les escoles d'estiu, organitzà cursos i conferències en col.laboració amb el municipi de Barcelona i la Generalitat i continuà amb la seva important labor de publicacions catalanes.

El mes d'abril de 1936 organitzà el seu Primer Congrés Nacional. (45). D'entre les seves conclusions cal remarcar aquella que accentuava una postura netament autonomista en qüestions educatives com un cert retret a la política de la Generalitat:

"I. L'Escola Primària a Catalunya, ha d'ésser catalana... La fórmula del bilingüisme, oficialment decretada per la República espanyola, ha vingut a millorar el règim anterior d'ensenyança en llengua castellana; però la fórmula verament racional, justa i científica no pot ser altra sinó la de l'unilingüisme català...

III. ...La Instrucció pública... hauria de constituir una de les facultats plenament reconegudes a la Generalitat" (46).

L'Ateneu Enciclopèdic Popular contribuí també a la revitalització educativa organitzant l'any 1932, en coincidència amb l'aniversari de la proclamació de la República, el primer Congrés d'Educació General (47), que pretenia:

"... establir unes normes a tenir en compte en l'educació del nostre poble, ateses les seves característiques biològiques i la necessitat d'articular-lo en el moviment estructurat de la nova cultura internacional" (48).

L'Ateneu Enciclopèdic Popular va emprendre nombroses campanyes entre les que destaquen la dels 50.000 nens sense escola, en la qual intervingueren Joaquim Ventalló (49), Hermini Almendros (50) i M. Luz Morales (51).

Altres campanyes foren llençades des de la mateixa entitat contra l'analfabetisme (52), per la Universitat a l'abast de tothom (53), per l'ensenyament en llengua materna, etc.

El seu president, Víctor Colomé, membre destacat del Partit Obrer Unificat Marxista (POUM) (54) es dolia de l'allunyament del món obrer dels estudis a Catalunya, i considerava insuficient l'ajut que la Generalitat oferia en beques i estudis nocturns. El mateix Ateneu sostenia un centre escolar on cursaven el batxillerat 200 alumnes.

La posició de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, pel pluripartidisme dels seus membres fou sempre de crítica constructiva; enfront de les

propostes dels organismes catalans, i es mantingué en tot moment en la posició de catalanitat i preocupació social que caracteritzaren tota la trajectòria de l'entitat.

CAPÍTOL VI.- LA GESTIÓ EDUCATIVA EN LA CATALUNYA REPUBLICANA.

NOTES:

1. L'any 1931 la Comissió de Cultura de l'Ajuntament canvià el seu nom per Conselleria de Cultura.
2. "Butlletí del Mestres", 15-6-1931.
3. Entrevista 1977.
4. Segons Josep Mª Ainaud, Ventura i Gassol l'any 1936 procurà salvar esglésies, obres d'art de caire religiós. El Monestir de Montserrat va ser respectat íntegrament en enviar-s'hi al'escriptor Puig i Ferrater a deturar als "revolucionaris" de la comarca. Les seves amistats a causa de l'estada al seminari el portaren a ajudar a fugir a bisbes, monjos, capellans... Aquesta actitud li costà un parell d'atemptats i finalment aconsellat per Companys marxà a França on residí fins 1977 quan tornà a Catalunya.
5. "Butlletí dels mestres", 1-7-1931.
6. "Butlletí dels Mestres", 1-7-1931.
7. "Butlletí dels Mestres", 14-1-1934.
8. "El Magisteri Català", 21-6-1934.
9. "El Magisteri Català" 19-3-1936.

10. "El Magisteri Català", 19-3-1936.
11. "El Magisteri Català", 2-4-1936.
12. Homenatge a Marcel·lí Domingo a l'Hotel Orient de Barcelona, "EL Magisteri Català", 2-4-1936.
13. "Butlletí dels Mestres", 1-10-1933.
14. "Butlletí dels Mestres", 1-1-1934.
15. "El Magisteri Català", 10-8-1933.
16. "El Magisteri Català" 1-2-1934.
17. "El Magisteri Català", 9-4-1936.
18. "El Magisteri Català", 15-11-1934.
19. "El Magisteri Català", 3-1-1935.
20. "El Magisteri Català", 2-5-1935.
21. "El Magisteri Català", 26-3-1936.
22. "El Magisteri Català", 23-4-1936.
23. "El Magisteri Català", 23-4-1936.
24. Alexandre Galí, Llibre II, cap. V, pàg. 2,5,76-82.

25. No pretenem descriure ni analitzar l'obra cultural de la Generalitat. La manca d'estudis monogràfics sobre les diferents realitzacions en dificultaria l'empresa. Tampoc ens interessa donar-ne una visió crítica. Podriem esboçar-la a partir de les contradiccions ideològiques d'Esquerra Republicana de Catalunya, de les limitacions de l'Estatut, de la manca de recursos de la Generalitat i de la seva dependència dels alts-i-baixos polítics del govern central; però això sols ja mereix ser objecte d'un altre seriós estudi.

26. Alexandre Galí, llibre II, cap. V, pàg. 2,5,76-82.

27. Generalitat de Catalunya. Raport de Govern. 1931.

28. El Decret fou transformat en Llei pel Parlament Català el 7-6-1934.

29. "L'Esquella de la Torratxa", 15-7-1932, "La Veu de Catalunya", 21-7-1932.

30. Llei del Servei de Biblioteques, Arxius, Museus i Patrimoni Històric, Artístic i científic de Catalunya (20-5-1934) i llei de Conservació del Patrimoni històric, Artístic i Científic de Catalunya (26-6-1934).

31. "Butlletí dels Mestres", 15-12-1933.

32. Del 7 al 14 de novembre s'organitzà un itinerari per terres de l'Ebre: Tortosa, Xerta, Pals, Godall, Tivenys, Freginals, Mas de Barberans, Alfara, Regués. De retorn es dedicà una sessió especial a l'escola del Treball de Valls. "Butlletí del Mestre" 15-10-1934.

33. Pol. "Al dia", "La Veu de Catalunya", 1-5-1931.
34. A. Rovira i Virgili, Catalunya i la República, pàg, 21, 68.
35. F. Madrid, "El Cas M. Domingo", "L'Esquella de la Torratxa", 15-5-1931.
36. "Butlletí del Mestres", 15-5-1931.
37. "La Veu de Catalunya", 1-6-1931.
38. "Butlletí dels Mestres", 1-7-1931.
39. "Butlletí dels mestres", "Insistent sobre l'ensenyament de la llengua a Catalunya", Setembre a Desembre de 1933.
40. "Butlletí dels Mestres", 2-5-1933.
41. Sota el patrocini del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat, menat per E. Homs i Alexandre Galí, l'any 1914 obria les seves portes a la 1ª Escola d'Estiu, que es repetí anualment fins 1923. Un nombre de mestres i mestresses que oscil.là entre els 60 i els 200 s'avenia a participar en una institució interessada en introduir aires nous a un ensenyament anacrònic i a oferir i rebre experiències que ajudessin a la pràctica educativa, a la renovació escolar.
42. "Butlletí dels Mestres", 15-9-1931.
43. "Butlletí dels Mesbes", 1-7-1932.

44. Deien els homes del Partit Catalanista Republicà en vigílies de les eleccions de 1931: "Dels tres candidats que presenta el Partit d'esquerrans Socialistes, cap d'ells és soci de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. En canvi ho són els tres que presenta Acció Catalana Republicana". "La Rambla", 12-4-1931.
45. "Butlletí Municipal", 1-4-1936.
46. "La Veu de Catalunya", 12-4-1936.
47. "Butlletí dels Mestres" 15-2-1932.
48. "Butlletí dels Mestres", 15-2-1932.
49. "Butlletí dels Mestres", 15-4-1934.
50. "Butlletí dels Mestres", 30-4-1934.
51. "Butlletí dels Mestres", 15-6-1934.
52. "Butlletí dels Mestres", 15-9-1932.
53. "Butlletí dels mestres", 9-3-1936.
54. "La Rambla", 13-3-1936.

TERCERA SECCIÓ :

LA VIDA MUNICIPAL A LA CIUTAT DE BARCELONA
DURANT LA II REPÚBLICA.

CAPÍTOL I :

LA VIDA POLÍTICA MUNICIPAL DES DE L'ABRIL DEL
1931 FINS A L'APROVACIÓ DE LA LLEI MUNICIPAL.

I.1.- LA COMPOSICIÓ DEL NOU CONSISTORI.

Els resultats de les eleccions del 14 d'abril a la ciutat de Barcelona havien donat el poder a un consistori amb majoria d'Esquerra Republicana de Catalunya i amb la participació de regionalistes, ultra els republicans aliats amb els socialistes.

Els regidors electes foren:

Jaume Aiguader	ERC	diputat a Corts
Josep Alomar	LL.R.	
Frederic Amat	LL.R.	
Amadeu Aragay -Unió de Rabassaires-	ERC	diputat a Corts
Josep Armengol de Llano	ERC	
Andreu Bausili	LL.R.	
Josep Bertrand	ERC	
Frederic Brassó	LL.R.	
Josep Cabré	LL.R.	
Rafael Campalans -mort ofegat a Torre- dembarra, 15-1933-.	USC	diputat a Corts
Martí Casal	LL.R.	
Joan Casanellas -Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra-	ERC	diputat Parlament Català.
Joan Casanovas	ERC	d. Parlament Català
Pere Comas -Partit Nacionalista Republicà d'Esquerres-.	ERC	" " "
LLuís Companys	ERC	d. a Corts, d. Par- lament Català

Francesc Costa -expulsat del partit, estiu 1932-	ERC	
Joan Domenech	PRR	
J. Duran i Guardia -expulsat de la per simpaties vers ERC el gener del 1933. (1)	USC	
Josep Escofet	ERC	
Casimir Giralt	PRR	
Joan Grisó -cesat del càrrec el 32. Reincorporat el juny del 33.	PRR	
Frederic Heredia	PRR	
Pere Huguet	PRR	
Josep Jové -suspès dels seus drets d'afiliat el 23-11-31. (2)	UGT	
Amadeu Llopart	LL.R.	
Joan Lluhí i Vallescà -Partit Naciona- lista Republicà d'Esquerra.	ERC	d. a Corts, d. Par- lament Català
Ramon Marles -expulsat del partit l'es- tiu del 32-	ERC	
Josep Monell	LL.R.	
Miquel Ollé - expulsat del partit l'es- tiu del 32-	ERC	
Joaquim Fellicena	LL.R.	
Domènec Plà	ERC	
Josep Puig Alfonso	LL.R.	
Lluís Puig Monné -expulsat del partit l'estiu del 32-	ERC	
Mateu Ruiz Forlan -tendència autonomis- ta, gener 1933-	PRR	
Ferran de Segarra	LL.R.	

Pere Salvat	PRR
Josep Smablancat -tendència autonomista, gener 33. Expulsat del partit el març del 33, es reincorporà el no- vembre-	PRR
Enric Sanchez Silva -expulsat del par- a l'estiu del 1932 i suspès del càrrec de regidor, reincorporat el juny de 1933-	ERC
Manuel Santamaría -Independent s'inte- grarà al Partit Repu- blicà Radical (PRR) el 2-3-1932.	
Felip Solà Cañizares -Derecha Liberal Republicana (DLR), in- corporat a la Lliga Ca- talana (LL.C.) el 4-11-1932.	
Jesús Ulled	PRR
Jaume Vachier	ERC
Salvador Vallverdú	ERC
Abel Velilla	PRR (partit Republicà Fede- ral)
Joaquim Ventalló -Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE)	ERC
Ernest Ventós - mort el 30-1-33-.	ERC

Antoni Villalta -PNRE-	ERC
Jaume Vinyals -expulsat del partit l'estiu del 1932-	ERC
Joaquim Xirau	USC

(3)

El repartiment de les tinències d'alcaldia demostrà la nova hegemonia al consistori, éssent assignades als regidors:

Joan Casanovas	ERC
Pere Comes	ERC
Amadeu Aragay	ERC
Rafael Campalans	USC
Joan Lluhí	ERC
Ernest Ventós	ERC
Casimir Giralt	PRR
Jesús Ullé	PRR
Josep Jové	UGT

L'elecció d'alguns d'aquests regidors com a diputats a les Corts Espanyoles suposà un canvi a partir del mes de juliol. Rafael Campalans fou substituït per Duran i Guàrdia (Unió Socialista de Catalunya) i Aragay i Lluhí ho foren pels senyors Fuig Monné i Vilalta, també d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Una tinència fou reservada a un representant de la Lliga, partit que no assistí a la sessió municipal constituent, en respecte a la proporció de majories i minories del consistori.

Les crisi municipals i les escissions en el si de l'Esquerra Republicana de Catalunya com veurem més endavant, a part de les dissortades morts de tres regidors, alteraren la proporció política dels diferents

partits, arribant-se en el mes de gener de 1933 a una majoria de regionalistes (4) en front dels 9 regidors d'ERC que encara mantenien la seva presència en el consistori, composició que no traduia en absolut l'opinió de la massa electoral.

I.2.- LES DEFICIENCIES EN EL FUNCIONAMENT DEL CONSISTORI.

Era d'esperar que amb el canvi de règim la vida consistorial adquirís nova força i que la nova situació política potenciés les activitats de l'Ajuntament, estimulat per noves reglamentacions en l'àmbit de la seva acció. Res d'això es produí, al menys fins l'any 34 en que s'aprovà la Llei Municipal de Catalunya.

L'estructura administrativa canovista ofegava encara els municipis. No era en va que la Restauració s'havia recolzat en l'administració local per fer efectiu el control polític.

Els consistoris, sortits d'un sufragi que havia pogut arribar a ésser representatiu, com en el cas de la ciutat de Barcelona, no podien fer trontollar els interessos oligàrquics, i malgrat la lluita contra el caciquisme electoral, la lluita contra l'anomenament d'alcaldes per Real Ordre, i els intents de reforma de la Llei d'Administració Local que havien marcat bona part dels primers anys del nostre segle s'arribà als anys republicans amb una estructura administrativa concebuda per uns interessos totalment contraris.

Els partits que estaven en minoria aprofitaren aquesta difícil situació per atacar el grup hegemònic, mentre que els republicans criticaven sistemàticament el funcionament del consistori i així esvaïen de pas possibles errors deguts a la seva inexperiència en el govern municipal.

En efecte, tant els partits de dretes com els grups republicans no trigaren en anunciar la seva decepció davant l'incongruent funcionament consistorial, atacant, els regionalistes, la gestió hegemònica de les esquerres i, els republicans la continuïtat del funcionament anterior al canvi de règim.

La positiva ironia de l'Esquella parlava així de la situació:

"Nosaltres voldriem que el primer Ajuntament Republicà de Barcelona hagués pogut merèixer aquella "simpatia de tots els ciutadans"... Però dissortadament no ha estat així. Quan s'han apagat els crits de la revolució i s'ha parlat de treballar, el carro municipal s'ha encallat" (5).

"Seria curiós de poder tenir una llista de la gran tasca que han fet tots els regidors en quatre mesades de República! s'han celebrat un parell de dotzenes de sessions, han escridassat de mala manera, han tocat més tecles que no té un harmòni; però no sabem que s'hagi fet res de bo per a la ciutat... (6)

En realitat poc podien oferir a la ciutat uns regidors que havien arribat al càrrec impulsats més per una opció de canvi governamental que per una clara capacitat administrativa. Disposició que tampoc haurien pogut exercir ja que la transformació republicana havia afectat bàsicament les estructures governamentals deixant de banda les institucions polítiques locals.

El consistori continuava regulat per una arcaica llei heretada de la monarquia que permetia i obligava a unes interminables sessions municipals on calia llegir cadascun dels dictàmens per a la seva aprovació:

"Els ordres del dia de les sessions són plens de sobrants de via pública, i de construccions de voreres i de desestimacions de recursos i reclamacions per arbitris d'inquilinat, i de contractes de neteja denunciats o prorrogats, i de concursos de fiscorn per la Banda Municipal, i de jubilacions de "serenos" que ja no poden sortir de nits. Per alguna cosa els regidors són els representants de la ciutat. Però, què diria l'elector si veiés que els seus elegits es limitaven a passar comptes?" (7)

Les barreres legals que obstaculitzaven la gestió ciutadana intentaren ser salvades pel partit d'Esquerra Republicana de Catalunya mitjançant un cert menyspreu per la normativa consistorial, forçant amb la seva majoria, procediments no previstos en el reglament, que exaltaven els ànims dels partits tradicionals com la Lliga, amb més anys d'experiència en l'entrellat de la vida política municipal,

Els regionalistes s'esveraven davant uns regidors que arribaven a les sessions amb hores de retard, que presentaven dictàmens sense seguir els tràmits reglamentaris, i que es barallaven amb membres del seu mateix partit en plena sessió.

La seva tasca d'oposició quedà moltes vegades deturada en aplicar-se la "guillotina", procediment que consistia en demanar al president de l'Assemblea l'opinió dels reunits sobre la conveniència o inconveniència de la discussió d'un dictàmen, ésser aprovada la seva oportunitat per majoria absoluta i restar la proposta damunt la mesa. En contrast, moltes propostes esquerranes quedaren també frenades en al·legar la Lliga la seva forma de presentació antirreglamentària.

A aquesta insuficiència organitzativa se n'hi afegiren d'altres directament derivades del fet d'haver estat les eleccions municipals el detonant del canvi de règim. Molts dels regidors eren els caps dels partits majoritaris que ben aviat passaren a ostentar la representació del seu grup polític en el Parlament espanyol o ocuparen un escó de diputat al Parlament català. La manca d'una llei d'incompatibilitats, la urgència del moment històric i la necessitat de fer-se amb un control hegemònic de les institucions forçaren a una treballosa militància als polítics els quals es veieren obligats a deixar de banda el seu càrrec municipal, sense, per això, abandonar-lo.

Mentre els "leaders" es dedicaven preferentment a la consolidació del nou règim, els polítics de "segona fila", arribats al consistori sense programa administratiu i sense cap experiència en l'exercici de la política efectiva es dedicaren a recolzar el procés republicà des dels seus escons municipals, transformant el Consistori en un apèndix del Parlament.

Les sessions municipals quedaren convertides en caixes de ressonància de la política general des d'on es secundaren les campanyes de la Generalitat, s'aprovà l'Estatut (22-7-1931) i es debateren els problemes polítics que comportaven l'aplicació de la Constitució.

La situació dolia a dretes i esquerres. Josep Pla ironitzava des de "La Veu":

"Als ajuntaments més insignificants del país s'armen unes discussions sobre el divorci i la reforma agrària que fan tremolar

les esferes. Es rar, avui, l'Ajuntament català que es limiti a la seva funció pròpia. I d'això se'n diu fer obra revolucionària. Gran País!" (8).

L'Esquella des de la seva tradició republicana, es queixava del mateix mal:

"El nostre ajuntament és un municipi polític que en qüestions administratives està a zero..."

... Què saben de pressupostos; ells són revolucionaris i un revolucionari és aquella persona que ho gira tot de dalt a baix; que fa ben al revés lo que un altre li proposa o insinua..." (9)

El problema s'aguditzà de tal manera que el govern republicà decretà la prohibició dels debats polítics als consistoris des de mitjans de l'any 32. Tot i això, l'Ajuntament barceloní continuà essent una tribuna on exposar els programes de partits i una corporació administrativa on qualsevol proposta tècnica desencadenava el debat polític. Aquests fets no canviaren fins l'arribada de la nova llei Municipal.